

*Poština za kraljevino SHS
v gotovini plačana.*

BOGOSLOVNI VESTNIK

IZDAJA

BOGOSLOVNA AKADEMIJA

LETO IX

ZVEZEK I

LJUBLJANA 1929

KAZALO

(INDEX)

I. Razprave (Dissertationes):

Grivec, »Rerum orientalium«	1
Bren, Boj za porciunkulski odpustek v ljubljanski škofiji (Controversia de indulgentia Portiunculae in dioecesi Labacensi)	23
Rožman, Novo vprašanje o izrednem delivcu višjih redov (De ministro ordinum maiorum extraordinario quaestio rediviva)	45

II. Praktični del (Pars practica):

Nova šola (J. Demšar)	50
Drugi katehetski kongres v Münchenu (J. Bogovič)	57
O molitvi v čast najsv. zakramentu med mašo (F. U.)	65
Prefacija pri votivni poročni maši med osmino vnebohoda (F. U.)	67
Pokopavanje mrličev v cerkvi (F. U.)	68
Prepovedi Indexa in katoličani vzhodnega obreda (F. U.)	68
Dostavki v krstni knjigi v krajih sedanje Rusije (F. U.)	68
Pozakonitev otroka (R.)	69
Verski zaklad in patronatna bremena (R.)	70

III. Slovtvo (Litteratura):

a) Pregledi:

Iz novejšje literature o sv. Pavlu in njegovih spisih (A. Snoj) 72

b) Ocene in poročila:

de Grandmaison, La religion personnelle (A. U.) 78 —
Cayré, La Contemplation Augustinienne (A. U.) 78 — Bart-
mann, Lehrbuch der Dogmatik 17 (F. K. Lukman) 80 —
Kovačič, Zgodovina lavantinske škofije (1228—1928 (Matija
Ljubša) 81 — Opeka, Studenci žive vode (C. Potočnik) 84
— Kulbakin-Havránek, Mluvnice jazyka staroslověnského
(R. Kolarič) 84.

IV. Razno (Miscellanea):

»Pentalpha« na nagrobniku Filipa Trpina (J. Turk) 85 — Mi-
stično telo Kristusovo — primera? (F. Grivec) 87 — Mistično
telo Kristusovo kot primera (J. Turk) 89 — O pisatelju
okrožnice »Rerum orientalium« (F. G.) 91 — Pasivna asistenca
pri mešanih zakonih: Izjava (Dr. V. Močnik), Protiizjava (Dr.
R. Kušej) 92 — Nov organ za raziskovanje srednjeveške teolo-
gije (F. K. L.) 96.

„RERUM ORIENTALIUM.“

Dr. Fr. Grivec.

Summarium. Litterae encyclicae »Rerum Orientalium« introductione, versione slovenica notisque adiectis illustrantur.

Ljubljanska bogoslovna fakulteta in »Bogoslovna Akademija«, katere glasilo je »Bogoslovni Vestnik«, se je ustanovila z namenom, da bi gojila bogoslovno znanost s posebnim ozirom na krščanski Vzhod v soglasju z našimi slovenskimi tradicijami in razmerami. Zato je papeževa okrožnica »Rerum Orientalium« z dne 8. septembra 1928 nekaka vrhovna cerkvena sankcija vodilne smeri naše fakultete, naše BA in našega glasila.

Slovenska bogoslovna znanost je od prvega začetka bistveno sodelovala pri Velehradskih kongresih za vzhodno bogoslovje (1. kongres 1907), z ljubljanskim kongresom za vzhodno bogoslovje (1925) pa je dokazala, da bi mogla Ljubljana postati važno središče te bogoslovne smeri.

Po uspešnem razvoju slavistike in bizantinologije pod vodstvom velikih učenjakov svetovnega slovesa in vpliva, Miklošiča, Jagića in Krumbacherja, se je končno tudi katoliška bogoslovna znanost pričela bolj ozirati na grškoslovanski krščanski Vzhod, posebno v zadnjem desetletju papeža Leona XIII., velikega pospeševalca cerkvene sprave krščanskega Vzhoda in Zapada. Na pobudo in s podporo Leona XIII. se je v ta namen v Rimu ustanovil časopis »Bessarione« (1896—1922), v Carigradu pa znanstveni zavod kongregacije asumpcionista pod vodstvom P. Ludovika Petita in z glasilom »Echos d'Orient« (od 1898 dalje). Katoliški Slovani so se končno zavedeli, da so še posebno pozvani za to delo. L. 1905 so ustanovili »Slavorum litterae theologicae«, l. 1907 pa se je na Velehradu sešel prvi skromni kongres za cerkveno edinstvo in za vzhodno bogoslovje. Drugi Velehradski kongres (1909) je že imel večji svetovni pomen. Obenem pa so zaradi tedanjih avstrijskih razmer in zaradi razmeroma nizkega stanja slovanske bogoslovne znanosti nastale tolike ovire, da

se kongres l. 1911 ni mogel več vzdržati na višini prejšnjega kongresa; leta 1909 ustanovljena »Academia Velehradensis« se ni mogla uspešno razcvetati.

Tedanje evropsko ozračje je bilo že zastrto z viharnimi oblaki, ki so napovedovali svetovno vojno. Med svetovno vojno se je v zvezi z mirovnimi težnjami rimskega apostolskega prestola v Rimu zbudilo posebno zanimanje za krščanski Vzhod in za vesoljno cerkveno edinstvo. Pri tem so brez dvoma vplivale tudi ideje Velehradskih kongresov. Zelo značilne vodilne misli, ki so se večkrat naglašale na Velehradu, so prav zanimivo izražene v molitvi za zedinjenje, priporočeni in z odpustki obdarovani od papeža Benedikta XV. dne 15. aprila 1916. V tej molitvi prosimo Boga, naj bi se vzhodni narodi skupno z nami poglobili v nauke svojih svetih učencikov, ki so tudi naši veri očetje, in naj bi nas Bog varoval vsake napake, ki bi mogla vzhodne kristjane od nas oddaljovati¹. Odločilnega pomena pa je ustanovitev rimske kongregacije za vzhodno cerkev in papeškega Vzhodnega zavoda v Rimu.

Voditelj znanstvenih podjetij asumpcionistov v Carigradu, učenjak P. Ludovik Petit, je bil l. 1912 povzdignjen za nadškofa v Atenah. Njegov sotrudnik in naslednik v Carigradu, P. Severin Salaville, je nadškofa Petita l. 1916 spremljal v Rim »ad limina«. Pri tej priložnosti je nadškof Petit papežu Benediktu XV. predložil skrbno sestavljeno in znanstveno podprto poročilo, ki priporoča ustanovitev posebne rimske kongregacije za vzhodno cerkev in rimskega znanstvenega zavoda za vzhodno bogoslovje. Pri poslovljni avdienci ob koncu oktobra 1916 je sv. oče izjavil, da je poročilo pazno proučil in da bo predlagane načrte brez odlašanja izvršil². In res je bilo to nepričakovano naglo izvršeno. Dne 4. dec. 1916 je bil msgr. Nikolaj Marini, ustanovitelj in urednik lista »Bessarione«, imenovan za kardinala, da bi mogel z večjo avtoriteto sodelovati pri ostvaritvi teh načrtov. Dne 1. maja 1917 je izšel »Motu proprio«, s katerim je bila ustanovljena kongregacija za vzhodno cerkev, dne 15. oktobra pa je bil ustanovljen papeški Vzhodni zavod.

¹ Slovenski prevod te molitve gl. v »Apostolskem molitveniku«, II. izdaja, stran 134.

² S. Salaville v »Echos d'Orient« 1928, str. 135, in v »Éloge funèbre de Msgr. L. Petit« (Constantinople 1927), str. 10. Nadškof Petit je umrl l. 1927.

Obe novi ustanovi sta po ideji in po izvršitvi v zvezi z Velehradskimi kongresi. Asumpcionisti so bili od l. 1909 glavni inozemski sodelavci na teh kongresih, predvsem P. S. Salaville. Predloženi načrt nadškofa Petita je imel še na poseben način izraženo neko vodilno misel, ki se je na Velehradskih kongresih naglašala praktično in teoretično, namreč misel, da so za to delo v prvi vrsti poklicani katoliški Slovani. Kakor mi je pripovedoval P. Salaville, je nadškof Petit predlagal, naj bi se Vzhodni zavod ustanovil kot posebna rimska univerza, na kateri bi se razen vzhodnega bogoslovja predavali vsi bogoslovni predmeti in na kateri bi morali študirati vsi slovanski gojenci vseh rimskih zavodov.

Papež Pij XI. je kot znanstvenik in kot poseben ljubitelj krščanskega Vzhoda takoj po svojem nastopu odločno posegel v reorganizacijo Vzhodnega zavoda. S čudovito vnemo in energijo pospešuje vzhodno bogoslovje in delovanje za vesoljno cerkveno edinstvo, predvsem pa vedno naglašala in z dejanji razodeva, da je Vzhodni zavod njegov najljubši zavod, kateremu hoče zagotoviti trden obstoj in najuspešnejši razcvet. Temu zavodu je predvsem posvečena okrožnica »Rerum Orientalium«.

V okrožnici se omenja, koliko se je v katoliški cerkvi doslej storilo za vzhodno bogoslovje in za zedinjenje. Velehradski kongresi se ne omenjajo, ker pač ni potrebno. Zadosti je namreč znano, kako je Pij XI. naklonjen tem kongresom. Na Velehradski kongres 1924 je poslal posebnega delegata, praškega nuncija nadškofa Marmaggija, in navduševalen *breve*; ljubljanskemu kongresu je poslal lastnoročno apostolsko pismo in je priporočil profesorjem svojega Vzhodnega zavoda, da so bistveno sodelovali pri kongresu; Velehradskemu kongresu 1927 pa je poslal apostolsko pismo in naročil škofu M. d'Herbignyju, da naj na kongresu zastopa rimsko stolico. Iz vsebine okrožnice je razvidno, kako veliko providencialno delo so izvršili ti kongresi. V okrožnici so proglašene mnoge misli, ki so dozorele na kongresih na Velehradu in v Ljubljani. Poljski strokovnjak v vzhodnem bogoslovju P. Jan Urban D. J., stalni udeležnik Velehradskih kongresov od prvega začetka, piše naravnost³: »Okrožnica s celo svojo vsebino daje najvišjo sankcijo prizadevanjem

³ Przegląd Powszechny (Kraków), oktober 1928, str. 113.

Velehradskih kongresov in z vrhovno apostolsko avtoriteto priporoča to, kar je bilo [na kongresih] predmet privatnega stremljenja.«

V tem historičnem okviru je okrožnica »Rerum Orientalium« jasen dokaz, da imajo katoliški Slovani važno poslanstvo in posebno funkcijo v vesoljnem organizmu katoliške cerkve in v družini krščanskih narodov. Okrožnica je za nas in za glasilo naše bogoslovne znanosti tako važna, da jo tukaj objavljamo v izvirniku in v slovenskem prevodu s historičnimi in stvarnimi pojasnili. (Zaporedne številke v izvirniku in v prevodu smo dodali zato, da se more lažje primerjati izvornik in prevod. Slovenski prevod je oskrbel profesor dr. Jeré).

**Litterae Encyclicae
de studiis Rerum Orientalium provehendis.**

VENERABILIBVS FRATRIBVS
PATRIARCHIS PRIMATIBVS ARCHIEPISCOPIIS EPISCOPIIS
ALIISQVE LOCORVM ORDINARIIS
PACEM ET COMMVNIONEM CVM APOSTOLICA SEDE HABENTIBVS
PIVS PP. XI
VENERABILES FRATRES
SALVTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

1. Rerum Orientalium studiis et subtiliori cognitioni inter Christifideles, potissimum vero inter sacerdotes, provehendis quantam decessorum Nostri, superioribus saeculis, operam dederint, neminem latet qui Catholicae Ecclesiae annales vel prope evolverit. Siquidem ii noverant et complura antehac mala et miserrimum illum discidium quod tam multas easque florentissimas olim Ecclesias ab radice unitatis abstraxerat, cum ex mutua imprimis populorum ignoratione et despicientia, tum ex praeiudicatis opinionibus, quas diuturna animorum alienatio consecuta esset, necessario exstitisse; nec posse, nisi ea impedimenta amoverentur, tot malis medicinam adhiberi.

2. Iamvero, ut nonnulla historiae, ex iis ipsis aetatibus quibus antiquae vincula unitatis relaxari coepta sunt, documenta summam attingamus, quae Romanorum Pontificum in hac parte curas sollicitudinesque testantur, omnibus compertum est qua benevolentia, immo etiam veneratione, utrumque Slavorum Apostolum, Cyrillum et Methodium Hadrianus II sit complexus, quibusque singularis honoris significationibus honestarit; quove idem studio, missis quoque legatis, octavo oecumenico Concilio, quarto Constantinopoli coacto, adiumento fuerit, cum haud multo ante tanta dominici gregis pars lacrimabili discidio a Romano Pontifice, Pastore supremo divinitus constituto, avulsa esset. Qui quidem sacri conventus, Ecclesiae

rebus inter Orientales procurandis, temporum decursu alii post alios celebrati sunt; ut cum Barii ad S. Nicolai Myrensis sepulcrum, S. Anselmus, Doctor ille Augustanus idemque Cantuariensis Archiepiscopus, doctrina vitaeque sanctitate eximia mentes omnium animosque commovit; ut Lugduni, quo duo illa Ecclesiae lumina, Angelicus Thomas et Bonaventura Seraphicus, a Gregorio X convocati una fuere, quamquam alter in ipso itinere, alter inter graves Concilii labores morte praerepti; ut Ferrariae Florentiaeque, ubi, primas facile ferentibus illis Orientis christiani ornamentis, Romanaeque Ecclesiae mox Cardinalibus, Bessarione Nicaeno et Isidoro Kioviensi, catholici dogmatis veritas, ratione et via confirmata et Christi caritate veluti perfusa, iisdem orientalibus christianis cum Pastore Supremo reconciliandis iter pandere visa est.

3. Pauca haec, Venerabiles Fratres, quae adhuc commemoravimus, paternam profecto huius Apostolicae Sedis erga nationes orientales providentiam studiumque manifestant; illustriora ea quidem, sed suapte naturae rariora. Alia tamen permulta, neque unquam intermissa, a Romana Ecclesia — continenti quadam atque, ut ita dicamus, cotidiana beneficiorum effusione — in totius Orientis plagas profecta sunt commoda, missis praesertim religiosi viris qui vitam ipsam insumerent ut orientalium nationum utilitati consulerent. Huius enim Apostolicae Sedis auctoritate veluti suffulti, magnanimi illi viri ex Francisci Assisiensis potissimum atque ex Dominici religiosi famulibus, prodire, qui, domibus excitatis novisque sui Ordinis provinciis institutis, cum theologica tum ceteris doctrinis, quae ad civilem religiosumque cultum pertinent, non sine ingentibus laboribus, non modo Palaestinam et Armeniam sed regiones quoque alias excoluerunt, ubi Orientales, Tartarorum Turcarumve dominationi obnoxii, per vim a Romana unitate seiuncti, optimis quibusque ac religiosi praesertim disciplinis destituerentur.

4. Quae quidem insignia promerita atque Apostolicae Sedis mentem optime perpenderit et perspexisset visi sunt iam inde a saeculo XIII Parisiensis Athenaei Doctores, qui, ut memoriae proditum est, Sedis eiusdem votis optatisque obsecundantes, collegium quoddam orientale Athenaeo suo coniunctum condidere: quod quidem quibus progressionibus studiorum orientalium floreret, quos ederet fructus, decessor Noster Ioannes XXII Hugonem Parisiensem Episcopum, aliquanto post, sollicitè percontabatur⁴.

5. Huc alia accedunt haud minus praeclara, earundem aetatum testata monumentis litterarum. Humbertus de Romanis vir sapientissimus, Ordinis Praedicatorum Magister generalis, in libro quem conscripsit »de iis quae tractanda videbantur in Concilio generali Lugduni celebrando« haec singillatim conciliandis animis Orientalium veluti necessaria commendabat:⁵ scientiam seu peritiam linguae graecae, »quia per genera linguarum diversitas gentium in unitate fidei congregatur«; tum graecorum copiam librorum ac nostrorum item librorum in Orientalium sermones conversorum opportunam suppletilem; idemque fratres obtestabatur suos, Mediolani in ca-

⁴ Denifle-Chatelain, Chartul. Univ. Paris., t. II, n. 857.

⁵ Mansi, t. XXIV, col. 128.

pitulo generali congregatos, ut orientalium idiomatum notitiam studiumque magni facerent sancteque excolerent, ut sacris ad illas gentes expeditionibus promptos se paratosque, si Dei voluntas ferret, praestarent. Haud aliter e Franciscalium familia Rogerius Bacon, doctissimus ille et Clementi IV, decessori Nostro, carissimus vir, non solum de linguis Chaldaeorum, Arabum, Graecorum erudite conscripsit⁶ sed aliis etiam earundem notitiam explanavit. Hos autem aemulatus Raymundus ille Lullus, singularis item eruditionis ac pietatis vir, multoque vehementius — quod erat viri ingenium — a decessoribus Nostri Caelestino V ac Bonifatio VIII rogando impetravit, pro ratione temporum nonnulla audacius excogitata, de negotiis studiisque Orientalium tractandis, de uno aliquo ex ipsis Purpuratis Patribus studiis iisdem praeficiendo, de sacris denique expeditionibus iisque assiduis instituendis, cum apud Tartaros, Saracenos aliosque infideles, tum apud »schismaticos« ad unitatem Ecclesiae revocandos.

6. At vero sollemnius illud et praecipue memorandum quod, eodem hortatore ac duce, ut referunt, in Concilio Viennensi generali latum et a Clemente V, decessore Nostro, promulgatum est decretum, quo veluti adumbratum Institutum Nostrum Orientale deprehendimus: »Hoc sacro approbante Concilio, scholas in subscriptarum linguarum generibus, ubicumque Romanam curiam residere contigerit, necnon in Parisiensi, Oxoniensi, Bononiensi et Salamantino studiis, providimus erigendas, statuentes ut in quolibet locorum ipsorum teneantur viri catholici sufficientem habentes hebraicae, graecae, arabicae et chaldaicae linguarum notitiam, duo videlicet uniuscuiusque linguae periti, qui scholas regant inibi, et libros de linguis ipsis in latinum fideliter transferentes, alios linguas ipsas sollicite doceant, earumque peritiam studiosa in illos instructione transfundant; ut instructi et edocti sufficienter in linguis huiusmodi fructum speratum possint Deo auctore producere, fidem propagaturi salubriter in ipsos populos infideles...«⁷

7. Quoniam vero, apud orientales illas nationes, rebus omnibus tunc temporis perturbatis ac plerisque scientiarum adiumentis dissipatis, vix aut ne vix quidem studiosorum hominum mentes, ceteroquin perspicacissimae, altioribus doctrinis institui poterant atque exornari, idcirco nostis, Venerabiles Fratres, eam quoque fuisse decessorum Nostrorum curam, ut, cum alia in praecipuis, quae per id temporis essent, sedibus seu Universitatibus studiorum propria Orientalium magisteria paterent, tum vero potissimum in hac almae Urbis luce opportuniora quaedam veluti seminaria excitarentur, unde illarum gentium alumni, omni doctrinae ornatu diligentissime instructi, ad bonum certamen certandum in aciem parantissimi descenderent. Quamobrem monasteria primum ac Collegia pro Graecis Ruthenisque Romae constituta, et domus Maronitis Armenisque attributae: quo autem animarum emolumento doctrinaeque progressu, sive liturgica sive ceterarum disciplinarum documenta luculentissime testantur quae

⁶ Opus maius, pars tertia.

⁷ Denifle-Chatelain, Chartul. Univ. Paris., t. II, n. 695.

Sacra Congregatio a Fide Propaganda variis Orientalium linguis evulganda curavit, sive codices pretiosissimi orientales quos Vaticana Bibliotheca diligenter collectos religiosissime servavit.

8. Nec res hic ullo pacto constitit; cum enim proximi decessores Nostri, ut supra docuimus, probe intelligerent, ad caritatem mutuamque aestimationem fovendam plurimum conferre uberiorem rerum orientalium inter Occidentales cognitionem, ad tantum bonum comparandum omni contentione incubuerunt. Testis est Gregorius XVI, ad Summi Pontificatus fastigium evehctus, postquam res russicas diligentissime exploraverat, quippe qui, eo ipso anno, quo pontificia legatione apud Alexandrum I perfuncturus erat, Russorum Imperatorem morte praeripi planxisset; testis Pius IX, qui, et ante et post coactum Concilium Vaticanum, orientalium rituum avitarumque doctrinarum studia evulganda impensius commendaverat; testis Leo XIII, qui, cum Coptos et Slavos, tum Orientales universos tanto amore ac pastoralis sollicitudine prosecutus est, ut, praeter novam Augustinianorum familiam a Beata Virgine in caelum Assumpta nuncupatam, alios quoque Religiosorum coetus ad orientalium rerum notitiam hauriendam augendamve incitaverit, Orientalibus ipsis nova Collegia cum in eorum regionibus tum in hac ipsa Urbe crexerit, Berytensem Societatis Iesu studiorum Universitatem, hodieum florentissimam Nobisque carissimam, amplissimis laudibus decoraverit; testis Pius X qui, Pontificio Instituto Biblico in Urbe excitato, novum erga res et linguas orientales ardorem, nec sine laetissima fructuum segete, in multorum animis incendit.

9. Quam quidem in gentes orientales paternam providentiam, sacra veluti haereditate a Pio X acceptam, proximus decessor Noster Benedictus XV studiosissime aemulatus, ut, pro viribus, rebus Orientalium praesidium atque incrementum afferret, non solum Sacram Congregationem a ritibus rebusque omnibus Orientalium constituendam curavit, verum et »proprium altiorum studiorum domicilium de rebus orientalibus in hac Urbe, christiani nominis capite«, condere statuit, »idque et omni apparatu quem huius aetatis eruditio postulat ornatum, et doctoribus in unoquoque genere peritissimis Orientisque perstudiosis insigne«, immo facultate etiam »doctorales laureas, in ecclesiasticis dumtaxat disciplinis quae ad Orientales Christianas gentes attinent«, conferendi donatum⁸, quod non solis Orientalibus pateret vel iis ipsis qui a catholica unitate sciuncti essent, sed latinis maxime sacerdotibus qui aut sacrae eruditioni operam dare aut apud Orientales sacrum ministerium obire voluissent. Summa igitur laus doctissimis illis viris est tribuenda, qui quatuor ferme annos sedulo in eo elaborarunt ut novensiles Instituti alumnos orientalibus disciplinis imbuerent.

10. Illud tamen eiusdem peropportuni Instituti incrementis non leve incommodum obstabat, quod etsi Vaticanis aedibus erat propius, longius

⁸ Benedictus PP. XV, Motu proprio Orientis catholici, XV Octobris MCMXVII [Acta Ap. Sedis, IX (1919), n. 11, pp. 531—533].

⁹ Benedictus PP. XV, Litterae Apostolicae Quod Nobis, XXV Septembris MCMXX [Acta Ap. Sedis, XII (1920), n. 11, pp. 440—441].

tamen ab ea Urbis parte distabat, quae maxime incolitur. Quamobrem, quod Benedictus XV faciendum cogitarat, Nos quidem inde ab inito Pontificatu ad effectum deducere volentes, Institutum Orientale in Biblici Instituti aedes, quippe studiis atque propositis maxime cognati, transferendum decrevimus, distinctum tamen, eaque mente, ut simul ac res ferret, sede sua peculiari donaremus. Porro praecaventis ne unquam virorum copia in posterum deesset qui orientalibus disciplinis tradendis pares essent, idque facilius rati Nos esse assecuturos si unam Religiosorum familiam tantae rei gerendae praeficeremus, Nostris Ipsi litteris¹⁰, die XIV Septembris anno MCMXXII datis, Praeposito Generali Societatis Iesu praecepimus ut, pro amore suo debitaque Sanctae Sedi Christique Vicario obedientia, difficultatibus quibuslibet superatis, omnem Instituti administrationem susciperet hisce legibus: ut, eiusdem Instituti magisterio supremo Nobis ipsis Nostrisque successoribus avvocato, Praepositi Generalis Societatis Iesu esset viros ad Instituti munera, difficillima sane, idoneos comparare, sive Praesidis sive Doctorum; utque perpetuo, cum per se ipse tum per Praesidem, Nobismet Nostrisque successoribus approbandos proponeret quos ad varias Instituti disciplinas tradendas deligere censuisset, eaque demum omnia referret quae ad eiusdem Instituti vitam tutandam atque incrementa fovenda conducere viderentur.

11. Iamvero, sexto mox anno elapso, cum haec decernere, nec sine quodam divino instinctu, placuit, licet Nobis gratias Deo maximas agere quod Nostris laboribus messis iam laetissima arriserit. Alumnorum enim auditorumque, quamquam — ut fert natura ipsa Instituti — numerus ingens nec fuerit nec sit futurus, non adeo tamen exiguus existit, ut non summopere delectemur, quod iam valida hominum manus in dies succrescens ex umbratili hac palaestra mox in apertum campum sit proditura, doctrinae pietatisque praesidiis instructa quibus Orientalium commodis non parum profutura videatur.

12. Atque hoc loco, Ordinarios, sive Episcopos sive familiarum religiosarum Moderatores, vehementer dilaudantes, qui, optatis Nostris ultro obsecuti, ex amplissima gentium regionumque diversitate, ex Oriente atque Occidente, sacerdotes aliquot suos orientalibus disciplinis imbuendos in Urbem miserunt; atque hortantes praeterea reliquorum coetuum Antistites, qui per orbem latius propagantur, ut, tantum exemplum secuti, alumnos, quos ad huiusmodi studia noverint aptiores atque propensiores, ad hoc Nostrum Institutum Orientale mittere erudiendos ne negligant, liceat, Venerabiles Fratres, in mentem vobis revocare quae fusius Litteris Encyclicis »Mortalium animos« nuper disseruimus. Quis enim iam possit ignorare quam frequentes misceantur sermones de certa quadam unitate, a mente Christi, Ecclesiae Conditoris, prorsus aliena, christianos inter omnes procuranda? vel cui non sunt auditae disceptationes quae in plurimis Europae praesertim et Americae partibus passim exagitantur, eaque gravissimi momenti, cum de Orientalium coetibus vel cum Romana Ecclesia

¹⁰ Decessor Noster [Acta Ap. Sedis, XIV (1922), n. 15, pp. 545—546].

consentientibus vel ab eadem etiamnum dissidentibus inquiritur? At vero, si nostrorum Seminariorum alumni, quod certe laetandum, qua sunt de Novatorum erroribus toto studiorum curriculo doctrina imbuti, facile ii quidem illorum argumentationes captiosas et discernunt et dissolvunt; verum iidem, plerumque, non ea doctrina sunt instructi qua certam, in quaestionibus de Orientalium rebus moribusque, ac de legitimis eorundem ritibus, in catholica unitate tam sancte retinendis, sententiam ferre possint, cum gravissima id genus argumenta peculiare quoddam idemque accuratissimum studium expostulent.

13. Quare, cum nihil omnino negligendum sit quod ad optatissimam tam conspicuae dominici gregis partis unitatem cum vera Christi Ecclesia restaurandam conferre videatur, vel ad maiorem caritatem erga illos fovendam, qui, ritibus diversi, Romanae Ecclesiae Christique Vicario mentibus animisque intime adhaerent, vehementer vos, Venerabiles Fratres, obsecramus ut singuli unum aliquem saltem e sacerdotibus vestris deligendum curetis, qui orientalibus disciplinis probe eruditus, easdem Seminarii alumni opportune tradere sit paratus. Equidem non ignoramus Universitatum Catholicarum esse peculiarem quandam de rebus orientalibus facultatem, quam vocant, instituere; cui quidem officio, Nobis ipsis auctoribus atque adiutoribus, Parisiis, Lovanii, Insulis, satisfieri iam coeptum esse ex animo gratulamur: quemadmodum in nonnullis aliis theologorum studiorum sedibus, gaudemus, ipsorum etiam rerum publicarum moderatorum sumptibus, nec sine sacrorum Antistitum consensu hortatuque, recens instituta fuisse orientalium huiusmodi magisteria disciplinarum. Verum, haud ita difficile sit in singulis theologis Seminariis unum aliquem haberi doctorem, qui una cum disciplina vel historica vel liturgica vel iuris canonici, nonnulla de rebus orientalibus saltem elementa tradere valeat. Atque ita alumnorum mentibus animisque ad Orientalium doctrinas ritusque conversis, non tenue emolumentum capiatur necesse est; neque id solum in Orientalium commodum, at ipsorum alumnorum, quos par est et ubiorem exinde catholicae theologiae latinaeque disciplinae cognitionem haurire et vehementiorem erga veram Christi Sponsam amorem animis concipere, cuius miram pulchritudinem, et in ipsa rituum varietate unitatem, splendidiore quodam modo effulgentem conspexerint.

14. Cum autem omnia eiusmodi commoda, quae in rem christianam ab ea, quam descripsimus, iuniorum institutione proficiscerentur, animo reputavisset, Nostri muneris esse duximus nullis unquam parcere laboribus ut Orientalis Instituti a Nobis confirmati vitam, non modo tutissimam, sed etiam, quoad fieri posset, novis in dies incrementis florentissimam praestaremus. Quare cum primum Nobis licuit, propriam illi sedem ad S. Mariae Maioris in Exquilis attributam volumus, eam imprimis pecuniae vim in Antoniana domo redimenda novoque muneri aptanda collocantes, quae ex liberalitate munifici Antistitis vita haud ita pridem functi, et pii cuiusdam viri e Foederatis Americae Civitatibus Nobis obvenerat: quibus propterea amplissimam caelestium praemiorum remunerationem cupimus ac precamur. Neque illud silentio praetereundum, quod ex Hispania Nobis

suppeditatum est unde ampliorem atque honestiorem in nova ipsius Instituti sede bibliothecam adornaremus. Qua liberalitate in exemplum dilaudata, cum ex usu experientiaque tot annorum, quos in Bibliothecis Ambrosiana et Vaticana regendis traduximus, optime percipiamus quanti momenti sit novam hanc Bibliothecam instrumentis exornare quibus cum doctores tum alumni commode orientalium rerum notitias quasi ex quibusdam, abditis iis quidem ignotisque interdum, verum ditissimis venis haurire et in publicam utilitatem possint derivare, Nos, nullis perterriti difficultatibus, quas nec paucas nec leves futuras praesentimus, toti erimus in iis omnibus, quae Orientis regiones, mores, linguas, ritus attingant, comparandis; gratissimi si qui, pro sua erga Christi Vicarium pietate, tantae rei conficiendae, sive stipe conferenda, sive libris, codicibus, tabulis, aliisque id genus Orientis christiani monumentis vestigiisque suppeditandis, opem auxiliumque Nobis pro viribus contulerint.

15. Atque exinde confidimus futurum, ut nationes orientales, cum tot maiorum suorum pietatis, doctrinae, artium, luculentissima monumenta suis ipsae oculis conspexerint, re ipsa edoceantur quanto in honore vera, perennis, legitima »orthodoxia« a Romana Ecclesia habeatur, quantaque religione conservetur, defendatur, propagetur. Quibus omnibus tamquam validissimis argumentis, ut sperare aequum est, percussi, maxime si mutuo studiorum commercio caritatis christianae momentum accesserit, quidni Orientalium plerique, avitas repetendo glorias praeiudicatasque opiniones deponendo, ad optatissimam gestiant redire unitatem, quae non manca quadam sed — ut genuinos Christi cultores decet in uno ovili sub uno Pastore consociandos — integra atque aperta fidei professione fulciatur?

16. Quae laetissima dies ut tandem orbi christiano affulgeat, desideris effusisque a Deo precibus postulamus. Interea iuverit fortasse, Venerabiles Fratres, vel breviter indicare qua ratione in praesenti Institutum Nostrum Orientale industriam laboremque suum, Nobiscum conspirando, tanto exsequendo operi adhibeat. Duo enim sunt genera studiorum quibus doctorum navitas absolvitur; alterum quod inter domesticos cancellos veluti continetur, alterum quod in publicum prodit, editis Orientis christiani documentis, aut inexploratis adhuc aut temporum iniuria oblitteratis.

17. Iamvero, in ipsa iuniorum institutione praeter dogmaticam dissidentium theologiam, Patrum orientalium explanationem, rerumque item omnium quae sive ad orientalia studia ratione et via aggredienda sive ad historiam, liturgiam, archaeologiam ceterasque sacras disciplinas, variasque earum nationum linguas, pertinent, illud prae ceteris libentissime commemoramus, byzantinis institutionibus islamicas etiam — quod in romanis Athenaeis ad haec usque tempora fuerat forte inauditum — Nos tandem adiicere potuisse. Quae enim fuit divinae Providentiae bonitas singularis, huiusce disciplinae sane perutilis tradendae virum praefecimus, qui natione Turca ortus, post diuturna studia, divino Numine adspirante, catholicam religionem professus ac sacerdotali dignitate auctus, aptissimus visus est qui alumnos, quotquot apud suos populares sacro ministerio erunt perfuncturi, rationem doceat, qua sive cum rudioribus hominibus sive cum

viris exquisitiore doctrina expolitis, unius individuique Dei legisque evangelicae causa feliciter sit agenda.

18. Nec minoris momenti sunt ad catholicum nomen propagandum legitimamque unitatem inter christifideles procurandam quae Instituti Orientalis opera atque industria in publicum evulgantur. Quae enim volumina, »Orientalia Christiana« inscripta — pleraque quidem ab ipsis Instituti doctoribus, nonnulla ab aliis quoque rerum orientalium peritissimis viris, eiusdem consilio Instituti elucubrata — iam paucis hisce annis sunt edita, ea vel explanant, quae huius illiusve gentis veteres hodiernasve conditiones, nostratibus plerumque ignotas, attingunt; et religiosam Orientis historiam, ex abditis hucusque documentis expressarum nova luce collustrant. Eadem praeterea cum orientalium monachorum et ipsorum Patriarcharum cum hac Apostolica Sede necessitudines enarrent Romanorumque Pontificum sollicitudinem in eorum iuribus bonisque tutandis; tum theologicis dissidentium sententias de Sacramentis deque ipsa Ecclesia cum catholica veritate conferunt et componunt; tum etiam orientales codices illustrant et declarant. Denique, ne enumerando longius progrediamur, nihil est quod ad sacras disciplinas spectet, aut aliquam cum Orientalium cultu cognationem prae se ferat — qualia, exempli causa, sunt graeca vestigia in Italia inferiore asservata — quod diligentissimis eorum virorum studiis alienum videatur.

19. Quae cum ita sint, cuius animus tantam laborum molem, in Orientalium commodum potissimum susceptorum, contemplatus, firmissima spe non erigatur, fore ut benignissimus hominum Redemptor Christus Iesus, tot hominum lugendum casum miseratus, longe a recto tramite dudum aberrantium, Nostrisque inceptis obsecundans, oves tandem suas in unum ovile ab uno Pastore moderandas reducat? Praesertim cum apud illos populos tanta divinae Revelationis pars religiosissime asservata sit: et sincerum Christi Domini obsequium et in eius Matrem intemeratam amor pietasque singularis, et ipsorum Sacramentorum usus vigeat. Quare, cum ad opus humanae Reparationis perficiendum Deus, pro sua benignitate, hominibus, sacerdotibus praesertim, administris uti statuerit, quid restat, Venerabiles Fratres, nisi ut vos iterato, quam possumus vehementissime, compellemus atque obsecremus ut una Nobiscum, non modo mentibus animisque consentiatis, sed etiam operam vestram et laborem conferatis quo citius dies illucescat optatissimus, quo Graecorum, Slavorum, Rumenuum aliarumque orientalium nationum non paucos solum, sed plerosque filios hucusque disiunctos ad pristinam cum Romana Ecclesia consuetudinem restitutos salutabimus? Meditantibus autem Nobis quae tantae laetitiae maturandae, Deo iuvante, inceperimus simulque perfecturi, videmus cum illo Nos patrefamilias posse comparari quem Christus Dominus ad coenam invitatos roganlem inducit ut venirent: quia iam parata sunt omnia (Luc. XIV, 17). Quae verba in nostram rem derivantes, vehementer vos, Venerabiles Fratres, cum universos tum singulos cohortamur, ut, orientalium rerum studia omni ope provehentes, Nobiscum animi vires ad tantum perficiendum opus intendatis. Atque ita, omnibus demum opta-

tissimae unitatis impendimentis amotis, Beata Virgine Deipara Immaculata sanctissimisque illis Orientis atque Occidentis Patribus Doctoribusque auspibus, fratres filiosque tamdiu a nobis dissidentes reduces aliquando in domum paternam complectemur, ea caritate arctissime coniunctos, quae veritate plenaque christianae legis professione tamquam solidissimo fundamento innitatur.

20. Quibus ut nostris inceptis felicissimus arrideat exitus eventusque, caelestium munerum auspitem paternaeque benevolentiae Nostrae testem, vobis, Venerabiles Fratres et gregi vestris curis concredito apostolicam benedictionem peramanter impertimus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die VIII mensis Septembris, in festo Nativitatis B. M. V., anno MDCCCXXVIII, Pontificatus Nostri septimo.

Svetega očeta Pija XI. okrožnica o pospeševanju proučevanja vzhodnega krščanstva.

Častiti bratje! Pozdrav in apostolski blagoslov!

1. Koliko so se naši predniki v prejšnjih stoletjih trudili, da bi se med verniki in zlasti med duhovniki pospešilo proučevanje in natančnejše spoznavanje vzhodnega krščanstva, ni neznano nikomur, kdor je letopise katoliške cerkve tudi le hitro prelistal. Saj so vedeli, da je ne malo prejšnjih neprilik in oni tako nesrečni razkol, ki je toliko nekdanj tako cvetočih cerkva odtrgal od počela edinosti, nastalo predvsem iz medsebojnega nepoznanja in preziranja narodov, potem pa iz predsodkov, ki so bili posledica dolgotrajne odtujenosti duhov; vedeli so tudi, da se toliko zla ne da ozdraviti, če se ne odpravijo te zapreke.

2. Dotaknimo se torej po vrhu nekaj dokazov iz zgodovine prav onih časov, v katerih so se začele rahljati vezi nekdanje edinosti, ki pričajo o veliki skrbi rimskih papežev za to zadevo. Vsem je znano, s kolikšno naklonjenostjo, da, s kakšnim spoštovanjem je Hadrijan II. sprejel slovanska apostola, Cirila in Metoda, s kakšnimi znaki izredne časti ju je odlikoval; ali kako vneto je isti papež podpiral osmi vesoljni zbor, četrti carigrabski (869), na katerega je poslal tudi zastopnike, ko se je ne mnogo prej tolik del Gospodove črede v žalostnem razkolu odtrgal od rimskega papeža, ki je od Boga postavljen za najvišjega pastirja. In taki sveti zbori, namenjeni skrbi za cerkvene razmere med vzhodnimi narodi, so se v teku časa obhajali eden za drugim tako v Bariju na grobu sv. Nikolaja iz Mire¹¹, kjer je sv. Anzelm, slavni cerkveni učitelj iz Aoste

¹¹ Na provincialnem cerkvenem zboru v Bariju (1098) se je razpravljalo o spornih verskih vprašanjih med Grki in Latinci. Sv. Anzelm je spretno govoril o izhajanju sv. Duha. O njegovem nastopu sporočajo stari viri med drugim: »Tunc ubi verbum absolvit, omnes in eum oculos et ora conversi, hic laudare fidem, ille scientiam, omnes eloquentiam.« Mansi, *Amplissima Collectio Concil.* 20, 948.

in kenterberijski nadškof, z odlično učenostjo in svetim življenjem ganil duha in srce vseh navzočih; tako v Lijonu (1274), kamor je Gregorij X. hkrati povabil svetli zvezdi rimske cerkve, Angelskega Tomaža in Serafskega Bonaventura, od katerih je enega že na potu, drugega pa v težavnem delu na zboru prezgodaj ugrabila smrt¹²; tako v Ferari in v Florenci, kjer sta se predvsem izkazali oni diki krščanskega Vzhoda, nikejski (metropolit) Besarion in kijevski [metropolit] Izidor¹³, poznejša kardinala rimske cerkve, in kjer se je resnica katoliškega nauka potrdila s trdnimi dokazi in tako rekoč prepojila s Kristusovo ljubeznijo ter se je zdelo, da odpira pot spravi med vzhodnimi kristjani in vrhovnim pastirjem.

3. Že to malo, častiti bratje, kar smo doslej omenili, razodeva res očetovsko skrb in vnemo te apostolske stolice za vzhodne narode; sicer so bili pojavi imenitni, a kakor je naravno, bolj poredki. Kot od nekakega trajnega, rekli bi, vsakdanjega vira dobrot, so pa dohajale od rimske cerkve neprenehoma premnoge druge ugodnosti do krajev vsega Vzhoda, zlasti ko je pošiljala redovnike, ki so celó življenje žrtvovali, da bi skrbeli za korist vzhodnih narodov. Zakaj oprti na ugled apostolske stolice, so nastopili ti velikodušni možje, zlasti iz redovnih družin sv. Frančiška Asiškega in sv. Dominika; sezidali so hiše in ustanovili nove provincije svojega reda, in tako so z bogoslovno znanostjo in drugimi znanostmi, ki zadevajo svetno in versko izobrazbo, ne brez velikega truda, izobrazili Palestino in Armenijo, pa tudi druge pokrajine, kjer so živeli vzhodni kristjani pod tatarsko ali turško oblastjo in so bili s silo odtrgani od rimske edinosti ter oropani vsake boljše, zlasti verske izobrazbe.

4. Te odlične zasluge in duha apostolske stolice so, kakor se je pokazalo, prav dobro premislili in doumeli že v 13. stoletju učitelji pariškega vseučilišča, ki so, poslušni srčnim željam iste stolice, kakor se poroča, ustanovili nekaj vzhodni zavod in ga pridružili vseučilišču.

¹² Sv. Bonaventura je bistveno sodeloval pri pripravah za zedinjenje Grkov s katoliško cerkvijo, sklenjeno na II. lijonskem cerkvenem zboru (1274). Kot general frančiškanov je dajal papežu na razpolago najboljše in najmiroljubnejše frančiškanske teologe za poslance in posređovalce med Rimom in Carigradom. Na cerkvenem zboru je vodil razprave o bogoslovnih vprašanih cerkvenega zedinjenja. Umrl je 15. julija 1274., ko je bilo zedinjenje Grkov že formalno izvršeno, a cerkveni zbor se je še nadaljeval. — Sv. Tomaž Akvinec je umrl med potjo na cerkveni zbor, dne 7. marca 1274.

¹³ Izidor, po rodu Grk, je že l. 1434. kot grški poslanec na cerkvenem zboru v Bazlu vneto govoril za spravo Grkov z rimsko cerkvijo. L. 1436. je bil imenovan za moskovskega (kijevskega) metropolita. Na cerkvenem zboru v Ferari in Florenci (1438—1439) je bil poleg Besariona glavni predstavitelj spravljivih grških škofov in diplomatov. Besarion je nastopal bolj kot govornik in pisatelj, Izidor pa kot diplomat in posređovalec. Po sklepu unije sta bila oba imenovana za kardinala (1439). Takrat je bila za vse Ruse samo ena metropolija, namreč kijevska; a sedež metropolije je bil že prenesen v Moskvo. Ko pa je Moskva zavrgla florentinsko unijo in je Izidor še ostal kijevski metropolit, se je ruska cerkev končno razdelila v dve metropoliji, kijevsko in moskovsko.

In naš prednik Janez XXII. je nekoliko pozneje pariškega škofa Hugona skrbno izpraševal¹⁴, kako ta zavod napreduje v vzhodnih naukih in kakšne sadove rodi.

5. Nič manj pomembna niso druga dejstva, ki o njih pričajo pismena poročila iz istih časov. Modri mož Humbert de Romanis, vrhovni predstojnik dominikanskega reda, je v knjigi »Kaj naj se obravnava na vesoljnem zboru v Lijonu« priporočal posebno to-le¹⁵ kot potrebno, da se pridobe vzhodni narodi: dobro znanje grškega jezika, »ker se po različnih jezikih razni narodi združujejo v edinosti vere«; dalje veliko zalogo grških knjig in prav tako naših, prevedenih v vzhodne jezike; isti je rotil svoje brate, zbrane na glavnem zborovanju v Milanu, naj zelo cenijo znanje in učenje vzhodnih jezikov in ga vneto goje, da se usposobijo in pripravijo, ako bi bila božja volja, za apostolska pota med onimi narodi. Prav tako je iz frančiškanskega reda učeni in našemu predniku Klementu IV. predragi Rogerij Bakon učeno pisal¹⁶ o kaldejskem, arabskem in grškem jeziku in tudi drugim znanje teh jezikov posredoval. S tema je pa tekmoval izredno učeni in pobožni Rajmund Lul in je s precejšnjo odločnostjo — primerno njegovi naravi — od naših prednikov Celestina V. in Bonifacija VIII. marsikaj dosegel, kar je bilo za tedanje čase dosti smelo; naj se zavzamejo za zadeve vzhodnih narodov in njih proučevanje, naj se postavi kateri izmed kardinalov, da bo vodil to proučevanje, naj se končno stalno pošiljajo sveta poslanstva med Tatare, Saracene in druge nevernike, pa tudi med »razkolnike«¹⁷, da jih privabijo v edinost sv. cerkve.

6. Toda še imenitnejše in zlasti spomina vredno je, kar so, kakor se sporoča, na pobudo in pod vodstvom istega moža predlagali na vesoljnem zboru v Vieni in je naš prednik Klement V. razglasil ter določil, in v čemer vidimo nekako označen naš vzhodni zavod: »Z odobrenjem sv. zbora smo poskrbeli, da se ustanove šole za različne, spodaj omenjene jezike, kjerkoli bo pač sedež rimske stolice,¹⁸ in na vseučiliščih v Parizu, Oksfordu, Boloniji in Salamanki. Dalje določamo, naj se na vsakem izmed teh mest vzdržavajo katoliški profesorji, ki imajo zadostno znanje hebrejskega, grškega, arab-

¹⁴ Gl. opazko 4.

¹⁵ Gl. opazko 5. — Mansi (Ampl. Collect. Concil. 24, 120—128) je nekatere Humbertove stavke izpustil; celo knjigo Humbertovo je objavil Peter Crabbe (Concilia omnia II, Coloniae 1551; 967 ss.). Humbert de Romanis, vrstnik in redovni predstojnik velikih dominikanskih učenjakov, Alberta Velikega, Tomaža Akvinca i. dr., je v 13. stol. z izredno globokim umevanjem razpravljal o vzhodnem cerkvenem vprašanju; njegove ideje so pričele zmagovati šele v 19. in 20. stoletju. V okrožnici se po pravici naziva »vir sapientissimus«.

¹⁶ Gl. opazko 6.

¹⁷ Izraz »schismatici«, »razkolniki« se v okrožnici navaja namenoma z navodilnim znakom (kot citat). Sedaj se namreč ta naziv v rimskih aktih nič več ne rabi; namesto tega se rabi »dissidentes«, t. j. ločeni kristjani.

¹⁸ Papež Klement V. je stoloval v Avignonu.

skega in kaldejskega jezika, in sicer po dva veščaka v vsakem jeziku. Ti naj vodijo šole, natančno prevajajo knjige iz onih jezikov na latinski jezik, skrbno uče teh jezikov še druge in znanje teh jezikov z vnetim poučevanjem izroče drugim, da bi ti, dovolj izurjeni in izučeni v teh jezikih, mogli z božjo pomočjo donášati zaželjen sad in širiti zveličavno vero med nevernimi ljudstvi¹⁹.

7. Ker so pa bile pri onih vzhodnih narodih v tedanjih časih razmere vse razrvane in je bila večina znanstvenih pripomočkov uničena, tako da se sicer zelo razumni in ukaželjni možje skoraj niso mogli v višjih naukih izučiti in izobraziti, zato so, kakor veste, častiti bratje, naši predniki skrbeli, da se otvorijo na glavnih vseučilišnih tedanje dobe lastne stolice za vzhodne znanosti; zlasti pa naj bi se v tem našem častitljivem mestu ustanovilo nekaj primernejših zavodov, nekakih semenišč, iz katerih bi gojenci onih narodov, z vsem znanjem najskrbneje opremljeni, odhajali v bojno vrsto dober boj bojevat. Zato so se najprej v Rimu ustanovili samostani in zavodi za Grke in Rusine in hiše za Maronite in Armence. V kolikšno dušno korist in prospeh znanosti je to bilo, jasno pričajo liturgični in drugi znanstveni spisi, ki jih je izdala kongregacija za širjenje vere, ali predragoceni vzhodni rokopisi, ki jih je vatikanska knjižnica skrbno zbrala in prav vestno ohranila.

8. In to še ni vse. Ker so namreč naši bližnji predniki, kakor smo zgoraj rekli, dobro uvidevali, da bo k ljubezni in medsebojnemu spoštovanju največ pripomoglo, če bo zahod vzhodne razmere bolje spoznal, zato so se z vso vno trudili, da bi to omogočili. Priča je Gregor XVI., povišan na papeški prestol, ko je bil že najmarljiveje proučil ruske zadeve, saj je bil namenjen za papeško poslanstvo k Aleksandru I., a je še isto leto objokoval prezgodnjo smrt ruskega carja²⁰. Priča je Pij IX., ki je pred vatikanskim cerkvenim zborom in po njem kar najnujnejše priporočal, naj se izdajajo razprave o vzhodnih obredih in tradicionalnih vzhodnih naukih²¹. Priča je Leon XIII., ki je Kopte in Slovane, pa tudi vse vzhodne narode objemal s toliko ljubeznijo in pastirsko skrbjo, da je razen nove družine

¹⁹ Gl. opazko 7.

²⁰ Znameniti zgodovinar P. Pierling na podlagi zanesljivih virov pripoveduje (v razpravi *L'empereur Alexandre Ier est-il mort catholique?* Paris 1901. Str. 15—48), da je car Aleksander I. želel postati katoličan in svoje podanike zediniti s katoliško cerkvi. V ta namen je poslal v Rim generala Michauda z važnimi tajnimi naročili in s prošnjo, naj papež (Leon XII.) pošlje v Petrograd duhovnika z vsemi pooblastili. Papež je za to poslanstvo izbral kamaldulskega redovnika P. Maura Cappellari, poznejšega papeža Gregorija XVI. Cappellari je bil od l. 1826. kot kardinal prefekt Propagande, ki so ji bili takrat podrejeni vzhodni katoličani. Kot papež je vladal 1831—1846. Za vlade carja Nikolaja I. (1825—1855) se je moral mnogo baviti z ruskimi zadevami. Rusija je namreč takrat zatrla več katoliških škofij vzhodnega obreda.

²¹ Pred vatikanskim cerkvenim zborom in na zboru se je mnogo razpravljalo o vzhodnih kristjanih; med referenti se je odlikoval katoliški ruski učenjak Ivan Martinov D. J.

avguštincev, ki se imenuje po bl. Devici, v nebo vzeti (asumpcionisti)²², tudi druge redovne družbe spodbujal k temu, naj si nabirajo in širijo spoznanje vzhodnega krščanstva. Za vzhodne narode same je pa ustanovil nove zavode v njih deželah in v Rimu samem, in jezuitsko vseučilišče v Beyrutu, ki še danes cvete in nam je na vso moč drago, je odlikoval z izredno pohvalo. Priča je Pij X., ki je ustanovil papeški Biblični institut v Rimu in v srcu mnogih vnel gorečnost za vzhodne zadeve in jezike, in ne brez razveseljivih sadov.

9. To očetno skrb za vzhodne narode je pa od Pija X. sprejel kakor sveto dediščino naš neposredni prednik Benedikt XV. in jo je kar najbolj vneto gojil. Da bi po svojih močeh nudil zadevam vzhodnih narodov zaščito in pomoč, je ustanovil sveto kongregacijo za obrede in zadeve vzhodnih narodov in ustanovil »v našem mestu, tem središču krščanskega imena, lasten hram za višje nauke o vzhodnih zadevah. Ta naj bi bil opremljen z vsemi sredstvi, ki jih zahteva sodobna znanost, bil odličen po učiteljih, izvedenih v raznih znanostih in vnetih za Vzhod«²³, in bi imel tudi pravico podeljevati doktorsko čast v cerkvenih znanostih o vzhodnih krščanskih narodih²⁴. In ta hram naj bi bil odprt ne samo vzhodnim narodom, tudi tistim, ki so ločeni od katoliške edinosti, ampak zlasti latinskim duhovnikom, ki bi se hoteli posvetiti tej sveti izobrazbi ali vršiti sveto službo pri vzhodnih kristjanih. Veliko pohvalo torej zaslužijo oni učeni možje, ki so skoro štiri leta marljivo delali, da prve gojenega tega zavoda uvedejo v vzhodne vednosti²⁵.

10. Vendar je bila za razvoj tega prepotrebnege zavoda ne majhna ovira, ker je bil, dasi prav blizu Vatikana, vendar predaleč od onega dela mesta, ki je najbolj obljuden. Kar je torej mislil storiti že Benedikt XV., smo mi izvedli takoj v začetku svojega papeštva in določili, naj se zavod za vzhodne znanosti preseli v Biblični institut, ker sta si ta dva zavoda po svojem znanstvenem značaju in po

²² Asumpcionisti so na pobudo Leona XIII. (breve »Adnitentibus nobis« 2. julija 1895) v Kalcedonu (Kadi-Köj) pri Carigradu ustanovili grško (grško-bolgarsko) bogoslovno semenišče, časopis »Echos d'Orient« (1898) in vno središče za vzhodno bogoslovje in bizantinologijo z veliko biblioteko.

²³ Gl. opazko 8.

²⁴ Gl. opazko 9.

²⁵ S tem se hvali prvi profesorski kolegij Vzhodnega zavoda. Profesorji so bili izbrani iz raznih redov; odlično so bili zastopani učenjaki asumpcionisti: Jugie, Souarn, Vailhé. Ker ni bilo lahko dobiti primernege rektorja z zadostno znanstveno avktoriteto in organizatorsko spretnostjo, in ker so bili profesorji člani raznih redovnih družb in narodnosti, se zavod ni mogel ugodno razvijati. Zato je Pij XI. l. 1922. zavod izročil jezuitskemu redu, ki ima veliko izkušnje v organizaciji bogoslovnih študij. Zaradi tega so se morali od Vzhodnega zavoda posloviti vsi profesorji drugih redovnih družb, med njimi odlični učenjaki. To je sv. očeta jako bolelo, a temu se ni mogel izogniti. Zato tukaj izreka tako toplo priznanje prvim profesorjem, ki so na Vzhodnem zavodu predavali do l. 1922. Iz prvega profesorskega kolegija je na reorganiziranem zavodu ostal P. Späčil D. J.

svojih namenih zelo sorodna; vendar pa naj bi bil ločen, in sicer zato, da bi mu, brž ko bi razmere dopuščale, dali poseben sedež. Da bi bilo tudi v prihodnje vedno dosti mož, ki bi bili zmožni predavati vzhodne znanosti, to, smo mislili, da najlaže dosežemo, ako poverimo tolikšno zadevo eni redovni družbi; zato smo z apostolskim pismom²⁶ z dne 14. septembra l. 1922 naročili vrhovnemu predstojniku Jezusove družbe, da bi pri svoji ljubezni in dolžni pokorščini do svete stolice in Kristusovega namestnika premagal vse težave in sprejel vso upravo tega zavoda pod temi-le pogoji: vrhovno vodstvo zavoda pridržujemo sebi in svojim naslednikom; vrhovni predstojnik Jezusove družbe naj skrbi za može, ki bi bili pripravi za vsekakor zelo težke naloge predsednika in profesorjev v zavodu; predloži naj sam ali pa po predsedniku nam in našim naslednikom v potrjenje tiste, ki jih misli izbrati za profesorje posameznih znanosti v zavodu; končno naj poroča o vsem, kar se bo zdelo potrebno ali koristno za obstoj in prospeh zavoda.

11. Komaj je preteklo šest let, odkar smo, ne brez nekega božjega navdiha, sklenili to odrediti, in že se moremo Bogu prav iskreno zahvaliti, ker so se že pokazali zelo razveseljivi sadovi našega truda. Število gojencev in slušateljev — kakor je pač v takem zavodu naravno — sicer ni bilo in ne bo veliko, vendar pa ni bilo tako neznanostno, da se ne bi mi silno veselili, da bo kmalu močna četa, ki dan za dnem raste, iz te tihe vadnice odšla na odprto polje, opremljena z orožjem znanosti in pobožnosti, s katerim bo, kakor se zdi, veliko koristila vzhodnim narodom.

12. In na tem mestu moramo zelo pohvaliti ordinarije, naj si bo škofe ali predstojnike redovnih družin, ki so našim željam sami od sebe ustregli in iz tako različnih narodov in krajev, z Vzhoda in Zahoda, poslali v naše mesto nekaj svojih duhovnikov, da se izobrazijo v vzhodnih znanostih. Dalje spodbujamo tudi predstojnike ostalih redov, ki so zelo razširjeni po svetu, da bi posnemali ta zgled in ne zamudili prilike poslati za take nauke sposobnih in vnetih gojencev za naš Vzhodni zavod v nadaljnjo izobrazbo. Zato naj nam bo dovoljeno, vam, častiti bratje, poklicati v spomin, kar smo zadnjič obširneje obravnavali v okrožnici »Mortalium animos«²⁷.

²⁶ Gl. opazko 10. — Obenem je bil za predsednika Vzhodnega zavoda imenovan razmeroma mladi P. Mihael d'Herbigny D. J. (rojen 1880), ki je že takrat slovel kot odlični katoliški učenjak in poznavalec krščanskega Vzhoda, posebno Rusije. Njegova zasluga je, da se Vzhodni zavod po želji sv. očeta tako ozira na vzhodne Slovane. Novi predsednik si je v kratkem pridobil izredno zaupanje sv. očeta in ostal do danes njegov glavni svetovalec v vzhodnih zadevah. L. 1926. je bil na popolnoma izreden način povzdignjen za škofa. Splošno je znano, da M. d'Herbigny resnično globoko ljubi in pozna krščanski Vzhod in da je torej Vzhodni zavod v najboljših rokah.

²⁷ Iz konteksta je jasno razvidno, da se okrožnica »Mortalium animos« ozira skoraj izključno na protestante; samo indirektno se more v neki splošnosti aplicirati tudi na Vzhod. Toda po tonu in smeri se bistveno razlikuje od pričujoče okrožnice.

Komu bi namreč še ne bilo znano, kako pogosto se govori o neki edinosti, a duhu Kristusa, Ustanovitelja sv. cerkve, popolnoma tuji, ki naj se napravi med vsemi kristjani? Ali kdo še ni slišal o razpravah, ki se vrše na premnogih krajih, posebno v Evropi in Ameriki, in so silno važne, ker se v njih razpravlja o vzhodnih kristjanih, ki z rimsko cerkvijo soglašajo, ali so še zdaj od nje ločeni? Zares, če gojenci naših semenišč — kar je gotovo razveseljivo — lahko razločijo in ovržejo zvite dokaze novotarjev (protestantov), ker so si o njih zmotah v teku svojih nauk pridobili točno znanje, vendar izvečine nikakor nimajo tistega znanja, da bi mogli dati gotov odgovor tudi v vprašanjih o zadevah in običajih vzhodnih kristjanov in njih zakonitih obredih, ki naj se tudi po zedinjenju s katoliško cerkvijo sveto ohranijo; zakaj za te tako važne reči je treba čisto posebnega in podrobnega študija²⁸.

13. Ker se torej ne sme prav nič opustiti, kar bi utegnilo pripomoči k temu, da se obnovi toli zaželjena edinost tako znatnega dela Gospodove črede s pravo Kristusovo cerkvijo, ali da bi se zanetilo več ljubezni do tistih, ki se, dasi po obredih različni, z duhom in srcem verno drže rimske cerkve in Kristusovega namestnika, vas, častiti bratje iskreno prosimo, naj bi vsak izmed vas izbral vsaj enega izmed svojih duhovnikov, ki bi bil v vzhodnih znanostih dobro izobražen in bi jih bil pripravljen semeniškim gojencem predavati. Seveda vemo, da je dolžnost katoliških vseučilišč, ustanavljati posebne tako zvane fakultete za vzhodne nauke, in iz srca si častitamo, da se je začelo po našem nasvetu in naši pomoči tej dolžnosti ustrezati v Parizu, Lovanu in Lillu²⁹. Prav tako se

²⁸ Podobne misli so se večkrat izražale na Velehradskih kongresih. Najbolj odločno je to izrekel sam M. d'Herbigny na Velehradu I, 1924.: »Gradus sacerdotalis non solum cognitionem illarum liturgiarum (orientalium) requirit, sed deberent omnes sacerdotes, cum in seminariis formantur, aliqua initia de quaestione orientali audire, v. gr. de punctis dogmaticis, quae separationem introduxerunt. Fere haec vix tanguntur, ita ut theologi audierunt de diversis sectis protestanticis, de antiquis erroribus tempore ss. Patrum, sed vix sciunt, quomodo practice cum dissidentibus agendum sit, qui hodie tota Europa, America, missione Chinensi diffusi sunt. Accidit, ut timeant colloquia cum dissidentibus informationes petentibus, quia se norunt incompetentes esse. Optandum sane multum, ut aliquae notiones de historia ecclesiastica orientali introducantur. Quis audit de historia christianismi in Russia? Scandalum, admirationem poterunt dare Russis de ignorantia nostra. De quibusdam iuris canonici et disciplinae differentiis etiam aliqua addenda videntur. Id notando, scio me loqui etiam cum approbatione Suprema.« Zadnji stavek poudarja, da je M. d' H. govoril po navodilih sv. očeta. (Acta IV. Conventus Velehradensis 1924. Olomuc 1925. Str. 123.)

²⁹ Razume se, da bi tukaj morali imeti prvenstvo katoliški Slovani. Katoliške slovanske bogoslovne fakultete bi morale imeti tako vzhodno smer, da bi nadomeščale posebne vzhodne fakultete. To velja posebno za fakultete ob vzhodni meji in v državah s številnim pravoslavnim prebivalstvom. Kakor ni mogoče, da bi na nemških bogoslovnih fakultetah predaval kdo, ki ne pozna protestantske teologije, tako bi se slovanske bogoslovne fakultete morale ozirati na vzhodno bogoslovje. V ta namen ni potrebno

veselimo, da so se tudi na nekaterih drugih bogoslovnih učiliščih celo na državne stroške in v soglasju ter na pobudo škofov ustanovile stolice za vzhodne znanosti³⁰. Toda ne bo tako težko tudi drugod po bogoslovnih semeniščih dobiti kakega učitelja, ki bi hkrati z zgodovino ali liturgiko ali cerkvenim pravom mogel podati vsaj nekaj začetnih nauk o vzhodnem vprašanju. In če se tako um in srce gojencev obrneta k vzhodnim naukom in obredom, bo iz tega potekla ne majhna korist, in sicer ne samo v prid vzhodnih narodov, ampak tudi gojencev samih; ti bodo, kakor je prav, iz tega črpali popolnejše poznanje katoliške teologije in latinske discipline, vnela se jim bo pa v srcih tudi močnejša ljubezen do Kristusove neveste, katere čudovita lepota in edinstvo v vsej različnosti obredov sami jim bo na nov način še žarnejše zasijala³¹.

14. Ko smo pa vse te koristi, ki naj krščanstvu prihajajo iz pouka mladeničev, kakor smo ga opisali, v duhu preudarili, smo mislili, da je naša dolžnost, nobenega truda se ne strašiti, da zagotovimo Vzhodnemu zavodu, ki smo ga potrdili, ne le popolnoma varen obstoj, temveč tudi, kolikor je mogoče, vedno lepši napredek. Zato smo mu, brž ko nam je bilo mogoče, hoteli dati lasten sedež pri Mariji Snežnici in Eskvilinu in smo določili za nakup in novemu namenu primerno preureditev samostana sv. Antona vsoto, ki smo jo bili dobili po darežljivosti velikodušnega škofa, ki je pred kratkim umrl, in nekega pobožnega moža iz ameriških Zedinjenih držav, katerima naj zato Bog — tako želimo in prosimo — najobilneje povrne z nebeškimi darovi. Tudi ne smemo molče preiti tega, kar nam je došlo iz Španske in s čimer smo oskrbeli večjo in novemu zavodu primernejšo knjižnico. To darežljivost smo pohvalili za zgled. Zakaj iz lastne skušnje toliko let, ki smo jih preživel v vodstvu ambrozijanske in vatikanske knjižnice, prav dobro vemo, kolikega pomena je, da to novo knjižnico opremimo z vsemi sredstvi, da bodo mogli profesorji in gojenci znanje vzhodnih reči, kakor iz nekijh njim sicer včasih skritih in neznanih, toda zelo bogatih virov lagodno zajemati in obračati v splošno korist. Zato se ne bomo dali plašiti nobenim težavam, katere, kakor že naprej slutimo, ne bodo maloštevilne in ne majhne, ampak bomo napeli vse sile, da pripravimo vsega, kar se tiče vzhodnih krajev, običajev, jezikov in obredov. Prav dragi nam bodo tisti, kateri bodo v svoji vdanosti do Kristusovega namestnika po svojih močeh nam pomagali, da se tolika stvar dovrši, bodisi z darovi ali knjigami, rokopisi, slikami in drugimi takimi spomeniki in sledovi krščanskega Vzhoda.

izredno pomnoževanje profesorur. Zadošča en posebni profesor za vzhodno bogoslovje. Profesorji, ki so po svojem predmetu bolj dolžni ozirati se na Vzhod, bi mogli organizirati poseben »vzhodni institut« v okviru fakultete.

³⁰ Tu se misli na SHS, Českoslovaško in Poljsko.

³¹ Tudi pri nas se je že večkrat poudarjalo, kako bi se z delovanjem za cerkveno edinstvo in s proučevanjem krščanskega Vzhoda pospeševalo versko življenje in mišljenje med katoličani samimi.

15. In nato bodo, kakor upamo, vzhodni narodi, ko bodo z lastnimi očmi videli toliko odličnih spomenikov pobožnosti, znanosti in umetnosti svojih prednikov, v resnici spoznali, v koliki časti je resnična, neprestana, zakonita pravovernost (pravoslavlje) pri rimski cerkvi in s koliko vestnostjo se ohranja, brani in razširja. Vse to jih bo — tako smemo upati — kot zelo močen razlog ganilo, zlasti če se medsebojnemu občevanju pri naukih pridruži še vpliv krščanske ljubezni. Zakaj bi torej premnogi izmed vzhodnih kristjanov, ko si spet pokličejo v spomin nekdanjo slavo³² in se otresejo predsodkov, ne zahrepeneli po tako zaželjeni edinosti, ki se ne opira na kako okrnjeno, ampak na celo in jasno veroizpoved? Saj se vendar spodobi, da so pravi Kristusovi častilci združeni v eni čredi pod enim pastirjem.

16. O da bi ta veseli dan končno zasijal krščanskemu svetu! To prosimo Boga s srčnimi željami in mnogimi molitvami. Medtem bo morda koristno, častiti bratje, da vsaj na kratko označimo, kako sedaj naš Vzhodni zavod v soglasju z nami dela in se trudi, da bi vršil tako važno delo. Dve vrsti znanstvenega prizadevanja sta, ki se z njima marljivo bavijo profesorji: ena ostane nekako med domačimi stenami, druga pa pride v javnost s tem, da se izdajajo spomeniki krščanskega Vzhoda, ki so še ali nepreiskani ali po neprilikah časov pozabljeni.

17. Iz pouka mladeničev omenjamo: dogmatiko ločenih kristjanov, razlago vzhodnih očetov in vsega, kar zadeva znanstveno obravnavanje vzhodnih vprašanj ali zgodovino, bogoslužje, starinoslovje in druge bogoslovne nauke in razne jezike onih narodov. Še posebej omenjamo, da smo k bizantinskim naukom mogli dodati tudi islamske, kar je bilo doslej na rimskih vseučiliščih morda nezaslišano. Res je izredna dobrota božje Previdnosti: za predavanje te prekoristne stroke smo namreč nastavili moža, ki je po rodu Turek [prelat Pavel Mulla], a je po dolgotrajnih naukih z božjo milostjo sprejel katoliško vero in dosegel duhovniško čast. Zato se nam je zdel najbolj pripraven, da bi gojence, kolikor jih bo med njegovimi rojaki vršilo sveto službo, učil načina, kako bi pri neukih ljudeh ali pri možeh, ki so izobraženi v višjih znanostih, zagovarjali enega edinega Boga in evangeljsko postavo.

18. Ne manjšega pomena, da se širi katoliško ime in pripravlja prava edinost med kristjani, so dela, ki jih vzhodni zavod izdaja. Ta dela, »*Orientalia Christiana*« (krščanski Vzhod) imenovana, ki jih pišejo večinoma profesorji tega zavoda, nekaj pa tudi možje, zelo večji vzhodnih zadev, pod vodstvom istega zavoda, obravnavajo že v teh malo letih stare ali današnje razmere tega ali onega naroda, ki so našim ljudem večinoma neznanne, ali pojasnjujejo versko zgodovino vzhodnih narodov iz doslej nepoznanih virov. Poleg tega

³² Gl. molitev, omenjeno v uvodu te razprave. Ona molitev je po vsebini zares programatična.

poročajo o prijateljskih odnošajih vzhodnih menihov in tudi patriarhov do te apostolske stolice in pri tem tudi o skrbi rimskih papežev za varstvo njih pravic in imetja; dalje natančno primerjajo bogoslovne nauke ločenih vzhodnih kristjanov o zakramentih in o cerkvi sami s katoliško resnico; končno pojasnjujejo in razlagajo vzhodne rokopise. Sploh — da ne gremo v naštevanju predaleč — ni nič, kar se tiče svetih znanosti ali kaže kaj sorodnosti z vzhodnim bogočastjem — kakor so n. pr. grški sledovi, ohranjeni v južni Italiji — kar bi se zdelo tuje zares marljivemu proučevanju teh mož³³.

19. Kdo bi se torej, če vidi, da se je toliko naporov prevzelo predvsem v korist vzhodnih kristjanov, ne povzpel do trdnega upanja, da se bo najdobrotljivejši Odrešenik človeštva, Kristus Jezus, usmilit žalostnega položaja toliko ljudi, ki so zdavnaj zašli daleč od prave poti, in pospešujoč naša prizadevanja končno svoje ovce privedel v en ovčjak, da jih bo vodil en pastir? Zlasti, ker se je pri onih narodih tako vestno ohranil tolikšen del božjega razodetja in ker živi iskrena pokorščina do Gospoda Jezusa in izredna ljubezen ter pobožnost do njegove brezmadežne Matere in prejemanje svetih zakramentov. Zatorej, ker je Bog v svoji dobrotljivosti sklenil, rabiti ljudi, zlasti duhovnike, da dovrši delo človeškega odrešenja, kaj preostaja, častiti bratje, kakor da vas ponovno kar najsilneje bodrimo in nujno prosimo, ne samo da z nami v mišljenju soglašate, temveč tudi s svojim delom in trudom sodelujete, da čimprej zasije tako zaželjeni dan, ko bomo pozdravili k nekdanji zvezi z rimsko cerkvijo vrnjene ne samo nekatere sinove grškega, slovanskega, romunskega in drugih vzhodnih narodov, temveč večino doslej ločenih vzhodnih kristjanov. Ko pa premišljujemo, kaj smo z božjo pomočjo začeli in kaj bomo storili, da pospešimo toliko veselje, se zdi, da se moremo primerjati hišnemu očetu, ki o njem pravi Gospod Jezus, da je k večerji povabljen prosil, »naj pridejo, ker je že vse pripravljeno« (Luk. 14, 17). Ko te besede obračamo na našo zadevo, vas, častiti bratje, vse skupaj in vsakega posebej silno spodbujamo, da proučevanje vzhodnih razmer na vso moč pospešujete in z nami naperite dušne moči na to, da se dovrši tako važno delo. In tako bomo, ko bodo odpravljene vse zapreke tako zaželjene edinosti, pod zavetjem blažene Device in brezmadežne božje Matere ter tako svetih vzhodnih in zahodnih očetov in učeničev objeli brate in sinove, ki so bili tako dolgo od nas ločeni, pa so se končno vrnili v očetno hišo, najtesneje združene z ono ljubeznijo, ki sloni na najtrdnejši podlagi, to je na resnici in polnem priznavanju krščanske postave.

20. Da bi to, kar smo započeli, kar mogoče srečno uspelo, podeljujemo kot poroštvo nebeških darov in kot znak očetovske

³³ »Orientalia Christiana« smo že večkrat priporočali. Naslov: Roma 128, Piazza S. Maria Maggiore 7.

naklonjenosti vam, častiti bratje, in čredi, izročeni vaši skrbi, prav iz srca apostolski blagoslov.

V Rimu pri Sv. Petru, dne 8. septembra, na praznik rojstva bl. Device Marije, l. 1928., v VII. letu našega papeštva.

Papež Pij XI.

V uvodu sem omenil, da je učenjak nadškof L. Petit predlagal, naj bi bil Vzhodni zavod spojen s posebno rimsko univerzo. Ta predlog je Pij XI. že izvršil. Ko je bila spisana okrožnica, je bila obenem že pripravljena važna reorganizacija. Papežev *Motu proprio* z dne 30. septembra 1928 pridružuje Vzhodni zavod (in Biblični institut) veliki Gregorijanski univerzi v Rimu. Tako bodo dobili profesorji in slušatelji možnost za tesnejši stik s celotno bogoslovno znanostjo, mnogotero vzajemno pomoč in pobudo. V tem dokumentu se zopet s posebno ljubeznijo poudarja važnost Vzhodnega zavoda in delovanja za vesoljno cerkveno edinstvo. Omenja se, koliko je sv. oče doslej storil za ta zavod in se še enkrat poudarja: »Quae proxime superioribus encyclicis *Rerum Orientalium* commendavimus ac statiumus, ea denuo hortamur ac rata habemus, plane confisi Institutum hoc valde profuturum esse, ut Orientales ad unitatis centrum quamprimum revocentur.«

Ta dokument je torej važno dopolnilo k zgodovinsko prevažni okrožnici »*Rerum Orientalium*«.

Vsa okrožnica je spisana s tako globoko preudarnostjo in s toliko toploto, da spada med najvažnejše okrožnice zadnjih desetletij, posebno z ozirom na nas Slovane; pozna se ji pečat izredne osebnosti sedanjega papeža Pija XI. Pri raznih priložnostih je izjavljal, da mu je delovanje za vesoljno krščansko edinstvo z ozirom na krščanski Vzhod, proučevanje vzhodnega krščanstva in rimski Vzhodni zavod posebno »pri srcu«, zares glavna njegova skrb in zadeva. Ako bi bil kdo o tem še dvomil, tega mora okrožnica »*Rerum Orientalium*« prepričati, da je sedanji sv. oče zares papež vesoljne cerkvene edinosti in poseben ljubitelj krščanskega Vzhoda.

S to okrožnico je na najslovesnejši način potrjeno prizadevanje za pospeševanje proučevanja vzhodnega bogoslovja, kakor se je to tolikokrat poudarjalo na Velehradu in v Ljubljani. Obenem pa je najslovesneje potrjeno in priporočeno delovanje za vesoljno cerkveno edinstvo v duhu Slo m š k o v i h tradicij in

v duhu Apostolstva sv. Cirila in Metoda ter njega glasila »Kraljestvo božje«. S tem so posebno katoliški Slovani opozorjeni, naj se z večjo gorečnostjo potrudijo za razmah tega delovanja in naj se ogibajo vsega, kar bi moglo to delovanje ovirati. Majhne napake in ovire na tem polju bi mogle imeti usodne posledice za nas, za katoliško cerkev in za krščanske narode. Mnogo smo zamudili. Velika je nevarnost, da nas bodo drugi narodi prehiteli in nas po naši krivdi potisnili v ozadje. Ako bi se to zgodilo, bi se pokazalo, da nismo zmožni in voljni za izvrševanje onega poslanstva, ki nam je po božji Previdnosti odloženo v organizmu katoliške cerkve in v družini krščanskih narodov. Posledice bi bile za nas pogubne. Na delo, dokler je še čas, da ne bomo prepozno tožili, kako smo zamudili velik zgodovinski trenutek!

BOJ ZA PORCIUNKULSKI ODPUSTEK V LJUBLJANSKI ŠKOFIJI.

(*Controversia de indulgentia Portiunculae in
dioecesi Labacensi.*)

Dr. P. Hugo Bren O. F. M.

Summarium. — I. Status quaestionis de indulgentia Portiunculae. Qui traditionem indulgentiam Port. a s. Francisco originem ducere impugnant, indubia argumenta proponere hucusque non potuerunt, defensores traditionis pariter rem plene evincere nequiverunt. Perseverante dubio defensores traditionis in possessione sunt. Juridica quaestio, an authentica i. e. legali fundamento innixa sit persuasio indulgentiam pluries in die (toties-quoties) acquiri posse, enodata est. Tollendi dubii occasionem praebuit controversia, quae in dioecesi Labacensi orta est saec. XVII. exeunte. — II. *Controversiae Labacenses.* — A. Prior controversia orta est tempore Sigismundi comitis de Herberstein, episcopi Labacensis (1683—'701). Ansam praebuit decretum Innocentii XI. d. d. 7. Martii 1687 de indulgentiis apocryphis, in quo pariter statutum est »semel dumtaxat in die plenariam indulgentiam in certos dies ecclesiam visitantibus concessam vel aliud pium opus peragentibus lucrifieri«. Franciscanis Labacensibus indulgentiam Portiunculae toties-quoties acquirendam hoc decreto non alfici persuasum erat. Sigismundus episcopus, vir pius, rei dubius ab abbate Antonio Lepori Romano privatis litteris solutionem petiit, frustra tamen. Interim aliquot viri e clero saeculari cum PP. Capucinis Carnioliae Superioris contra indulg. Port. toties-quoties acquirendam declamare coeperunt. P. Antonius Lazari, Minister provincialis provinciae Bosnae-Croatiae O. F. M., ut saltem Capucinos ad suas traheret partes, apologiam indulg. Port. toties-quoties lucrandae composuit atque 28. Aug. 1698.

eis misit. Sed spes eum fefellit, nam p. Martinus Bisticensis, die 7. nov. 1698. guardianus conventus Capucinatorum in oppido Kranj factus, omnia argumenta a p. Antonio Lazari prolata enervare conatus est, plaudentibus omnibus adversariis indulg. Port. toties-quoties acquirendae. Sigismundus episcopus an. 1700 ad S. Congr. Trid. recurrit. S. Congr. per Procuraturam generalem O. F. M. a P. Ant. Lazari postulavit rationem et modum praxis, quam Franciscani in annuntianda indulg. Port. sequebantur. P. Lazari litteris ad Cardinales Concilii Trid. interpretes directis illustravit, praxim a Franciscanis Labacensibus adhibitam non differre ab ea quae in usu erat in capella s. Mariae Angelorum, Portiuncula nuncupat. Responso accepto S. Congr. die 17. Jul. 1700 decrevit »servandum esse solitum«. Quae decisio controversiam in dioecesi Labacensi sopivit. Sed quidam parochi Pedemontani (Piemonte) verba »servandum esse solitum« ad consuetudinem solam saepius visitandi ecclesiam, referri dicebant, non ad indulgentiam saepius lucrandam. Hanc interpretationem S. Congr. elisit novo decreto die 4. dec. 1723. declarans se ipsam indulgentiam toties-quoties lucrandam intendisse. Post hanc decisionem nemo juridicam audentiam indulgentiae toties-quoties in dubium vocare ausus est.

Teoretično je porciunkulski odpustek bolj domača zadeva franciškanskega reda, zunaj manj znana. Tisti, ki so se specializirali v studiju sv. Frančiška in starejši franciškanski zgodovini, in teh je precej, duhovnikov in laikov, se pač zanimajo zanjo. A med nami vsaj meni taki niso znani. Zato bi v naše splošne znanstvene revije, in edino v nje spada taka stvar, o tem sploh ne pisal, da ni porciunkulski problem že dvakrat razburjal tudi naših duhov. Da, ljubljanska škofija je celo dala povod k pozitivni pravni rešitvi tega problema. Takih zaslug ima naša škofija pač malo v zgodovini. Kot prispevek k domači cerkveni zgodovini bo ta razprava morda le koga zanimala. Ker je pa od takrat, ko se je med nami vršil prvi boj za porciunkulo, preteklo že več kot dve sto let, oz. več kot sto let, kar se je vršil drugi, se mi zdi potrebno, brave najprej splošno nekoliko seznaniti s porciunkulo, saj bi jim bila drugače marsikaka stvar nejasna in bi jo bilo treba z daljšimi digresijami pojasnjevati, kar bi bilo enotnosti razprave v škodo.

I. Splošni boj za porciunkulo.

Problem porciunkule je historično-juridičen. Historik skuša predvsem doognati zgodovinsko avtentičnost porciunkule, t. j. ali ima res sv. Frančiška za očeta ali ne. Jurist, odnosno kanonist, hoče v prvi vrsti ugotoviti njeno pravno avtentičnost, t. j. ali ima porciunkulski toties-quoties kako pozitivno pravno podlago ali ne. Zgodovinska avtentičnost porciunkule je še danes pro-

blematična, da si je literature, ki je skušala to vprašanje rešiti, za cel voz. Nanovo je ta problem oživel z renesanso studija o sv. Frančišku in starejši frančiškanski zgodovini, ki sta ga začela pred kratkim umrli protestant Pavel Sabatier in frančiškanska znanstvena centrala v Quaracchiju pri Florenci s svojo znano revijo »Archivium Franciscanum Historicum«. Cela vrsta veščakov, intra et extra claustra, se je oborožena z vsem modernim historično-kritičnim aparatom spravila nad porciunkulski problem. A njih rezultati se slej kot prej ne ujemajo, je li sveti Frančišek oče porciunkule ali ne.

Frančiškani so, umevno, vedno zastopali tradicionalno stališče o postanku porciunkule. In kaj pravi tradicija o njej? Da je sveti Frančišek porciunkulski odpustek po posredovanju prebl. Devica izprosil naravnost od Kristusa ter dobil zanj od papeža Honorija III. ustno potrjenje, pismeno pa odklonil. Bilo je leta 1216. V tihi noči je Frančišek globoko k tlom sklonjen goreče molil v svoji tako dragi cerkvi pri Mariji Angelski, Porciunkuli imenovani. Kar začuje sladek glas, ki ga pozivlje, naj nečesa prosi za zveličanje duš, ki mu je tako pri srcu. Frančišek, ne da bi se pomišljal, zaprosi popolnega odpustka za vse, ki bodo skesani in spovedani obiskali cerkvice Marije Angelske. Gospod se je začudil njegovi prošnji za tako izredno milost. Kljub temu jo je uslišal, a pod pogojem, da mu isto dovoli tudi njegov vidni namestnik. Drugo jutro se je Frančišek z bratom Masejem na vse zgodaj odpravil v Perugia do papeža. Ponovil je isto prošnjo, s pristavkom, da bi dovolil za Porciunkulo popoln odpustek brez kakega običajnega prispevka v dobrodne ali splošno koristne namene. Papež Honorij III. se je še bolj začudil, ker tak odpustek dotlej ni imel primere. A tudi njega je Frančiškova otroška preprostost razorožila, zlasti ker je dejal, da ga Kristus pošilja s to prošnjo. Pričujoči kardinali so protestirali, češ, da bo to v škodo križarskemu odpustku. Toda papež je dejal, da noče preklicati, kar je dovolil. Pač pa je na protest kardinalov odpustek omejil na en dan v letu, od vesper enega dne do vesper drugega dne. Frančišek se je priklonil in odšel. A papež zakliče za njim: »Simplicule, kam greš brez našega pismenega potrdila?« Odgovori: »Svetost, ne potrebujem nikakega pismenega potrdila; zadosti mi je Vaša beseda. . . . Pismo je Devica Marija, notar Kristus, angeli priče.« — Po teh besedah se je z bratom Masejem obrnil nazaj proti Porciunkuli, brez pismenega

potrdila odpustka¹. — Na dan 2. avgusta istega leta je bila cerkva Marije Angelske posvečena. Sedem umbrijskih škofov je bilo od papeža v to pooblaščenih. Zagovorniki zgodovinske avtentičnosti porciunkule po pravici sklepajo, da jih je papež istočasno pismeno pooblastil, da proklamirajo dovoljeni popolni odpustek. A vse iskanje za tem važnim dokumentom po raznih arhivih je bilo do sedaj brezuspešno. Pač pa tradicija dalje pravi, da je Frančišek ob tej priliki prosil zbrane škofo, če sme nekaj povedati. Ko so mu dovolili, je sam zbranemu ljudstvu oznanil porciunkulski odpustek za dan posvečenja cerkvice Marije Angelske.

To pripovedovanje že samo na sebi zveni kot nakaka po-božna, čudežna legenda. Razni kritični duhovi naslednjih stoletij so se ali zelo dvomeče izražali o njega zgodovinski istinitosti, ali jo naravnost zaničali. Ker frančiškani avtentičnosti porciunkule niso mogli podpreti z nikakim avtentičnim dokumentom, poleg tega pa najstarejša Frančiškovi biografa, Tomaž de Celano in Bonaventura, te vendar tako izredne milosti niti z besedico ne omenjata, se je kritičnih zgodovinarjev vedno bolj oprijemalo prepričanje, da porciunkula nima sv. Frančiška za očeta.

Ko je Pavel Sabatier izdal svoje prvo epohalno delo o sv. Frančišku², je zgodovinsko avtentičnost porciunkule kratko in gladko odklonil. Po njegovem mnenju je pognala iz poznejših notranjih bojev reda za redovne ideale³. Takemu franciskologu, kakor se je Sabatier že s tem prvim delom pokazal, se izprva ni upal nihče ugovarjati. Oni, ki jim je bilo žal tega bisera iz Frančiškove krone, so sicer zbirali in sortirali material za njegovo obrambo, a preden so prišli z njim na dan, je Sabatier samega sebe pobil. Sledilo je troje njegovih nadaljnjih del, v katerih je prišel do čisto drugega zaključka⁴. Pravi, da po nje-

¹ Tako pišejo o postanku porciunkule vsi starejši Frančiškovi biografi in zgodovinarji porciunkule. Iz njih so povzete tudi lekcije II. nočna porciunkulskega oficija.

² Vie de saint François d'Assise, par Paul Sabatier. 5. éd. Paris. 1894.

³ »L'indulgence du 2 août est donc la réponse des zélés aux persécutions de leurs Frères.« Ibid p. 418.

⁴ Paul Sabatier, Fratriscus Bartholomaei de Assisio Tractatus de Indulgentia Portiunculae. Paris 1900, p. VII. — Un nouveau Chapitre de la Vie de S. François d'Assise. Paris 1896. — Etude critique sur la concession de l'indulgence de la Portiuncule. Revue historique, t. 62, pp. 282—318 gl.

govem mnenju o zgodovinski avtentičnosti ne more biti več resnega dvoma. Ta njegov confiteor je v vrstah tistih, ki so mislili, da je zgodovinska avtentičnost porciunkule enkrat za vselej pokopana, izzval pravo ogorčenje. Protestant Karel Müller mu je odgovoril: »Wer hätte je gedacht, dass ein ernsthafter Forscher noch einmal für die Echtheit des Portiunkula-Ablasses eintrete.«⁵

Tako se je vnel živahen boj za porciunkulo. Msg. Faloci-Pulignani, ki je takoj po prvem Sabatierjevem izpadu začel zbirati material za njeno obrambo, je objavil dokumente, ki je na njih podlagi prišel do istega zaključka kakor izpreobrnjeni Sabatier⁶. Porciunkula mu je kar najbolje podprto zgodovinsko dejstvo. Potem so se oglašali drug za drugim, eden za, drugi proti, sedaj za, sedaj proti. Znani specialist v zgodovini odpustkov Nikolaj Paulus, ki se je prvotno bolj nagibal na nasprotno stran, je sedaj s Sabatierjem priznal: »Z zadostno gotovostjo lahko trdimo, da je Honorij III. sv. Frančišku za Porciunkulo dovolil popoln odpustek.«⁷ Tudi Müller je omilil svoje mnenje⁸. Z vso odločnostjo pa je nastopil proti P. A. Kirsch⁹. Po njem je porciunkulo treba postaviti v leta 1288/91. Ona ni tedaj v nikaki zvezi s Frančiškom. Tako zvani zelanti, katerih vodja je bil Peter Olivi, so njeni očetje. Nekateri, kakor Sabatier, Faloci-Pulignani, Le Monier¹⁰ se niso dali omajati, ampak so ostali pri svojem tradicionalnem stališču. Nikolaj Paulus je zopet prešel v tabor nasprotnikov¹¹. Njim sta se pridružila tudi znani Frančiškov biograf in ljubitelj Joannes Joergensen¹², bolandist Van Otroy¹³ ter

Fr. René de Nantes, O. M. C.: *L'indulgence de la Portioncule et la critique moderne. Etudes Franciscaines XX* (1908) p. 337².

⁵ Theologische Literaturzeitung 23 (1898) 332.

⁶ Miscellanea Franciscana VI (1897) 167.

⁷ Der Katholik 1899, I, 118.

⁸ Theol. Literaturzeitung 26 (1901) 110.

⁹ Der Portiuncula-Ablass (Sonderausgabe aus der Tüb. Theol. Quartalschr. 1906. 1—2) Tübingen 1906, 70, 73, 92.

¹⁰ Histoire de St. François d'Assise. 6, éd. 1906, I, 350 sq.

¹¹ Lit. Beilage der Köln. Volkszeitung 1906, No. 30.

¹² Den heiligen Frans af Assise, Kjoebenhavn 1907. Prim. Joergensen-Henriette Gräfin Holstein-Ledreborg, Der heilige Franz von Assisi (Volksausgabe). Kempten-München. S. 274.

¹³ Anal. Bolland. XXVI (1907) 140 sq.

Amerikanec Fr. Johnson¹⁴. Joergensen je zamislil čisto novo teorijo o postanku porciunkule. Po njegovem je ona le prenos križarskega odpustka v cerkvico Marije Angelske, potem ko je bila sveta dežela končno zgubljena in križarski odpustek brezpredmeten. Proti tej bolj poetični kot zgodovinski razlagi je nastopil P. Leonard Lemmens O. F. M.¹⁵ Isti je pozneje obširneje branil porciunkulo proti Kirschu¹⁶. Pridružil se mu je še dr. P. Heribert Holzapfel O. F. M.¹⁷ Njegova izvajanja so spreobrnila Joergensena, kakor sam priznava¹⁸, da se je vrnil k tradicionalnemu stališču¹⁹.

V tem včasi dokaj strastnem boju je porciunkula izgubila marsikako poetično nakitje. A da ne bi imela sv. Frančiška za očeta, teža njeni protivniki niso mogli dokazati. Prav tako pa tudi njenim zagovornikom doslej še ni uspelo doprinesiti zadosti trden dokaz za njeno zgodovinsko avtentičnost. Ne manjka sicer prič za to. Tako n. pr. poroča brat Benedikt iz Arezza, ki ga je še Frančišek sam sprejel v red, da mu je brat Masej, ki je Frančiška spremljal v Perugia, ko je šel prosit za odpustek, sam o tem pripovedoval. Enako priča Peter Zalfani, ki se je udeležil posvetitve cerkvice Marije Angelske, da je na lastna ušesa slišal Frančiška proklamirati porciunkulski odpustek²⁰. Takih prič je še več. A nasprotniki dvomijo o avtentičnosti njih izjav. Močnejši se jim zdi nasprotni dokaz ex silentio. Če je res

¹⁴ The American Journal of Theology, 1907, p. 340.

¹⁵ Der Katholik 1908, I, 236—237.

¹⁶ ibid. 1908, I, 169—184, 253—267.

¹⁷ Entstehung des Portiunkula-Ablasses v »Archivium Franciscanum historicum«, Ad Claras Aquas. Tom. I (1908) str. 31—44.

¹⁸ Giovanni Joergensen: Il Perdono d' Assisi v reviji »L'Oriente Serafico«, XXVII—XXVIII (1916-17) p. 118—21. Prim. istega: Der heil. Franz von Assisi, kot zg. num. 12. str. 274.

¹⁹ Za kratko informacijo o sodobnem stanju porciunkulskega problema in njega literaturi gl. sub n. 17. Dalje še: Dr. Leonhard Lemmens O. F. M., Der heutige Stand der Portiunkula-Erfrage v »Franziskanische Studien«, Münster i. W. III (1916), str. 290—98. — Dr. Beda Kleinschmidt O. F. M., Geschichte des Portiunkula-Ablasses, ibid. str. 205—13. — P. Egidio M. Giusto, L'Indulgenza della Porziuncola v slavnostni številki za 700-letnico porciunkule »L'Oriente serafico« kot sub n. 18. — Fr. René de Nantes O. M. C., L'Indulgence de la Portioncule et la critique moderne. Etudes Franc. XX, 337—67. — Nik. Paulus, Geschichte des Ablasses im Mittelalter, Paderborn 1923, II, 312—322.

²⁰ P. Giusto op. cit. sub n. 19. p. 41 sq.

Francišek oče porciunkule, tako pravijo, zakaj njegova najstarejša biografa Tomaž Čelanski in Bonaventura tako trdovratno molčita o njej. Sigurno ne bi bila molče šla nimo nje, ko bi bila že takrat znana. To bi se vendar reklo preiti Franciškov najlepši biser. Moč tega dokaza so tudi zagovorniki zgodovinske avtentičnosti porciunkule čutili. Skušali so ga na podlagi tradicije ovreči. Tradicija pravi, da je Francišek radi odpora hierarhije proti porciunkuli naročil bratu Leonu, naj ostane porciunkula toliko časa skrita, dokler ne bo Božu dopadlo jo razglasiti²¹. Imel je preveliko spoštovanje do duhovnikov sploh in hierarhije še posebno, da bi kaj delal proti njih volji. To da je vzrok, zakaj najstarejši biografi molče o porciunkuli. Ta protidokaz je jako verjeten. Prijatelji porciunkule so se zadovoljili z njim, ne pa nasprotniki. A se zdi, da ni daleč čas, ko ga bodo morali tudi oni sprejeti. Kajti njih argumentum ex silentio se vedno bolj krha. Na sv. Bonaventuro se že ne morejo več sklicevati. On o porciunkuli ni molčal. P. Ehrle S. J., sedanji kardinal, je v nekem katalogu, ki ga je leta 1375. dal sestaviti papež Gregor XI., našel zabeleženih nekaj doslej neznanih pisem svetega Bonaventure. Med njimi se nahaja tudi pismo »de indulgentia beate Marie Portuensi Assisii«²². Nikakega dvoma ni, da je pod Portuensi umeti Porciunkulo. Značilno je, da je Bonaventura v zasebnem pismu odkrito govoril o porciunkuli, v »Legenda Sancti Francisci«, ki je bila namenjena za javnost, je pa vsaj izrečno ne omenja. Vse kaže, da je Franciško naročilo bratu Leonu, naj za enkrat molči o porciunkuli, v bistvu historično. Bratje so molčali o porciunkuli, ker jim je bilo tako naročeno. A molčali so le v toliko, da o njej niso naravnost govorili. To se vidi iz pesmi »De praerogativis quas Dominus fecit in loco Sanctae Mariae de Angelis«, ki jo Sabatier datira v leto 1216²³. V njej se nahaja kitica:

Hic demonstratur
verum de quo dubitatur,
immo donatur
quidquid Pater ipse precatur.²⁴

²¹ Tako priča Jakob Copolli, ki je brata Leona vprašal, kaj je na porciunkuli. P. Giusto op. cit. sub. n. 19. p. 44 sq.

²² Beringer-Steinen, Die Ablässe, 15. Aufl. Paderborn 1921, str. 514.

²³ Paul Sabatier, La plus ancienne mention de l'Indulgence de la Portinnucle, v »L'Oriente serafico« tom. cit. sub n. 19, p. 97—106.

²⁴ ibid. p. 100, 104.

V tej kitici vidita Sabatier in Faloci-Pulignani²⁵ nedvomno aluzijo na porciunkulo. Tako se zdi, da argumentum ex silentio, za katerim so se nasprotniki porciunkule zabarikadirali, ne bo več dolgo držal. Zaenkrat sicer nočemo delati predaleč segajočih sklepov. Zgodovinska avtentičnost porciunkule je še problematična. To pa trdno stoji, da so njeni zagovorniki in possessione.

Cerkveno-pravna avtentičnost porciunkule danes ni več problem. Rim je že izpregovoril svojo odločilno besedo s tem, da je porciunkulski toties-quoties pozitivno potrdil. A porciunkula je imela za seboj že malodane petstoletno zgodovino, preden se je to zgodilo.

Gotovo je, da porciunkulski toties-quoties zgodovinsko ni avtentičen, t. j. da ne datira od sv. Frančiška. Temu nasprotuje zgodovina odpustkov sploh in porciunkule posebej. Zgodovina odpustkov sploh ne pozna niti sledu o kakem toties-quoties v Frančiškovem času. Kako naj bi bil potem on za toties-quoties prosil? Sicer pa temu nasprotuje tudi tradicionalno sporočilo, kako je Frančišek porciunkulo dobil. Kristusa in papeža je prosil le, da bi vsak, ki bo obiskal cerkvico Marije Angelske, zadobil popolno odpuščenje vseh grehov²⁶. Hotel je tedaj le en popoln odpustek za živega, to je za tistega, ki bo skesan in spovedan obiskal Porciunkulo. Še tej prošnji sta se Kristus in papež čudila, ker je šlo za preizredno milost takrat še obskurni cerkvici, in to celo brez običajne kontribucije. Zato je čudno, kako so mogli starejši zgodovinarji, ki so imeli poročilo o postanku porciunkule vendar pred seboj in so se nanje naslanjali, govoriti o toties-quoties-odpustkih, ter jih datirati od sv. Frančiška.

Če pa porciunkulski toties-quoties ne datira od sv. Frančiška, ampak je nedvomno poznejšega izvora, nastane vprašanje, kako in kdaj se je iz enkratnega popolnega odpustka razvil v toties-quoties. Dvoje je možno: ali se je to zgodilo via iuris, ali pa via facti. Da bi se zgodilo via iuris positivi, za to nimamo do leta 1700 nikakih dokazov. Stoletja prej je bil toties-quoties že

²⁵ Miscel. Franc. Tom. IX, p. 115.

²⁶ »Santo Padre, voglio se piace alla Santità Vostra, che qualunque verra a questa chiesa contrito e confesso, et come fa bisogno esser per prete assoluto, sia assoluto da colpa et pena in cielo et in terra dal di del battesimo insino al di et hora dell' intrata della detta chiesa.« Tako »Leggenda dei tre compagni«. Cit. pri Giusto op. cit. sub n. 19, p. 33.

v splošni praksi, ne samo pri Porciunkuli, ampak po vseh frančiškanskih cerkvah. A ko bi bil kdo frančiškane vprašal, odkod imajo črno na belem pravico do popolnega odpustka *toties-quoties*, bi se bili mogli sklicevati le na starodavno navado. Pokazati bi pač mogli vse polno odlokov, s katerimi so papeži porciunkulo potrjevali, jo raztezali na druge frančiškanske cerkve in na ostale veje prvega, drugega in tretjega reda, a niti v enem teh odlokov se ne omenja *toties-quoties*.

Ostane tedaj, da se je *toties-quoties* iz prvotnega enega edinega odpustka *via facti* razvil. Najprej je pobožno ljudstvo instinktivno začutilo, da je odpustke mogoče nakloniti tudi drugim, tako živim kakor mrtvim. Povod k temu je dala ljubezen do dragih rajnih in prošnje živih, naj še zanje kak odpustek dobe. Kajti do leta 1304. je bil ta izredni odpustek izključno privilegij Porciunkule, kamor ni bilo dano vsakemu romati. Tisti, ki so bili tako srečni, so nesli s seboj polno naročil: Še zame enega, pa še zame! In oni so enega dobili zase, drugega pa za one žive, ki so se jim priporočili, in za tiste rajne, ki so jih na ta način upali najprej rešiti iz vic. Tako so nastale tako zvane »*passate*«, da so romarji hodili pri Porciunkuli ven in noter, prepričani, da vsakikrat dobe nov odpustek. Te »*passate*« se dajo zasledovati nazaj do leta 1289²⁷.

Kmalu so začele krožiti med ljudstvom razne pripovedi o prikazovanju duš, ki so se prišle zahvalit za rešitev iz vic po naklonjenem odpustku²⁸. To je dalo »*passatam*« še večji razmah. Celo taki, ki so bili glede vsega tega bolj kritični, so se praktično prilagodili ljudski praksi. Ko je bil italijanski kanonist Bonifac Vitalini (Amantis) leta 1368. za porciunkulo osebno pri Mariji Angelski in videl te »*passate*«, se je tudi sam pridružil. Dvajset let pozneje je izdal komentar h klementiski zbirki dekretalov. Pri razlagi *can. Abusionibus* se spominja te navade in omenja, kako je nekdanj on pri Porciunkuli reševal duše iz vic. Če je res, pravi, da se z vsakim odpustkom ena duša reši, sam Bog vedi. In dostavlja, da tamkajšnji frančiškani nimajo za ta *toties-quoties* nikakega papeškega pisma, ampak samo trdijo, da ima cerkva Marije Angelske od davnih dni to pravico²⁹.

²⁷ Giusto op. cit. sub n. 19, p. 61.

²⁸ Bartholi-Sabatier op. cit. sub n. 4. cap. 21, p. 42. sq., Lucas Wadding, *Annales Ord. Min. ad ann. 1277*. Tom. V. n. XX-XXIII. p. 26. sq.

²⁹ Giusto op. cit. sub 19. p. 61.

Zanimivo je pri tem, da so bile te »*passate*«³⁰ že davno prej vkoreninjene, preden je teorija resno načela vprašanje, če cerkev sploh more dovoliti odpustek za duše v vicah in za druge žive in kako bi to mogla. Sicer o neki vrsti odpustov govore bogoslovci in kanonisti že od 9. stol. dalje³⁰, a strokovnjak v tem vprašanju, Nik. Paulus, pravi, da o kakem odpustku za rajne v sedanjem pomenu besede tja do srede 15. stol. ni govora³¹, Intezivno so se s temi vprašanji začeli baviti šele sholastiki in kanonisti 14. stol. Kar se tiče odpustkov za druge žive, so si bili kmalu na jasnem. Postavili so načelo: *Indulgentia pertinet ad clavem iurisdictionis et tantum valet, quantum sonat*. Načelno niso odrekli papežu pravice, drugim živim naklanjati odpustke. A ker se dotlej in tudi ne poslej te pravice niso posluževali, so dejansko možnost za druge žive pridobivati odpustke splošno zanikali. Daljša debata se je razvila glede odpustkov za duše v vicah. Eni, med njimi večina vodilnih frančiškanskih teologov, posebno Aleksander Haleški, so dokazovali, da je to per modum suffragii možno. Drugi so temu oporekali predvsem na podlagi dejstva, da duše v vicah niso več v območju papeške iurisdikcije. Debata je trajala dotlej, dokler ni cerkev via facti pokazala, da more dušam rajnih nakloniti odpustek. Zaključil je prerekanje sholastikov in kanonistov papež Sikst IV. s tem, da je leta 1476. potrdil popoln odpustek cerkvi sv. Petra v Saintesu in ob tej priliki določil, da ga je možno nakloniti tudi dušam v vicah per modum suffragii³². Zmagala je teorija in terminologija Aleksandra Haleškega.

Porciunkulske »*passate*«³⁰ so s tem dobile trdno teološko ozadje, vsaj za odpustke v prid dušam v vicah, ne pa juridične. A ljudstvo se za ta prerekanja ni brigalo, ampak je slej kot prej nabiralo odpustke za žive in mrtve. Tu in tam se je kdo obregnil ob nje in hotel vedeti, po kakem pravu, a ker so papeži molčali, so obmolknili tudi oni in stvar je šla zopet nemoteno dalje. Da, papeži niso samo molčali, čeravno so vedeli

³⁰ Dr. Nik. Paulus, *Abläss für die Verstorbenen im Mittelalter* v *Zeitschrift für kath. Theologie*, XXIV (1900), str. 1 sq. — Isti, *Der Ablass für die Verstorbenen am Ausgange des Mittelalters*, *ibid.* str. 249 sq.

³¹ *ibid.* p. 35, 249.

³² *ibid.* p. 250., — Dr. Emil Göller: *Der Ausbruch der Reformation und die spätmittelalterliche Ablasspraxis*, Freiburg im Breisgau 1917, str. 153 sq

za te »passate«, ampak so celo sami leto za letom pridno nabirali porciunkulske odpustke. Znana nam je dolga lista papežev od Klementa VIII. do Benedikta XIV. z natančno označbo, kje in kdaj so se udeleževali porciunkulskih odpustkov³³. S tem seveda ni rečeno, da so si popolnoma osvojili ljudsko prepričanje glede njih. Zakaj ljudstvo, kakor rečeno, se ni dosti brigalo za teološka razglabljanja, komu je možno nakloniti odpustek, komu ne. Ono jih je tudi nadalje še naklanjalo drugim živim. V tem ga papeži gotovo niso posnemali, ker je bilo to vedno in je še danes contra mentem ecclesiae.

Tako je šlo via facti naprej tja do leta 1678. To leto je bila cerkev, takrat že ponovno, prisiljena nastopiti proti zlorabi odpustkov. Vedno več pritožb je prihajalo pristojni kongregaciji o raznih dvomljivih in očitno apokrifnih odpustkih. Končno je bila prisiljena avtoritativno vmes poseči, ločiti prave od nepravih in tudi nekatere prave reducirati. V dotičnem odloku z dne 7. marca 1678., ki ga je potrdil papež Inocenc XI., je celo vrsto raznih odpustkov imenoma zavrgla kot apokrifne. Mnoge druge je razveljavila. Izvzela je tako zvane postajne odpustke, ki so jih papeži po posebni naklonjenosti dovolili ali bi jih mogli v bodoče dovoliti kakim osebam, cerkvam ali redovom. Ker je to mesto za nas posebne važnosti, naj ga doslovno navedem: »Indulgentias vero Stationum Urbis, quae a Romanis Pontificibus singulari quodam beneficio, vel communicatae sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, Ordinibus aut personis, diebus tantum Stationum in Missali Romano descriptis, suffragari posse declarat, semel autem dumtaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus lucrifieri.«³⁴

Francišskani so bili mnenja, da ta odlok porciunkulskega toties-quoties odpustka kot nečesa izrednega ne zadevlje, zato so ga mirno dalje oznanjali. Marsikje so celo dokaj glasno reklamo delali zanj. Ljubljanski francišskani n. pr. so za viglijo porciunkule javno razobesili tablo z napisom: »Toties, quoties.« To tablo so tudi v procesiji po mestu nosili. Naša svetna du-

³³ Giusto op. cit. sub n. 19 p. 81. pod črto.

³⁴ gl. cel dekret: Lucii Ferraris. Prompta bibliotheca canonico-iuridico-moralis. Ed. 3. Tom. III. p. III. a.

hovščina — ne morem ravno reči, da vsa — je bila nasprotnega mnenja. Če ne že prej, tako je mislila, je treba vsaj po tem odloku porciunkulski toties-quoties smatrati za apokrifan. Istega prepričanja so bili tudi naši kapucini. Tako se je začel v ljubljanski škofiji boj za juridično avtentičnost toties-quoties-a, med frančiškani na eni strani in med svetovno duhovščino s škofom na čelu ter kapucini na drugi strani.

II. Boj za porciunkulo v ljubljanski škofiji.

Ta boj se je vršil pod obema ljubljanskima škofoma grofoma Herbersteinoma, Zigmundom in Karlom. Dasi oba iz iste stare grofovske družine, ki je precej tesno zvezana z našo zgodovino, sta bila docela različnega duha. Kajpada je treba upoštevati, da nista bila brata. Živela sta malone sto let narazen. Žiga (škof 1683—1701) je bil goreč in svet mož, vnet za čistost katoliškega nauka v duhu sv. cerkve. Kako tuja mu je bila ambicija, priča to, da je leta 1701. odložil škofovsko mitro in v Perugii stopil v oratorij sv. Filipa Nerija, kjer je umrl leta 1716³⁵. V boju za porciunkulo se je pozneje njegovo ime velikokrat imenovalo, a vsi ga s častjo omenjajo in radi priznavajo, da ga je pri tem vodila zgolj vestna čuječnost višjega pastirja, da bi sovražnik kake ljuljke ne zatrosil v vrt, za katerega je bil odgovoren.

Karel (1772—1787) je že znan kot predstavnik janzenizma in jožefinizma na Kranjskem³⁶. Kot tak je bil v vednem boju s frančiškani, ki so bili pod vodstvom p. Kastula Weibla O.F.M. odločni antijanzenisti in antijožefinci, kolikor so proti jožefinstvu mogli nastopati³⁷. Porciunkula je bila med njimi le ena izmed spornih točk. Tik pred povzdignjenjem ljubljanske škofije v nadškofijo in njegovim imenovanjem za prvega nadškofa je Herberstein umrl 7. oktobra 1787. Na potu iz frančiškanskega samostana v škofijski dvorec ga je na mostu zadela kap³⁸. Da bi bil

³⁵ Peter Hicinger: Vrsta ljubljanskih škofov. Slovenski cerkveni časopis, Ljubljana (1848) št. 12. str. 94. — Slov. bijogr. leksikon s. v.

³⁶ Prim. Jos. Gruden, Pričetki janzenizma na Kranjskem. »Čas« X (1916) str. 121—137. — Dr. P. Regalat Čebulj O.F.M., Janzenizem na Slovenskem in frančiškani. Ljubljana, 1922. — Dr. Franc Ušeničnik, Rigorizem naših janzenistov. Bogoslovni Vestnik III (1923) str. 1—49. — Slov. bijogr. leksikon s. v.

³⁷ R. Čebulj ut supra.

³⁸ Franc Pokorn, Šematizem ljubljanske nadškofije leta 1788, str. 5.

imel prav takrat kak spor s frančiškani, naši kronisti ne poročajo. Niti ni rečeno, da bi bil imel pri njih posla. Pogosto je obiskoval svojega zaupnika in somišljenika Jožefa Škrinarja, svetnega župnika Marijinega Oznanjenja »pred mostom«. Iz slučajne okolnosti njegove smrti je najbrž nastala ona anekdota, ki se je še do nedavnega ohranila v ljudski tradiciji, da so se konji, ki so peljali njegovo truplo k sv. Krištofu, na »frančiškanskem« mostu ustavili in kar niso hoteli dalje, ker je porciunkulo preganjal.

A. Boj za porciunkulo pod škofom Zigmundom grofom Herbersteinom.

Ker se tedaj ljubljanski frančiškani za zgoraj omenjeni odlok Inocenca XI., po katerem se je mogoče udeležiti le enega popolnega odpustka na dan, niso zmenili, temveč nemoteno dalje oznanjali porciunkulski toties-quoties, se je v vrstah svetne duhovščine s škofom v ozadju in kapucinov pojavil odpor, ki se je razvil v medsebojno prerekanje. Sprožena je bila ta debata v Cerkljah, ki so takrat spadale še pod Oglej, pozneje, 1751—1787, pa pod Gorico. Gravitirale so vedno proti Ljubljani. Tam se je leta 1698. za praznovanje sv. Aleša zbrala večja družba svetne in redovne duhovščine³⁹. Med njimi sta bila tudi kapucinski gvardijan iz Kranja, p. Kerubin Loški, in vikar frančiškanskega samostana v Kamniku⁴⁰. Pri obedu sta najprej ta dva začela debatirati o porciunkuli in njenem toties-quoties. Kamniški vikar ga je zagovarjal, kranjski gvardijan pobijal⁴¹. V razgovor je posegla tudi ostala duhovščina in prav tako zavzela protivno stališče. Kamniški vikar je o vsem tem obvestil svojega provinciala p. Antona Lazarija⁴². Z nasprotne strani pa je bil informiran tudi ljubljanski ordinariat. Očividno si škof Zigmund sam ni bil na jasnem, kaj je s porciunkulskim toties-quoties, zato osebno ni hotel zavzeti nikakega stališča. Da bi se zadeva pojasnila, se je zasebno obrnil v Rim na svojega zaupnika, opata

³⁹ Pismo P. Lazarija. dat. v Kamniku 28. avg. 1698. (Franč. prov. arhiv v Ljubljani fasc. »Documenta Porciunculae«).

⁴⁰ *Relationes historiae monasterii Labacensis (PP. Capucinatorum) ab anno Xti 1664—1702. Ad ann. 1700. fol. 39.*

⁴¹ *ibid.*

⁴² *op. cit. sub. n. 39.*

Antona Leporija, naj mu sporoči, če v Rimu kaj vedo o kakem toties-quotiesu. Lepori mu je baje odgovoril, da ondi ni o tem ničesar znanega⁴³.

Ko je p. Lazari videl, da je toties-quoties ogrožen, je naslovil na kranjskega gvardijana pismo s celo apologijo za toties-quoties⁴⁴. V uvodu omenja debato v Cerkljah, »ubi plures non segni conatu, quod temere animabus Purgatorii toties-quoties per diem naturalem quis velit, applicabiles promulgentur (scl. indulgentiae) evincere nitebantur, idem sentituri, donec Indultum Apostolicum in contrarium producatur«⁴⁵. P. Lazarijev namen je bil, vsaj kapucine pridobiti za obrambo toties-quoties. Konec njegove apologije to kaže. Sklepa jo: »Haec V. P. in hac causa, quae nobis communis esse debet, confidenter communicare voluit, ut alia in occasione pro gloria et decore religionis obloquentium libertatem retundere et eos... ad vertitatis affectum reducere possit.«⁴⁶ A se je zmotil, kakor bomo kmalu videli. Sam se je moral za toties-quoties spustiti v boj, ki ni bil lahak. Njegovi nasprotniki so zahtevali zanj avtentičen odlok cerkvene oblasti, drugače da ga ne morejo priznati in ne bodo priznali. A s tem jih on ni mogel razorožiti. Dotlej sv. stolica ni izdala nobenega odloka, ki bi toties-quoties izrečno dovolil ali potrdil. Sklicevati se je mogel le na indirektno, molčeče potrjenje. Nočem tu navajati njegovih postranskih dokazov. Eden ali drugi spricho moderne zgodovinske kritike itak več ne drži. Le glavni dokaz naj nakratko povzamem.

Kdor je bil kdaj pri Porciunkuli, videl, kaj se ondi 1. in 2. avgusta godi, in je zgodovinsko zasledoval dotično prakso, mora priznati, da je ondi toties-quoties že stoletja v navadi. Znani dekret Inocenca XI. ni na tem ničesar izpremenil. Papeži so za to vedeli, a ves čas niso imeli niti besedice proti. Nešteto-krat so imeli priliko dvigniti svoj glas proti tej »zlorabi«. Ponovno so bili prisiljeni nastopiti proti resnični zlorabi odpustkov, ločiti pristne od nepristnih, one potrditi ali omejiti, te prepovedati. Porciunkulskega toties-quoties-odpustka se niso nikoli dotaknili. Ko so porciunkulo polagoma začeli dovoljevati tudi

⁴³ ibid.

⁴⁴ ibid.

⁴⁵ ibid.

⁴⁶ ibid.

drugim cerkvam in drugim vejam frančiškanskega prvega, drugega in tretjega reda, so imeli vsakikrat najlepšo priložnost povedati, da to sicer dovoljujejo, a le kot enkratni odpustek, ne pa *toties-quoties*, kakor se pri Porciunkuli zmotno prakticira. Pa tudi v teh odlokih ne najdemo kake take korektivne klavzule. A prav tako kakega pozitivnega odobrenja za *toties-quoties* ne. Iz tega p. Lazari sklepa, da so tacite dovoljevali pač takšen odpustek, kakor je bil pri Mariji Angelski v navadi, tedaj *toties-quoties*⁴⁷.

Danes vemo, da je bilo to njegovo sklepanje pravilno. A takrat je p. Lazari pri svojih nasprotnikih našel le Tomaževo nevero, ne izvzemši kapucine. Prav od teh je dobil krepek contra. V ostrem tonu mu je odgovoril p. Martin Bistriški, ki je prav takrat za p. Kerubinom Loškim, na katerega je bila apologija naslovljena, postal gvardijan v Kranju⁴⁸. Ali mu je po lastnem nagibu odgovoril, ali ga je cerkljanska duhovščina poslala v boj, ne vem. Morda je bilo oboje. Vzrok, da je p. Lazari ravno nasprotno dosegel, kakor je nameraval, je bil deloma sam, deloma pa neki novomeški frančiškan. Iz drugega vira vem, da se je leto prej pri oznanilu porciunkule neki novomeški frančiškan prav nerodno obregnil ob kapucine, ko je dejal, da so za porciunkulo *toties-quoties* odpustki, naj reko kapucini kar hočejo⁴⁹. P. Martin Bistriški se je pri p. Lazari-ju radi tega prav bridko pritožil, in po pravici⁵⁰. Na prižnico taka reč ne spada. P. Lazari pa, če je kapucine snubil za obrambo odpustka *toties-quoties*, bi ne smel operirati s kapucinskim analistom Boverijem

⁴⁷ *ibid.*

⁴⁸ Izvoljen za gvardijana 7. nov. 1698. (*Liber functionum Capit. PP. Capucinatorum Prov. Styriae Immac. Conc. ab ann. 1647. fol. 57*). Repliko je naslovil: »Adm. Rev. Nobilis ac Doctissime Domine Paroche, Patrone colendissime.« Kdo je ta župnik bil, ni znano. Če bombastični naslov kaj pomeni, bi sodil, da tedanji župnik v Kranju dr. Jan. Jakob Schilling, kanonik, ap. protonotar in gen. vikar ljubljanske škofije (gl. Jož. Lavtižar, *Zgodovina župnij v dekaniji Kranj*. Ljubljana 1898, str. 20). V Cerkljah je bil takrat župnik Matija Vidmar, nedistingvirana oseba (glej J. Lavrenčič - A. Golobič, *Zgodovina Cerkljanske fare*. Ljubljana 1890, str. 82). P. Martin je pa svojo repliko s posebnim pismom, datiranim v Kranju 8. februarja 1700, poslal tudi p. Lazariju. Repliko s pismom hrani Franč. prov. arhiv v Ljubljani, fasc. »*Documenta Portiunculae*«.

⁴⁹ Pismo P. Martina sub n. 48.

⁵⁰ *ibid.*

in tako starih antagonističnih zadev med obema redovoma pogrevati⁵¹. To dvojje je p. Martina spodbodlo, da mu je prav rezko odgovoril.

Je li on samo v svojem imenu in na svojo odgovornost nastopil proti odpustku *toties-quoties*, ali tudi v imenu ostalih slovenskih kapucinov, ni moč natanko dognati. Iz njegove replike bi sklepal, da je nastopil v imenu vseh. Na koncu namreč pravi: »*Etsi aliqui scandalum patiuntur ex eo, quod Capucini, utpote quibus cum aliis communis est causa, huic sententiae (scil. toties-quoties) adversentur...*»⁵² Na prvi pogled se to res čudno zdi. Saj je že papež Gregor XV. dne 12. oktobra 1622 porciunkulo dovolil tudi kapucinskim cerkvam. Ako je tedaj res, da je p. Martin v imenu vseh govoril, si moremo to le na ta način razlagati, da so kapucini papeški privilegij tako umevali, kakor se je izrečno glasil, v zmislu enega popolnega odpustka, ne pa *toties-quoties*, kakršen je bil pri Porciunkuli v navadi. Iz drugega kapucinskega vira bi pa sklepal, da je p. Martin na svojo roko druge vpregel v svoj voz in malo pretiraval. Novomeški kapucinski kronist pravi: »*Nihilominus per hucusque dicta aut acta neminem ab Indulgentia Portinculae etiam toties-quoties lucranda avertere intendimus, imo ipsi idipsum practicamus, licet publice expresse non promulgemus.*»⁵³ Ker je kronist to zapisal v času, ko mu je bil že drugi odlok kongregacije trident. cerkvenega zbora znan, bi si navidezno nasprotje morda lahko na ta način razložili, da so prvotno res vsi slovenski kapucini bili proti *toties-quotiesu*. Po znanih rimskih odlokih so ga najprej sami zasebno začeli prakticirati, pozneje pa ravno tako javno oznanjati kot frančiškani. Toliko v pojasnilo, da se ne bo komu čudno zdelo, če vidi kapucine na čelu nasprotnikov *toties-quoties-a*. Sedaj pa poslušajmo, kako p. Martin zavrača p. Lazarija.

P. Lazari pravi, tako skuša ovreči njegov glavni dokaz, da so papeži potrjevali in raztezali porciunkulo na druge cerkve, ne da bi le z besedico omenili *toties-quoties*. Ker je bil pa pri Porciunkuli *toties-quoties* v navadi, za kar so papeži dobro vedeli, ne da bi oporekali, treba na podlagi znanega pravila: *Qui tacet*

⁵¹ Apol. p. Lazarija sub n. 39.

⁵² Replika sub n. 48.

⁵³ *Acta conv. Ord. Cap. Rudolfswertii ad ann. 1700.* p. 60. (Kap. arh. v Loki).

consentire videtur, sklepati, da so *toties-quoties* molče priznali in potrdili. A takšno dokazovanje ne drži. Prvič je dovoljevanje odpustkov nekaj takega, za kar je treba izrečnega dovoljenja. Zato pri tem ne velja: *Qui tacet consentire videtur*. Drugič pa ne bi veljalo niti v slučaju, ko bi za legalnost odpustkov veljalo molče privoljenje. Kajti za pravilno aplikacijo tega juridičnega pravila se zahtevajo izvestni pogoji, ki v tem slučaju niso dani. Med drugim je treba, da dotični more oporekati, a ne oporeka. Papeži pa *toties-quoties* niso mogli oporekati. Živeli so v prepričanju, da ga je Kristus dovolil. Radi tega se ga niso upali dotakniti. Zato in samo zato sta Klement V. in Janez XXII. izjavila: »*Nos ad eam Indulgentiam non apponimus os nostrum.*« Iz tega vzroka je Aleksander VIII. dejal: »*Fratres dicunt, hanc Indulgentiam datam fuisse a Christo Domino. Nos nolumus cum Christo habere negotium.*«⁶⁴ A to prepričanje papežev je zmotno. Frančišek je Kristusa prosil za navaden enkraten popoln odpustek, ne za *toties-quoties*. Z isto prošnjo ga je Kristus poslal k svojemu vidnemu namestniku, ki mu ga vsled tega ni mogel odbiti. Ker tedaj *toties-quoties* ni od Kristusa, kakor so poznejši papeži po zatrdilu frančiškanov zmotno mislili, ga oni tudi niso kot takega potrdili, temveč le kot navaden odpustek. Pa če je Frančišek tudi *toties-quoties* od Kristusa in papeža izprosil, ga je izprosil samo za porciunkulsko cerkvico, ne pa za druge frančiškanske cerkve. Glede teh bi bili papeži, ko so porciunkulo na druge frančiškanske cerkve raztezali, sicer brez strahu, da bi delali proti Kristusu, izjavili, da dovoljujejo le enkraten popoln odpustek, ne pa *toties-quoties*, kakor je pri Mariji Angelski. A z drugega stališča so bili primorani tudi v tem slučaju molčati, kakor bi bili tudi radi protestirali. Frančiškani, ki so ljudstvu oznanjali, da je *toties-quoties* Frančišek od Kristusa in papeža izprosil, so jim zamašili usta. Ko bi bili papeži rekli, da to ni res, da velja kvečjemu za cerkvico Marije Angelske, bi bilo ljudstvo po drugih frančiškanskih cerkvah kljub temu *toties-quoties* prakticiralo in se še nad papeži jezilo, da delajo proti Kristusu. Zato papežem v nobenem slučaju ni kazalo drugega kot molčati. A ta njih po lastni zmoti in ljudski praksi izsiljeni molk ne znači nikakega dovoljenja ali potrjenja

⁶⁴ Na ti dve papeški izjavi so se stari zagovorniki porciunkule veliko sklicevali. Ker se pa njih avtentičnost ne da dokazati, jih novejši kritični zgodovinarji več ne navajajo.

toties-quoties. Ta ostane ilegalen, če ga papež izrečno ne potrdi, ker »non firmatur tractu temporis, quod initio fuit invalidum«.

Kot postranske dokaze p. Martin še navaja, da se smejo v zmislu odloka tridentinskega cerkvenega zbora odpustki promulgirati le z dovoljenjem krajevnega ordinarija. Slovenski frančiškani pa oznanjajo svoj toties-quoties proti volji svojega ordinarija, ki sam dvomi o njegovi legitimnosti. Nadalje, da toties-quoties nikakor ni tako splošno prakticiran, kakor ve povedati p. Lazari, ki na to prakso zida svoj glavni dokaz. Kajti rimski opat Lepori, na katerega se je škof v tej zadevi obrnil, je po skrbnem pozvedovanju pri dobro informiranih rimskih krogih odgovoril, da tam o takšni praksi ni ničesar znanega. In papeški teolog kardinal Brancatus de Laurea se je baje ob neki zasebni priliki izrazil: »Pišite v Nemčijo, da so tisti, ki hočejo vzdrževati toties-quoties, norci.«⁵⁵

Ni dvoma, da je ta replika p. Martina nasprotnike juridične avtentičnosti toties-quoties še bolj potrdila v dvomu, čeprav njegov glavni dokaz sloni na napačnih podmenah. Da bi papeži ves čas živeli v zmoti, češ, da je toties-quoties naravnost od Kristusa dan in da zato ne morejo nastopiti proti njemu, ta je prazna. To se pravi papežem očitati lahkovernost in strahopetnost. Recimo, da bi bilo res, da so drugi papeži imeli zmotne pojme o porciunkulskem odpustku in njega obsegu, vsaj o frančiškanskih papežih se to ne more trditi. Ti so gotovo dobro poznali izvir in razvoj porciunkule. In vendar se nobeden ni oglasil proti toties-quotiesu. Kak strah so papeži imeli pred Kristusom glede porciunkule, je pokazal že Honorij III., pred katerega je Frančišek stopil v Kristusovem imenu in prosil za popoln odpustek. Dovolil ga je, a ne v tistem obsegu, kakor ga je Frančišek v Kristusovem imenu hotel. Frančišek je želel, da bi ga bil deležen vsak, kdorkoli in kadarkoli bi skesan in spovedan obiskal porciunkulsko cerkvico, papež mu ga je na protest kardinalov dovolil samo za en dan v letu, od prvih do drugih večernic. Če se on ni bal omejiti Kristusovo dovoljenje, so imeli drugi še manj vzroka se bati, ker vsaj papežem-frančiškanom je moralo biti znano, da toties-quoties ni od Kri-

⁵⁵ »Scrivete in Germania, che sono matti, chi vogliono sostenere quel toties quoties.«

stusa, zlasti ne za cerkve izven porciunkule. Pa da bi si radi vkoreninjene ljudske navade ne upali protestirati proti njemu! Potem bi morali neštetokrat molčati v kvar cerkveni disciplini in z nevarnostjo, da jim bo zgodovina očitala brezbriznost ali bojazljivost, ki je imela zle posledice.

Kar se tiče p. Martinovih postranskih dokazov, bi moral glede publikacije *toties-quoties* v ljubljanski škofiji dokazati, da so ga frančiškani sploh preko ordinarija začeli oznanjati. Kajti to ni nikjer rečeno, da mora vsakokratni ordinarij posebej v to privoliti. Dosti je, da privoli prvi, ko se ima kak nov odpustek v njegovi škofiji oznaniti. Kdaj, pod katerim škofom so oni začeli *toties-quoties* oznanjevati, tega p. Martin ni vedel in ne vem jaz. To pa vem, da bi njegov dokaz le v tem slučaju kaj veljal. A tudi v tem slučaju bi mogel kvečjemu trditi, da je bil v ljubljansko škofijo nepostavno uveden, ne pa da pravno ni avtentičen.

Kljub stvarno slabim protidokazom p. Martina je imel porciunkulski *toties-quoties* poslej več nasprotnikov kot prej. Da bi predvidene nadaljnje boje za in proti preprečil, se je miroljubni škof Zigmund leta 1700 uradno obrnil v Rim, naj on avtentično izjavi, kaj je na vsem. Njegova tozadevna vloga na kongregacijo tridentinskega cerkvenega zbora se glasi:

»Eminentissimi et Reverendissimi Domini.

Episcopus Labacensis a parte Imperii Orator Devotus EE. VV. humiliter exponit, quod non obstante Decreto Innocentii XI. de Apocriphis Indulgentiis sub die 7. Martii 1678. quo declaravit, semel dumtaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam lucriferi, pergunt Fratres Ordinis Sancti Francisci Reformatorum Provinciae Carnioliae Populo persuadere Indulgentiam pro die secunda Augusti, de Portiuncula nuncupatam, eorum Ecclesiam visitantibus concessam, *toties, quoties eadem die lucriferi posse.*

Cum autem huiusmodi abusus ad Summum Pontificem ab ordinariis deferri iubeat Sac. Congr. Concilii Trid. sess. 25. de reform. c. 21. in decalogo de Indulgentiis,

Idcirco Orator quaerit, et declarari petit, an praefata Indulgentia de Portiuncula nuncupata, etiam comprehendatur sub Decreto et Declaratione sa. mem. Innocentii XI. supradicto. Pro qua gratia etc.⁵⁶

Imenovana kongregacija je, kakor običajno, to pritožbo najprej poslala frančiškanski generalni prokuraturi v nadaljnje po-

⁵⁶ Tiskan akt (ex typographia Rev. Camerae Apost.) v franč. prov. arh. v Ljubljani, fasc. »Documenta Portiunculae«.

slovanje. Ta jo je dostavila p. Lazariju z nalogom, naj se izjavi, kaj je na stvari. Ta je odgovor preko gen. prokurate naslovil naravnost na isto kongregacijo. Glasi se:

Eminentissimi et Reverendissimi Domini Domini etc.

Frater Antonius Lazari Ordinis Minorum Reformatorum Provinciae Carniolae Minister Provincialis super Instantia Illustrissimi D. Episcopi Labacensis a parte Imperii info mare iussus EE VV. humilime exponit, Indulgentiam Portiunculae pro 2. Augusti in Provincia Carniolae per Fratres Minores non aliter exponi, promulgar, Populoque persuaderi, quam in ipsa Portiunculae, seu S. Mariae Angelorum Ecclesia extra Assisium sita, imo in Urbe ipsa et Orbe exoni promulgar, practicar que consuevit, ita ut pro die illa naturali, sicut in Portiuncula quolibet anni die Christifidelibus, praestanda praestantibus, prostet Indulgentia plenaria, et remissio omnium peccatorum: nec ly toties-quoties alium obtinet ensum, quam qui illis verbis significatam indicet consuetudinem, quam Christifideles, sicut in S. Mariae Angelorum Ecclesia, quilibet pro sua devotone saepius aediculam illam transeundo, gratiae augmentum lucrifacere, et fidelium defunctorum animabus sese suffragari ex praxi, et traditione iam in quantum saeculum producta, pie et indissuasibiliter credunt.

Porro sic explicatam Indulgentiam Portiunculae sa. me. Innocentii XI. 3. Martii 1678 de Indulgentiis apocriphis editum decretum, nec quoad substantiam, nec quoad modum complecti, patulum et manifestum esse videtur.

Non quoad substantiam, nam idem Summ. Pontif. 21. Januarii 1687. eandem Indulgentiam Portiunculae perpetuam atque plenariam, Bullae Gregorii XV. die 4. Julii 1622. inhaerendo. ad omnes Ordinis Minorum per univrsum Orbem Ecclesias, non solum amplavit, extenditque, verum etiam per modum suffragii animabus Pu gatorii applicari posse benigne declaravit.

Sed nec quoad modum; nam Decreto illo de Indulgentiis apocriphis non obstante, adhuc in S. Mariae Angelorum, aliisque Urbis et Orbis Ecclesiis nostris, singulari fidelium devotone, transitus frequentiores per diem, seu ut vulgo le passate, e girate iuxta antiquissimam traditionem practicantur, ut vix non cum Augustino Ep. st. 118. quarenti, an liceat transitus huiusmodi responderi possit: Superfluum est disputare, an faciendum sit, quod tota Minorum per Orbem frequentat Ecclesia.

Unde sicut ipsa substantia Indulgentiarum Portiunculae pluribus Saeculis solo vivae vocis oraculo, tam Invisibilis, quam visibilis capitis Ecclesiae, ita ut s. Franciscus concessionis huiusmodi evidentia contentus, scripto eandem nec petierit, nec admiserit exarandam, innixa substitit, ita quoad modum pluries per diem transitum per Ecclesiam repetendi, seu con fare le passate, e girate etc. in quantum Saeculum durante tradit one pacifice practicatur, quamvis Indulta Pontificia, tam quoad ipsam Ecclesiam S. Mariae Angelorum, quam alias Ordinis nostri Ecclesias, de to ies quoties etc. nullam faciant mentionem, satis tamen providentes ubique dum praxi et consuetudini immemorabili in traditione sua cursum relinquunt. Sic taulus III. 1e44., et Martinus III. Summi Pontifi. ortui Indulgentiae Portiunculae sese conformantes, solo vivae vocis oraculo illam confirmarunt, ut videre est in Annal. Minor. Patris Lucae Wadingi, ad Archivium Conventus S. Mariae Angelorum sese referentis.

Hinc patet Indulgentiam Portiunculae ex traditione non interrupta, et praxi tolerata, non minus subsistere, et certam esse quoad modum, quam quoad substantiam.

Relucet praeterea Fratres Minores Provinciae Carniolae nihil novi circa expositionem, et promulgationem Indulgentiae Portiunculae praticare, sed illud dumtaxat, et non aliud, quam quod in ipsa S. Mariae Angelorum, Urbis quoque et Orbis Ecclesiis omnibus Ordinis nostri fieri consuevit: Etenim cum Indulgentia Portiunculae pluries fuerit ad omnes Ordinis Ecclesias simpliciter extensa, nulla ipsius, nec quoad substantiam, nec quoad modum facta, vel insinuata restrictione, cur non liceat 2. Augusti die in omnibus Ordinis Ecclesiis illum modum observare, qui in S. Mariae Angelorum quotidie practicatur cum favores aliunde deceat ampliari?

Quare humillime supplico EE. VV. ut cum repetitio transitus praetacti, e delle passate etc. per diem naturalem, nec Sacramenti ullius valorem dubium reddat, nec tertio ulli praeiudicet, minus irreligiosum quid, aut bonorum morum depravativum secum trahat, bene vero Pietati fidelium ad admirationem augendae deserviat, animabusque fidelium defunctorum charitative suffragetur in hactenus tolerata consuetudine illos relinquere, et Indulgentiam Portiunculae sub decreto, et declaratione sa. me. Innocentii XI., nullatenus contineri benigne declarare dignetur. P o qua gratia etc. Quam Deus etc.⁵⁷

Potem, ko je kongregacija čula oba zvana, je odločila. Odlok se glasi:

Die 17. Julii 1700. Sacra Congregatio Eminentissimorum S.R.E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, audita relatione Procuratoris Generalis, et Ministri Provincialis, censuit servandum esse solitum.⁵⁸

Solitum je bil v tem slučaju toties-quoties. Njega postavno praktikiranje in oznanjanje po ljubljanskih frančiškanih je bilo sporno in zato kongregaciji v odločitev poslano. Ona je izjavila, naj se kakor dotlej še nadalje prakticira.

Boj za porciunkulski toties-quoties pod škofom Zigmundom grofom Herbersteinom je bil končan. Nasprotniki so se vdali. Vsaj o kaki javni debati o tem poslej ni ničesar znanega. Naš p. Oton Sprug v svoji zgodovini porciunkule⁵⁹, v kateri govori tudi o tem sporu⁶⁰, ne ve ničesar poročati o kakem nadaljnjem boju med nami, ampak takoj preide k vprašanju: Quae fuit alia alibi de toties-quoties controversia etc. Pač pa izvemo od anonimnega avktorja brošure: »Historisch-kritische Untersuchung des Portiunkula-Ablasses«⁶¹, da so nekateri naši župniki še nadalje vztrajali na svojem protivnem stališču in skušali kongre-

⁵⁷ Tiskani akt v franč. prov. arh. ut sub n. 56.

⁵⁸ ibid.

⁵⁹ Historia insignis Indulgentiae Portiunculae nuncupatae etc. Labaci 1766.

⁶⁰ ibid. p. 86 sq.

⁶¹ Več o tem delu pozneje.

gacijski odlok čisto v drugem zmislu tolmačiti. Pisatelj te brošure pravi: »Einige Pfarrherrn in Krain (sonderlich der zu Vigono) so mit der Auslegung des ersten (Dekretes) nicht zufrieden waren, vermochten sie einen zweiten Ausspruch zu begehren«⁶³. A avktor se moti. Menda je mislil, da gre tu za begunjskega (Vigaun) župnika, kar pa ni res. Vigon je mestece v Piemontu. Tam so nekateri gospodje ta odlok čisto drugače razlagali, kar je dalo povod, da je morala kongregacija triindvajset let pozneje še enkrat spregovoriti⁶³.

Mi bi tega boja, ki se ni več vršil na našem ozemlju, ne omenili, ko ne bi bil dal povoda k novemu navalu na porciunkulo pod škofom Karlom grofom Herbersteinom. Dotični piemontski duhovniki, zlasti oni v Vigonu, so »servandum esse solitum« tako tolmačili, da je kongregacija le navado toties-quoties potrdila, ne pa odpustka. Odpustek se dobi le eden, naj kdo še tolikokrat obiše cerkev⁶⁴. Ta izvita razlaga je kmalu začela krožiti med duhovniki in našla priznanje, tako, da so bili frančiškani iznova prisiljeni nastopiti za obrambo toties-quotiesa.

V tem boju so našli mogočnega zaveznika v osebi kardinala Prospera Lambertinija, poznejšega papeža Benedikta XIV., ki je bil takrat tajnik kongregacije tridentinskega zbora. Ta je sestavil obširno spomenico, v kateri je vprašanje porciunkule od njenega početka razvil in pojasnil⁶⁵. To spomenico je na prošnjo frančiškanske generalne prokurature predložil zboru kardinalov imenovane kongregacije. Na koncu je formuliral vprašanje, na katero naj bi kongregacija ponovno odgovorila in tako končno razblinila vse pomisleke in ugovore proti porciunkulskemu toties-quotiesu. To novo vprašanje se glasi:

»Ad Decretum huius Sacrae Congregationis, editum die 17. Julii 1700., quo dictum fuit servandum esse solitum, ita sit intelligendum, ut Indulgentia Portiunculae acquiri possit a Christifidelibus a Vesperis Kalendarum Augusti, ad Vesperas diei sequentis non semel, licet pluries debitis intercedentibus

⁶² str. 81 sq.

⁶³ gl. P. Honorius Marentini de Summaripa Nemoris O.F.M., *Indulgentia Porciunculae*. Venetiis 1760, p. 264. — P. Oton Sprug O.F.M.: *Dissertationes dogmaticae de supernaturali hominis beatitudine etc.* Venetiis 1775. Pars II. p. 468.

⁶⁴ Sprug op. cit. sub num. 59, p. 89.

⁶⁵ V celoti navajata spomenico: P. H. Marentini, op. cit. sub. n. 63. p. 259 sq. in P. O. Sprug, op. cit. ibid. p. 461, sq.

requisitis Ecclesias Ordinis Sancti Francisci pluries visitaverint, sed toties-quoties easdem Ecclesias dicta die debitis intercedentibus requisitis visitaverint.»⁶⁶

Na to naknadno vprašanje je kongregacija dne 4. decembra 1723. zopet odgovorila: *Servetur solitum.*⁶⁷ Ta »solitum« se je sedaj nanašal na odpustek toties-quoties, ne na navado večkratnega obiskovanja cerkve ker za odpustek, ne za navado je šlo.

S tem je bilo vprašanje porciunkulskega toties-quoties nedvomno rešeno, njegova pravna avtentičnost pozitivno jasno odobrena. Oni njegovi protivniki, ki se niso imeli za bolj prosvitljene kot Rim, niso videli nobenega izhoda več in so kapitulirali. Imenovani p. Oton Sprug poroča, da je bila po teh rimskih odlokih pri nas zadnja iskra nasprotnega mnenja zadušena⁶⁸. Ko je on leta 1766. izdal svojo zgodovino porciunkule, so 2. avgusta ne samo ljubljanski frančiškani oznanjali in povelečevali toties-quoties, temveč tudi drugi govorniki svetnega in redovnega klera, ne izvzemši kapucine, ki so v svoji cerkvi v sedanji »Zvezdi« konkurirali s frančiškani v proslavi porciunkule in njenega toties-quoties⁶⁹. Kdaj so ti z njim začeli, nisem mogel natančno dognati. Gotovo je, da so ga po drugem odloku kongregacije leta 1723. zasebno že prakticirali⁷⁰.

(Konec prihodnjič.)

NOVO VPRAŠANJE O IZREDNEM DELIVCU VIŠJIH REDOV.

(De ministro ordinum majorum extraordinario quaestio rediviva.

Dr. G. Rožman — Ljubljana.

Summarium. — Bulla »Sacrae religionis« d. 1. febr. 1400, qua Bonifacius IX. abbati S. Osythae indultum conferendi presbyteratus ordinem concessit, cuius textum authenticum R^{mus} Fed. Foli ex archivo Vaticano depromptum in lucem edidit, magni momenti est pro theologia dogmatica et pro iure canonico. — Privilegium hoc singulare definitioni infallibili Romani Pontificis non aequipollet nec controversiam doctrinae constantis theologorum in contrarium dirimit. Nec alia ex parte, cum Summus Pontifex conferendi ordinem presbyteratus indultum sacerdoti concessisset, errasse dici potest.

⁶⁶ *ibid.*, Marentini p. 263., Sprug p. 467. sq.

⁶⁷ *op. cit. sub. n. 59, p. 92.*

⁶⁸ *op. cit. sub. n. 59, p. 92.*

⁶⁹ *ibid.*

⁷⁰ *op. cit. sub. n. 53.*

Ex profundiore studio, inventione huius documenti historici excitato, quaestio haec diu controversa claritatem maiorem accipiet, inde et pro praxi ecclesiastica emolumentum quoddam sperari potest.

Sporno vprašanje, more li navaden duhovnik s papeškim pooblaščenjem podeliti višje redove, tudi mašništvo, je v teološki vedi znova stopilo na dnevni red, odkar je bilo l. 1924. objavljeno avtentično besedilo bule Bonifacija IX. iz leta 1400., katere doslej kanonisti, še manj pa dogmatiki niso zadostno upoštevali. Bolj v ospredju kontroverze je stala poznejša bula Inocencija VIII. »Exposcit tuae devotionis sinceritas«, s katero je 9. aprila 1489 dal papež generalnemu opatu in štirim protoopatom cistercijskega reda fakulteto, da smejo svojim religiozom podeljevati subdiakonot in diakonat, in sicer iz razloga, »ne monachi dicti ordinis pro suscipiendis subdiaconatus et diaconatus ordinibus extra claustrum hinc inde discurrere cogantur«¹. Bula je bila že 1491 natisnjena v »Collectanea Cisterciensium privilegiorum«, torej še za papeževanja Inocencijevega. Opatje so ta privilegij dejansko izvrševali tudi še po tridentinskem koncilu in celo v Rimu »pred očmi papeževimi«².

Vkljub temu je nastal o avtentičnosti te bule dvom, ki je izzval dolgoletno kontroverzo³. Gasparri v svojem klasičnem delu de s. ordinatione (II. nr. 798) trdi, da se bula sicer nahaja v vatikanskem arhivu, toda o podeljevanju diakonata v njej ni govora; videl pa bule sam ni. Gillmann je hotel dvomu enkrat za vselej napraviti konec. Pregledal je vatikanski arhiv (lateranske regeste), pa bule ni našel. S tem pa ni dokazano, da je nikdar ni bilo, ker manjka vprav iz petega leta papeževanja Inocencija VIII., t. j. za dobo od 29. avg. 1488 do 29. avgusta 1489, s e d e m zvezkov regestov. Uspeh iskanja je zgolj negativen in dvom še ni rešen⁴.

Toda vprašanje o pristnosti Inocencijeve bule je brez pomena, ko vemo, da je Bonifacij IX. z bulo »Sacrae religionis« 1. febr. 1400 opatu regularnih korarjev svete

¹ Besedilo odločilnega dela bule pri Gillmannu, Zur Lehre der Scholastik vom Spender der Firmung und des Weihesakrament (Paderborn 1920) 183, nota 1. in v La scuola cattolica 1924, 179.

² E. Hocedez S. J., Une découverte théologique v Nouvelle Revue théol. 1924, 332—340.

³ Literaturo podaja Sägmüller, KR I³, 202, nota 4.

⁴ Archiv f. k. KR. 104 [1924] 57—59.

Osythe v Essexu (londonske škofije) dal pooblastilo, podeljevati svojim podložnim religiozom vse višje redove, tudi presbiterat. Generalni opat lateranskih regularnih korarjev Federico Fofi je našel original bule v vatikanskem arhivu (Reg. 81. fol. 264) ter objavil besedilo v milanskem teološkem mesečniku *La scuola cattolica* 1924⁵. Besedilo, ki vsebuje bistvo privilegija, se glasi: »Hinc est quod nos ipsorum Abbatis et Conventus in hac parte supplicationibus inclinati ut idem abbas et successores sui in perpetuum abbates eiusdem monasterii pro tempore existentes omnibus et singulis Canonicis presentibus et futuris professis eiusdem Monasterii omnes minores necnon subdiaconatus diaconatus et presbyteratus ordines statutis a iure temporibus conferre libere et licite valeant et quod Canonici sic per dictos abbates promoti in sic susceptis ordinibus licite et libere ministrare possint... auctoritate apostolica tenore presentium indulgemus.«

O pristnosti bule ne more biti nobenega upravičenega dvoma, tem manj, ker se je našla tudi preklicna bula »Apostolicae Sedis providentia« od 6. febr. 1403, s katero je isti Bonifacij IX. nenavadni privilegij zopet ukinil (Reg. Lat. 108. fol. 432). Londonski škof Robert Braybrook se je namreč pri papežu pritožil nad tem privilegijem in nad nekim prejšnjim, s katerim je bila opatu dovoljena svobodna uporaba pontifikalij tudi v cerkvah, ki samostanu niso bile pleno iure podložne. Škof londonski je imel nad samostanom patronatske pravice, ker so bili londonski škofje ustanovitelji opatiije. V teh svojih pravicah se je čutil škof prikrajšanega in zaradi tega je protestiral. Vsled te pritožbe je papež Bonifacij ukinil oba privilegija, usum pontificalium et collationem ordinum maiorum. Preklica ni morda povzročil dvom o veljavnosti izrednega privilegija, tudi londonski škof ni svoje pritožbe na takšen pomislek opiral. Brez dvoma so bili v teku treh let, kolikor je trajal indult, nekateri religiozi tudi res ordinirani za mašnike; ti so veljali za pravilno posvečene, da so smeli libere et licite v smislu prvotne bule izvrševati oblast sprejetega reda; o kaki reordinaciji ni v zgodovinskih virih nobenega sledu.

Zgodovinsko dejstvo je torej, da je v enem slučaju — dasi le za tri leta — dal papež [navadnemu] mašniku fakulteto,

⁵ »Un singolare privilegio riguardante il ministro dell' ordine sacro,« pag. 178—188.

da sme valide et licite podeljevati presbiterat. Tedaj nihče ni izrazil dvoma nad veljavnostjo takega pooblaščenja. Ostala je pa bula istodobnim kanonistom in dogmatikom neznana, vsaj nobeden je ne omenja.

Kakšne posledice ima odkritje tega dejstva za teološko vedo in cerkveno prakso?

a) Kar se vede tiče, je vredno omeniti, da se naziranje kanonistov in dogmatikov od začetka skolastične dobe pa do danes deloma razlikuje. Odkar je Huguccio († 1210) s svojo glosso postavil načelo: »Ordinem, quem non habet, nullus potest conferre, sed quem habet, potest«⁶, so mu sledili mnogi ugledni kanonisti, n. pr. Joannes Teutonicus⁷, Tankred, Sini-baldus Fliscus poznejši Inocencij IV. († 1254), Antonius de Butrio († 1408) in vsa njegova šola. Izmed dogmatikov skolastične dobe stoji odločno na strani Huguccia le antitomist Petrus Aureolus († 1322) v svojem komentarju in IV. Sent. d. 25, q. un., a. 1⁸. Klasični dogmatiki skolastične dobe (Albert Vel., Bonaventura, Tomaž Akv.) ter njihovi učenci in nasledniki pa uče soglasno, da navaden mašnik tudi s papeževim dovoljenjem ne more podeljevati presbiterata; taka fakulteta da bi bila neveljavna. Njihovi glavni argumenti slone na razlikovanju med »perfectio sufficientiae«, katero ima mašnik, in pa »perfectio redundantiae«, ki jo ima škof⁹. Sv. Tomaž Akv. isti argument izraža tako, da za prenos mašniške oblasti ne zadostuje »propinquitias«, ampak je potrebna »completio potestatis«; na drugem mestu jemlje razloge iz odnosa svečeniške oblasti ad corpus Christi verum (presbiter) in ad corpus Christi mysticum (škof)¹⁰. Vsi ti argumenti niso prepričevalni, ampak vsebujejo samo rationes congruentiae. Med dogmatiki po tridentinskem koncilu zavzema izjemno stališče le Vasquez¹¹.

⁶ Gillmann o. c. 7, nota 1.

⁷ »Ex demandatione papae quilibet potest conferre, quod habet, unde ordinatus ordinem, quem habet«. Ibid. 40, nota 1.

⁸ Gillmann 101.

⁹ Bonaventura po Aleksandru Hal. Gillmann 62.

¹⁰ In IV. Sent. d. 25, q. 1, a. 1. Gillmann 70.

¹¹ Commentariorum ac disputationum in III. partem S. Thomae disp. 243, c. 4.

Za cerkvenopravno vedo odkritje pristnosti Bonifacijeve bule ne pomeni nobene bistvene spremembe. Hugucciovno mnenje še danes zastopajo kanonisti po večini, da namreč more s papeževim dovoljenjem navaden mašnik oblast svojega reda prenesti na druge, razen če se more dokazati, da je omejitev, kakor jo zagovarja dogmatika, božjopravnega izvora, kar pa ni striktno dokazano. S pravnega stališča ni nobene težave priznati veljavnost in pravomočnost take papeške pooblastitve. Kodeks je možnost take pooblastitve pustil odprto: »Sacrae ordinationis minister . . . extraordinarius (est) qui, licet caractere episcopali careat, a iure vel a Sede Apostolica per peculiare indultum potestatem acceperit aliquos ordines conferendi« (can. 951). Splošni izraz »aliquos ordines« ne izključuje nobenega reda. Ta kanon omogoča slično pooblastitev, kot jo vsebuje Bonifacijeva bula.

Za dogmatiko pa se je vprašanje de ministro extraordinario ordinationis nekoliko premaknilo. Pred vsem ugotavlja dogmatika pravilno, da Bonifacijeva bula ne pomeni nikake nezmotljive dogmatične odločitve. Ta bula je popolnoma singularen akt, ki v cerkveni zgodovini nima para. Pri njej ni izpolnjen noben pogoj, pod katerimi verujemo, da je papež nezmotljivi učitelj. Saj ne ustvarja papež s to bulo občega zakona, veljavnega za vso cerkev, ampak upostavlja zgolj privileg, dan eni osebi. Dogmatičen odlok torej bula ni, z njo ni definirana nikakšna dogmatična resnica.

Z druge strani pa tudi ne moremo trditi, da se je papež s podelitvijo tega singularnega privilegija zmotil, da je prekoračil mejo kompetence, od Boga mu določene. Ako bi bil kompetenco prekoračil, bi sledilo, da religiozi, katere je posvetil opat sv. Osythe, niso bili mašniki, pa vendar niso reordinirani. Papež jih je smatral za veljavno posvečene in z njim vsi, ki so za privilegij vedeli. Pač pa bo še veljalo: »Quod si autem pontifex aliquando delegavit eam potestatem, ergo potuit eam delegare, alias gravissime errasset, quod dici non potest.«¹² In pa: »De potestate Pontificis postquam dispensavit dubitare, instar sacrilegii est.«¹³

¹² Schmalzgrueber cit. v La scuola catt. 184.

¹³ Bened. XIV. De syn. dioec. VII, 7.

Seveda, nasproti stoji enotna tradicionalna doktrina dogmatike vseh stoletij, le male, osamljene izjeme so vmes, tudi učenje sv. očetov se zdi, da nasprotuje¹⁴. Objava teksta Bonifacijeve bule je dogmatično vedo napotila k ponovnemu študiju tega vprašanja in to z novih vidikov; s tem bo prišla, če že ne do novih, pa vsaj do jasnejših in vsestransko dokazanih rezultatov. V tem leži znanstveni pomen zanimive najdbe.

b) Pa tudi za cerkveno prakso ni brez pomena; saj ordinacija sama po sebi globoko posega v prakso. Zna biti, da vsled novih znanstvenih razjasnenj na podlagi Bonifacijeve bule odpadejo pomisleki zoper podelitev takih indultov v izrednih primerih, kadar govore za to gravissimae causae. V Bonifacijevem slučaju teh niti ni bilo. Razlogi, katere bula navaja, nikakor ne morejo veljati za važne in nujne. Papež je opatovi prošnji ugodil, da poskrbi za koristi samostana, da dvigne božjo službo (cultum divinum) ter da podeli opatu višjo čast. O koristi ali potrebi cerkve ali širšega kroga vernikov v buli ni govora. Nastopiti pa morejo razmere, v katerih bi tak indult, dan navadnim mašnikom, imel velik pomen za vernike in bil v splošno korist cerkvi. Mislimo le na mehikanske in ruske razmere. Ako bi kje državna oblast izgnala vse škofe ali jih drugače iztrebila, istotako večino duhovnikov, oslanek bi skrivaj pastiroval zveste vernike, ako so povrh meje zaprte in zastražene, da je prosto občevanje z drugim svetom bolj ali manj onemogočeno, tedaj bi se duhovništvo v pomoč in korist preganjani cerkvi moglo vzdrževati le na ta način, da bi navaden mašnik smel idoneos et dignos candidatos posvetiti. Tudi v misijonskih pokrajinah bi ob času preganjanja in revolucij mogle take razmere nastopiti. — Veda in praksa moreta iz na novo načetega problema le obogateti.

PRAKTIČNI DEL.

Nova šola.

Letošnji katehetski kongres v Münchenu (5.—10. avg.) se je vršil v znamenju gibanja za novo šolo. Kar se je na kongresu predavalo in razpravljalo, je prihajalo iz resne volje katehetov, da za svoje učno in vzgojno delo izrabijo vse, kar bi jim mogla pedagogika, tudi najnovejša, dati za koristnega in porabnega. Isto iskreno

¹⁴ Nouv. Revue théol. 1924, 337.

voljo pa je pokazalo tudi zborovnjne slovenskih katehetov v Celju (28. avg. t. l.) in le razveseljivo je bilo opazovati, kako si tudi slovenski katehet prizadeva, da se seznanj s tem, kar bi mu delo olajšalo v tem zmislu, da bi mogel kar največ storiti za resnično srečo mladine.

Ker pa je katehetovo delo v marsičem čisto svojevrstno vzgojno delo, je razumljivo, da mora katehet le previdno prevzemati to, kar sicer pedagogi uvajajo v šolsko življenje, in je tudi katehetski kongres glede novodobnega stremjenja po pedagoških reformah priporočal previdnost. Če bi nam tudi ne bilo podrobno znano, kaj glede pouka in vzgoje hoče nova šola, bi nam bilo vendar jasno, da bi novi šoli ne mogli slediti brez pridrška, ker vsaj začetki pedagoških reform, ki jih kratko imenujemo nova šola, so bili verski vzgoji malo naklonjeni, ako ni bilo stremjenje nove šole ponekod celo načelno naperjeno proti vsemu, kar ima šolska vzgoja na sebi še verskega.

Tudi je dejstvo, da je bil klic po reformi šolstva najglasnejši tam, kjer je bil l. 1918 politični preobrat najsilnejši, in da je razvoj nove šole v marsičem v tesni zvezi s političnimi revolucijami. Zato ni čudno, če se je nova šola, v kolikor je bila revolucionarna, zagnala predaleč. Marsikaj je zašlo v šolo le zaradi tega, ker se je videlo novo, in kdor bi v svojem šolskem delu hotel brez izbere zaupati temu, kar se je takoj po koncu svetovne vojne v pedagoškem svetu proglasilo kot odrešilno za šolo, bi moral kmalu iskati potov nazaj, kot jih v resnici išče nova šola, ki v zadnjem času kaže resno prizadevanje, da se povrne med meje, med katerimi je možen zdrav razvoj pouka in vzgoje.

Vsakemu šolniku bo tudi jasno, da se to, kar lepo uspeva v pokusnih šolah z izbranimi učenci in majhnimi razredi, ne bo moglo vselej obnesti v naših šolah, zlasti ne v tistih, ki morajo sprejemati vse šoli obvezne otroke gotovega šolskega okoliša in imajo razrede s čeznormalnim številom učencev. Tudi ne smemo prezreti, da je delo v novi šoli še vse tesneje zvezano z osebnostjo učiteljevo kot v šoli s starimi učnimi in vzgojnimi metodami, da bi bilo torej v gotovih slučajih smešno ali celo nevarno, posnemati hoteti delo izrazito svojevrstnega pedagoga v novi šoli, prav tako kot je smešno in nevarno posnemati hoteti umetnika na katerem koli drugem področju.

Ne da bi komu očitali hotno potvarjanje resnice, si vendar končno lahko tudi mislimo, da tega in onega modernega pedagoga ljubezen do nove šole slepi in da prav najbolj vneti reformatorji šolstva v govorih in spisih večkrat podzavestno izpuščajo to, kar je na modernih šolskih reformah pomanjkljivega in celo kvarnega, in da je torej nova šola v resničnem življenju večkrat nekaj drugega kot v besedah in na papirju.

Pri vsej previdnosti, s katero sprejemamo novotarije v vzgojstvu, si pa vendar težko mislimo, da se bo pedagoško gibanje nove šole poleglo brez sledov za učno in vzgojno šolsko delo. Res, da

na novi pedagogiki ne najdemo zlahka, česar bi vsaj načelno dose-
danja pedagogika ne bila poznala; ne da se pa tajiti, da je najno-
vejši prevrat v šolski pedagogiki opozarjal na marsikaj, kar sicer
pedagoški teoriji ni novo, na kar pa je dosedanja šolska praksa
sem in tja na škodo pouku in vzgoji le preveč pozabila. Katehetom
seveda bo iz navedenih razlogov treba še mnogo opazovanja in
razmišljanja, preden se bodo mogli odločiti, v koliko naj gredo za
novo šolo in kako naj to, kar se je na novi šoli izkazalo, podrobno
izvedejo; vendar mnogo tega, kar se točasno zahteva v imenu re-
forme šolskega pouka in vzgoje, nam bo že tudi pri sedaj običajnem
učnem in vzgojnem načinu dobro došlo, če ne drugače, pa vsaj v
toliko, da nas opozori na to, kako smo se običajnemu šolskemu
duhu na ljubo v marsičem oddaljili od tega, česar bi po katoliški
pedagoški teoriji ne bili smeli zapustiti.

Pouk v novi šoli.

Že do sedaj smo v katehetiki govorili o delovanju učencev z
učiteljem, o samodelavnosti učencev; pritegniti smo skušali učence
k sodelovanju zlasti z vprašanji, ki smo jih stavili zdaj na tega
zdaj na onega učenca. Novi šoli je v učenčevih odgovorih na učiteljeva
vprašanja še vse premalo samostojnega dela, še vse preveč
pasivnosti in mehničnega ugibanja; njej središče šolskega dela ni
učitelj, ampak učenec. Da bi učenci čim več delali, jim daje nova
šola kar največ prilike, da sami govore, vprašujejo, raziskujejo, in
kar mislijo, pokažejo v izdelkih, gibih, nastopih.

Najbrž naše šole ne bomo sodili krivično, ako trdimo, da je
tista sila, ki navadno najbolj »zainteresira«
naše učence za predmet, strah: v nižjih razredih strah pred kaznijo, v višjih strah pred
slabim redom. Nova šola se skuša temu pedagoškemu sredstvu,
kolikor se da, izogniti. Pridobiti želi učenca za stvar samo. V
višjih razredih določajo učenci sami, seveda v soglasju z učiteljem,
snov, ki naj se v prihodnji uri obravnava, in iščejo sredstev, po
katerih bi mogli snov samostojno proučiti. Za prirodopis imajo že
v nižjih razredih toliko drobnogledov in drugega potrebnega orodja,
da more vsak posamezni učenec samostojno opazovati delce živali
in rastlin in si tako napraviti jasne predstave o teh stvareh, ne da
bi za to rabil knjigo. Za zgodovinsko uro si ogledajo spomenike,
stare napise, kolikor se da, tudi listine, ki so važne za razume-
vanje zgodovinskega dogodka, ki prihaja v poštev. Kar morejo,
prouče učenci tako, kot je samo na sebi. Da bi si mogli n. pr. pro-
testantski učenci napraviti predstavo o ustroju katoliških samo-
stanov in njih vplivu na zgodovino srednjega veka, je Lichtwarkova
gimnazija v Hamburgu šla v München; dijaki so se nastanili v hiši
salezijancev, dijakinje v samostanu redovnic »Englische Fräulein«.

Po načinu šolskega dela se od naših šol posebno razlikuje
realna gimnazija, ki jo vodi znani reformator šolstva ravnatelj
Karsen v Berlinu. Ena ura pouka v nemščini v razredu, ki odgo-

varja našemu 7. gimn. razredu, se je vršila približno takole: Profesor je sedel k eni izmed miz med dijake. Katedra namreč v tej šoli ni; ob stenah so mize in učenci sede ob zunanji strani miz ob steni na stolih tako, da vsak učenec lahko vidi vsakega svojih součencev. Spredaj ob tabli je pri mizici sedel dijak, ki je tisto uro vodil pouk. On je ob profesorjevem vstopu napravil red. Najprej je bilo ponavljanje zadnje uro predelane tvarine, pa ne tako, da bi bil profesor izpraševal in za odgovore celo ređe dajal; ampak dijak, ki je prejšnjo uro pisal zapisnik o tem, kar se je takrat obravnavalo, je zapisnik prebral. Dijaki so zapisnik popravljali in ga končno odobrili. — Djak-predsednik razreda za to uro je vprašal, kdo želi besede. Eden izmed dijakov se je oglasil in je prebral neko Heinejevo pesem. O pesmi se je razvil razgovor. Profesor skoro ni prišel do besede. Dijaki sami so pripovedovali, kaj mislijo o vsebini, vrednosti, pomenu, izvoru pesmi itd. Zapisnikar je pisal zapisnik; zlasti si je zabeležil to, kar se je dognalo kot končno veljavno... Ob zapisniku naj bi se prihodnjo uro predelana snov ponovila.

V nižjih razredih zlasti skušajo priti s poukom do otrokove duše s tem, da navezujejo pouk na otrokovo doživetje. »Vom Kinde aus!« se glasi njih geslo. Otroci 1. razreda neke berlinske osnovne šole so bili v zoološkem vrtu. Drugi dan se je začel pouk s tem, da so otroci pripovedovali, kaj so videli. Učiteljica jih ni klicala. Sami so otroci vstajali in povedali, kar jim je najbolj živo ostalo v spominu. Ko so se dodobra nagovorili, je vzela učiteljica v roke odrezke vstopnic za zoološki vrt, ki so ji ostali od prejšnjega dne. Otroci so vstopnice prešteli, ob spominu na to, kako so otroci prejšnji dan polagoma prihajali k zoološkemu vrtu, so vstopnice enkrat odštevali, drugič seštevali. Pa z računanjem ni šlo dolgo. Ker so se misli otrok sukale okoli zoološkega vrta in živali, je prešla učiteljica z otroki na znano basen, po kateri gredo pes, petelin, mačka in osel popotovat in na potovanju prepode roparje. To basen naj bi otroci predstavljali. Oskrbeli so si stvari, ki naj bi označevale posamezne živali: dolga ušesa osla, kljun petelina itd. Predstava pa se je le slabo posrečila.

Načelo, da je treba pri pouku izhajati iz otrokovega doživetja, so ob prvem navdušenju za novo šolo zelo pretiravali. Temu načelu na ljubo so zavržli celo vsak učni cilj in vse učne načrte. »Naš edini učni cilj«, so rekli, »je, navaditi otroka samostojnega opazovanja in presojanja življenjskih pojavov. Mi se niti nočemo učiti, ampak v šoli le doživljamo.«

Jasno je, da bi kateheza na tem potu smela le zelo previdno stopati za delovno šolo. Če pa premislimo, koliko je tudi pri najboljši disciplini in pri največji zunanji pazljivosti med učenci še vedno nemarne pasivnosti in razmišljenosti, moramo vsaj načelno pritrditi novi šoli, ako tako skrbno išče potov, po katerih bi mogla s poukom prodreti do učenčeve duše in jo pridobiti za delo. In ker mora prav verouk zajeti res dušo učenčovo, ako najje kaj

vreden, bi bila ena najvažnejših katehetovih nalog, da razmišlja, kaj doživljajo prav njegovi učenci, in da skuša pri pouku dobiti stike s temi doživetji ter nanje navezati učno snov. Do podrobnosti po načelih nove šole izdelane kateheze bi bile seveda nemogoče, ker prav delovna šola je naperjena proti naziranju, da bi ves učni postopek moral biti že naprej določen in da bi pouk ne smel kreniti s pota, ki si ga je učitelj že ob pripravi načrtal. Stori bi pa dobro delo vsak katehet, ki bi na ta ali oni način hotel poskrbeti, da bi njegove izkušnje glede delovnega načela pri katehezi prišle v prid tudi njegovim tovarišem.

Vzgoja v novi šoli.

Važnejša kot pouk je novi šoli — vsaj tako šola sama zatrjuje — vzgoja. Ob otvoritvi pedagoško-metodičnega tečaja v Berlinu 1925 je voditelj tečaja rekel: »Kdor je pred 20 leti prišel v Nemčijo, je mogel opaziti, kako se je dvignilo naše šolsko delo; občudoval je pedagogiko, ki je živela ob kapitalu velikih mož kot Herbarta i. dr. Mi Nemci smo bili ponosni na svoje šolstvo, na svoje pedagoge, na svoje formalne stopnje, na učne načrte; med vojsko pa smo opazili in še vedno opazujemo, da iz te naše šole prihajajo ljudje brez ljubezni, brez zmisla za tuje trpljenje, in želimo si nove šole, ki bi ne učila samo, ampak bi tudi vzgajala, predvsem vzgajala k zmislu za skupnost, k medsebojni prizanesljivosti in ljubezni. Šolo skušamo spraviti v tesno zvezo z življenjem. Šola naj človeka izoblikuje. Ker kaj pomaga človeku, ako ves svet pridobi, pa škodo trpi na svoji duši.«

Nam katehetom je nova šola prav zato tako blizu, ker tako resno poudarja, da je prva in glavna njena naloga vzgoja. Saj končni cilj vsega našega katehetskega dela je z vzgojo izoblikovati mlade ljudi za otroke božje. Kakšen pomen naj bi imel sicer ves naš pouk in vse naše delo, ako bi svojih učencev ne pripravili do tega, da bi vero ne le poznali, ampak po njej tudi živeli?

Pa prav tukaj, ko govorimo v vzgojnem načinu in vzgojnih uspehih nove šole, moramo resnici na ljubo če enkrat poudariti, da je to, kar pripovedujejo o lepih vzgojnih uspehih nove šole njeni prijatelji, treba sprejemati le s primerno previdnostjo. »Naša šola«, pravijo, »je šola veselja in ne več kraj strahu kot kakšna srednjeveška temnica. Naši otroci se šole vesele, so vsaki dobri besedi dostopni, delajo, ne da bi se jim bilo treba bati kazni.« Res si je nova šola v marsičem priborila boljše vzgojne uspehe, ker je z nekaterimi tradicijami stare šole pretrgala, vendar ni treba, da bi ob misli na uspehe nove šole in na neuspehe svojega lastnega truda nad seboj in svojim vzgojnim delom obupavali. Tudi nova šola si mora priznati, da je vzgoja, ako jo resno vzame, tudi zanjo jako trd oreh.

Na eni izmed poizkusnih šol v Hamburgu poučuje učiteljica, ki slovi kot izvrstna vzgojiteljica. Res je učila živahno, nasproti otrokom nastopala zelo dobrohotno, pa vendar primerno odločno. Pa pravega

zanimanja za pouk pri učencih ni mogla doseči. Ker le ni šlo, je rekla: »Otroci, povejte sami, kaj bi radi delali.« »Igrajmo se«, so se oglasili nekateri. »Najprej moramo delati, potem se bomo igrali«, jih je zavrnila učiteljica. »Torej, kaj naj delamo?« »Povesti nam pripovedujte!« so predlagali nekateri. »Povedala vam bom lepo povest, ako boste pridni. Toda zdaj moramo najprej delati. Odločite, kaj naj začnemo!« »Pojmo domov!« se je precej robato oglašilo nekaj dečkov. Učiteljica je nato z resnim obrazom sama odločila, da bodo računali: Ko se je obrnila k tabli, da bi nekaj zapisala, je eden od učencev zažvižgal. Učiteljica je pogledala po razredu; ko se je zopet obrnila k tabli, se je zasišalo žvižgov še več. »Kdo je žvižgal? Pričakujem, da boste toliko odkritosrčni in se boste sami javili.« Po razredu je zavladala tihota; oglasil se pa ni nikdo. »Vsi dečki ostanejo po pouku tukaj«, to je bil zelo vsakdanji konec učnega prizora, ki pa sicer izvrstni vzgojiteljici gotovo ni bil v nečast. Kdor pozna mladino in šolo, ta ve, da drugače ne gre, in resni pristaši nove šole ne bodo iskali svoje slave v uspehih, ki jih dosegli niso:

Nepristranski opazovalec pa vendar mora priznati, da se nova šola za нравno življenje svojih učencev vse bolj trudi, kot je to, vsaj splošno, delala šola do sedaj. Svoje šole imenujejo zajedniške šole (Gemeinschaftsschulen). Ves razred, vsa šola naj bi bila kot družina, vsi so odgovorni za vsakega, vsak za vse. Že zunanja oblika razreda z mizami v polukrogu naj spominja na družinsko razmerje, ki naj bi vladalo med učenci. Odkritosrčno zaupanje do šole, nekako dobrohotno ljubeznivost v medsebojnem občevanju je nova šola svojim učencem večinoma res znala privzgojiti. Na neki šoli v Hamburgu so mi po učni uri učenci in učenke, otroci v starosti kakih 12 let, z genljivo prijaznostjo podajali roke v slovo in so se pozneje na stopnicah sredi splošne gneče še enkrat poslavljali od mene. Težko je sicer doznati, v koliko je taka dobrohotnost otrokom privzgojena, v koliko pa izhaja že iz značaja ljudstva, ki je vajeno občevanja s tujci, vendar svoje zasluge za to lepo potezo otroškega življenja ima nova šola brez dvoma.

Veliko se na novih šolah debatira; žal besede ni zlepa slišati ne iz ust učitelja ne iz ust učencev. Razprave napravljajo vtis, da učenci s svojimi opombami in ugovori nikdar nimajo namena, ponižati, žaliti, uničiti nasprotnika, ampak hočejo le pomagati resnici do veljave. Že v nižjih razredih učitelj skrbno pazi, da ne izgovori nobene žaljive besede. »Otrok, počakaj, poglejmo, ali si prav odgovoril! Kdo ve k temu kaj pripomniti?« Tako in podobno se glasi zavrnitev nepravilnega odgovora. V višjih razredih pa se razgovori vrše celo neprisljano, zaupno; nikomur se ni treba bati, da bi se osramotil. »Pomislimo, ali je res tako; skušajmo skupno dognati, kaj je prav,« dobrohotno opominja profesor.

Notranje svobodne ljudi hoče nova šola; ljudi, ki ne delajo iz samega ozira na predpise, ne iz strahu pred kaznijo, ne iz ozira na rede. Kolikor se more, se nova šola ogiblje vsake sile; za red se

na teh šolah ne izprašuje; nekatere šole celo izpričeval nočejo. Tak idealizem se bo težko obnesel in večinoma je že tudi nova šola začela dajati ob koncu leta namesto izpričeval s suhoparnimi redi vsaj nekaka letna poročila s popisom učenca, njegovega značaja, pridnosti in dela, ki ga je izvršil tekom šolskega leta. V koliko se bo novi šoli posrečilo vzgojiti človeka brez prisilnih sredstev, ki so sicer po šolah običajna, bo pokazala bodočnost; tisti trud pa, s katerim hoče nova šola doseči, da bi njeni učenci dobro delali, ne pod pritiskom, ampak iz vesti, je občudovanja in za nas katehete posnemanja vreden. Saj človek, ki po svobodni odločitvi hoče marno živeti, je tudi cilj naše katehetske vzgoje. Na kar se katehet pred vsem opira, niso šolski predpisi, ne kazni, ne redi v izpričevalu, ampak moč resnice in milosti; na to moč zidamo in pa na dušo mladega človeka, ki je sicer slabotna, pa vendar obdarjena s toliko vrlinami, da treba le vzgojitelja, ki tem vrlinam pomaga do razvoja, pa vzgojno delo ni nikdar brez uspehov.

Z veliko vnmemo se nova šola vglablja v dušo otrokovo in mladostnikovo. Spoznati hoče otroka kot otroka in mladostnika kot mladostnika in na tem spoznanju gradi. Morda prav zaradi tega tudi toliko rada potrpi. Mrtve s kaznimi izsiljene discipline na teh šolah načelno nočejo; veselo sodelovanje vseh učencev za skupno nalogo, naj vzdržuje v šoli mir in red. Razumljivo pa je, da ob takem postopanju učitelj na novi šoli brezprimerno več trpi kot na šoli, na kateri se vzdržuje stroga disciplina iz strahu. Človeku, ki je imel priliko opazovati novo šolo, se sicer vsiljuje vprašanje: »Ali je tega trpljenja treba? Ali bi se s kaznijo, ukorom, s strožjim osornim nastopom šolsko delo ne dalo olajšati?« Naj bo odgovor na to vprašanje kakršenkoli že, ta potrpežljivost, ki ni malomarna brezbriznost ali nesposobna slabost, ampak načelna vztrajnost, ki gre preko vseh težav možato za ciljem, nepristranskemu opazovalcu izsiljuje spoštovanje.

Priznati moramo novi šoli, da pri svojem vzgojnem delu ne ostaja pri zunanostih, ampak gre za dušami mladih ljudi, dasi ne vselej tako, kot bi mi želeli. Res pa je vendar, da nova šola hoče dušno srečo in lepoto svojih učencev in se zanjo vsaj po svoje trudi.

V treh nemških svobodno-državnih mestih (Bremenu, Hamburgu in Lübecku) so zadnji čas ustanovili več strokovnih šol, ki pa so obvezne ne le za obrtne vajence in vajenke, ampak za vse, ki še niso izpolnili 18. leta, pa ne hodijo v kako drugo šolo, torej tudi za mladoletne tovarniške delavce in delavke, mlade služkinje, dekleta ki po 14. letu ostanejo v domačem gospodinjstvu. Ravnateljica ene izmed takih strokovno-nadaljevalnih šol v Lübecku je pri nekem predavanju izjavila, da smatra za svojo najvažnejšo dolžnost, poskrbeti za dekleta, katerih нравno življenje je v nevarnosti. »Ako opazim, da s to in to deklenco ni vse prav, jo skušam najprej pridobiti sama; ako to ne gre, se obrnem na starše; ako s starši ni nič, pa vidim, da ima deklica še kake zveze s cerkvijo, prosim nje-nega duhovnika pomoči; končno — ako ni drugače — javim deklice

zavodu za zaščito mladine, da se zavzame za deklež. Kako vplivno bodrilo je tako šolsko delo nam katehetom, ki nam šola pač ne more biti nič drugega nego del lepega dušnopastirskega dela.

Mogli smo o novi šoli podati le nekaj misli, ki pa so kot nova šola sama brez jasnih obrisov. Upamo pa, da bodo ideje nove šole, v kolikor so dobre in porabne, ob resnem delu naših katehetov dobile konkretnjše oblike, ki bodo življenja zmožne v prospeh katehezi in v srečo mladini.

Dr. Jožef Demšar.

Drugi katehetski kongres v Münchenu.

Od 5. do 10. avgusta t. l. se je vršil II. katehetski kongres v Münchenu. Za sodobno katehetsko gibanje pomenja ta prireditve važen dogodek. Temeljita razmotrivanja o stanju sodobnega versko-nravnega pouka in vzgoje, o problemih in težavah, ki stopajo pred kateheta v današnji dobi, resni napor, da se iz preizkušenih učnih in vzgojnih metod katoliške cerkve ter moderne svetne pedagogike zbere in uporabi vse, kar bi moglo zasigurati katehetskemu delu kolikor mogoče velike uspehe, važni sklepi, formulirani v dolgi vrsti resolucij, ki dajejo smernice za reševanje najbolj perečih vprašanj sodobne kateheze, — bogata, pestra, iz časovnih razmer in potreb zajeta idejna vsebina — vse to nudi toliko zanimivega in poučnega, da ne bo odveč, ako podamo obširnejše poročilo o tem kongresu. Najprej nekaj o katehetskih kongresih sploh, potem pregled idejne vsebine monakovskega kongresa in ob koncu nekaj predlogov.

Misel katehetskih kongresov je nastala v Avstriji in Nemčiji. Katehetom teh dežel moramo priznati, da so v svoji stroki zelo delavni. Igrajo vodilno vlogo v katehetskem gibanju. Izborni so organizirani v katehetskih društvih ter delujejo zelo vsestransko in intenzivno na polju versko-nravnega uko- in vzgojeslovja. Dunaj in Monakovo bosta zavzemala v zgodovini katehetskega gibanja vedno častno, če ne prvo mesto. Nemški katehetski kongresi so prireditve, ki vzbujajo pozornost daleč preko meja. Postajajo skoroda prireditve mednarodnega značaja in pomena. Na kongres v München je poslala celo sv. stolica enega člana iz Officium catechisticum, kar je dalo kongresu še posebno značilno potezo. Veliki pomen teh kongresov ni le v tem, da se stanje verskega pouka in vzgoje od strokovno izobraženih ljudi temeljito preišče in da se v medsebojni izmenjavi misli ter izkušenj doseže izpopolnjevanje in enotnost, temveč posebno še v tem, da dobiva kateheza pred javnostjo značaj resnega stremjenja in pred znanstvenim svetom značaj vzgojeslovno pravilnega, utemeljenega postopanja.

S temi kongresi stopajo katehetje na Nemškem v krog najvišjih vzgojeslovnih prireditev, kar jim pridobiva velik ugled med svetnimi učitelji in vzgojitelji ter v javnosti sploh. Na ta način so priborili v svojih deželah krščanskim vzgojeslovnim načelom spoštovanje in tudi

upoštevanje v krogih, ki krščanski vzgoji niso bili naklonjeni. To je pokazal tudi monakovski kongres. Čutilo se je to iz poročil dnevnega časopisja, ki je pisalo o katehetskem kongresu zelo laskavo, pa tudi iz izjav laikov, svetnih pedagogov, zastopnikov državne naučne uprave, ministrstva prosvete, učiteljstva, rektorja monakovske univerze in mnogih drugih, ki so pozdravljali kongres katehetov in govorili o njegovem pomenu in delu z največjim priznanjem. Na ta način pridejo važna vprašanja katoliškega svetovnega naziranja v javno diskusijo in katehetovo delo pridobiva na ugledu in pomenu. Nemci bodo prirejali te kongrese stalno, jih bodo skušali držati na isti višini in jim dati še bolj mednaroden značaj.

Prvi katehetski kongres je bil na Dunaju, o priliki evharističnega kongresa l. 1912. Za drugi katehetski kongres so določili München, mesto, ki je za take prireditve kakor nalašč. Ima veliko katoliško tradicijo, krasna svetišča, izborna urejeno, moderno velikomestno dušeskrbje ter krepko, bujno versko življenje. Številni znanstveni zavodi in bogate umetnostne zbirke nudijo mnogo za splošno izobrazbo. Tako je bil katehetski kongres postavljen v primeren milje.

Znanstven značaj mu je dala slovita monakovska univerza in pa predavatelji, kojih dobra polovica je bila iz vrst vseučilišnih profesorjev in znanih vzgojeslovcev. Pokroviteljstvo je prevzel kardinal Faulhaber, ki je znal dati s svojo osebnostjo in svojimi govori celotni prireditvi pravičen značaj in pravo smer. Program je bil zelo spretno zasnovan, obširen, a vendar strogo usmerjen na najbolj pereče probleme sodobnega versko-nravnega pouka in vzgoje.

Udeležba je bila velika; okoli 550 slušateljev, duhovnikov, učiteljev, učiteljic, vzgojeslovnih pisateljev in urednikov vodilnih vzgojeslovnih revij se je udeleževalo predavanj. Največ jih je bilo seveda iz Nemčije in Avstrije, 8 iz Jugoslavije, lepo število iz Češko-slovaške, Poljske, Madžarske, Litvanske in Italije. Delo je bilo porazdeljeno v glavna zborovanja in odseke za pomožne šole, za verski pouk in vzgojo v diaspori, za nadaljevalne, obrtne in poklicne srednje šole, ter odsek za profesorje katehetike na bogoslovnih fakultetah. Vseh sestankov je bilo 26, predavateljev 33, med temi 22 duhovnikov in 11 laikov, med temi 1 ženska. Udeleženci so dobili že dva meseca poprej v lični brošuri izvleček vseh predavanj in resolucije, da so bili že prej orientirani in pripravljeni za debate.

Otvoritveno službo božjo je opravil kardinal Faulhaber sam. Krasen je bil njegov govor, ki ga je govoril zbranim katehetom in vernikom. »Petrus amas me? Pasce agnos meos!« si je zbral za motto in opozarjal, da je bistven pogoj za uspeh pri versko-nravni vzgoji prava osebnost kateheta, prepojena ljubezni do Kristusa, njegove svete cerkve in otroških duš. Kjer tega ni, tam vsa še tako moderna vzgojna sredstva ne pomagajo mnogo. Kristus vprašuje Petra, če ga ljubi; ničesar drugega ne. Ta velika ljubezen do Kristusa ga usposablja za veliko, težavno apostolsko delo in mu jamči pri vzgoji takratne človeške družbe tako velike uspehe. Posebno od-

ločno je poudarjal kardinal Faulhaber, da mora biti razmerje katehetskih društev do cerkvenih oblasti pravilno in da mora stopati katehet pred učence vedno kot duhovnik, poslan od cerkve.

Najvažnejše misli iz vsebine referatov.

A. Katehetsko gibanje od 1912 do 1928.

Bila je doba težkih zunanjepolitičnih pa tudi notranjih duševnih pretreslajev in prevratov. Posebno duševni položaj mladine se je močno spremenil. Čisto novi, dostikrat silno zapleteni vzgojni problemi so vstali kar iz tal. Za verouk in versko vzgojo je bilo treba iskati oblik in načinov, ki bi bili duševnim potrebam povojne mladine najbolj prikladni. Ustvarile so se nove učne knjige za spodnjo stopnjo, nauk za prvence, za višjo stopnjo, enoten katehizem in enotne zgodbe. Iskala so se pota in sredstva, ki bi omogočila in zasigurala versko-nravni vpliv na obrtno mladino v nadaljevalnih in strokovnih šolah. Preurejali so se veroučni načrti oziroma sestavljali novi. Veliko se je storilo, za strokovno izobrazbo in vzgojno usposobljenje kateheta. Ustvarila se je bogata katehetskina literatura, teoretična in praktična v strokovnih listih in se prirejali delovni sestanki, tečajji, katehetska zborovanja. Pripravili so se učni pripomočki, cela vrsta nazoril za biblični, liturgični pouk in katehetski muzeji.

Veliko in važno je bilo tudi delo, ki so ga izvršile v tej dobi merodajne cerkvene oblasti, da se cerkvi ohrani in zasigura vpliv na poučevanje in vzgajanje mladine. Zanimiv je bil sklepni pregled o stanju verskega pouka in vzgoje v nemških in avstrijskih škofijah. V Nemčiji imajo ponekod 4 do 5 tedenskih ur verouka.

Ta pregledni referat je imel pomožni škof dr. W. Burger iz Freiburga na Badenskem.

B. Vrednotoslovje in katoliški verouk.

Kongres je pričel svoje razprave z dvema referatoma o vrednotah. Izbral si je vrednotoslovje za temelj svojemu programu, ker so ti problemi v sodobnem modroslovju in posebno vzgojeslovju zelo aktualni. Mod oslovje zadnjih deset let se bavi mnogo s teorijo o vrednotah, timologijo ali aksiologijo. Ti problemi sicer niso novi — predkrščanska in krščanska filozofija se je že mnogo bavila z njimi. Vrednote so temelj praktični filozofiji, etiki, pravnim vedam, državoslovju, njih vpliv sega pa tudi v metafiziko in filozofijo zgodovine. Vrednote gibljejo in usmerjajo življenje. Človeštvo hoče pravih vrednot, jih išče, se zanje bori, je zadovoljno če jih poseduje, obupano pa, če ne najde ničesar, kar bi bilo vredno življenja. Zato je bilo vrednotoslovje od nekdaj privlačno polje za življensko filozofijo — pa tudi torišče bojev med različnimi svetovnimi nazori.

Današnja doba se je lotila znova vrednotnih problemov, ker vlada v tem oziru v sodobnem življenju večja nejasnost in zmeda kakor kdaj poprej. Razna moderna, ateistična svetovna naziranja so razdejala urejenost v svetu vrednot in ustvarila pravcato kaotično

stanje. Nietzsche in njegova šola je hotela celo prevrniti vse dose- danje vrednote in dati vsemu, kar je človeštvo od nekdaj pravilno ocenjevalo, čisto drugo veljavo. *Umwertung aller Werte*. Evolucionizem priznava vrednotam le relativno veljavo, fenomenalizem jim odreka vsako objektivno veljavo, torej skrajni subjektivizem tudi v pojmovanju in ocenjevanju vrednot. Čim bolj se človeštvo oddaljuje od Boga, najvišje absolutne vrednote, tem bolj izgublja smisel za prave življenske vrednote, pa tudi merilo za pravilno ocenitev in razporedovanje vrednot. Vrednotoslovje naj bi ugotovilo bistvo vrednot, naj bi upostavilo zopet merilo za pravilno ocenitev in razporedovanje vrednot in dalo tako sodobnemu življenju več pravega smisla, smotrenosti in urejenosti.

Toda vrednotoslovje ni samostojna veda, temveč v temeljnih rešitvah svojih problemov odvisna od metafizike in sploh naziranja o vesoljstvu. Zdi se, kakor da bi hoteli sodobni protikrščansko orientirani modroslovni sestavi in krščanstvu nasprotujoča svetovna naziranja uveljaviti s pomočjo vrednotoslovja svoje vrednote, krščanstvo pa še bolj razvrednotiti. Vrednotoslovje je na vsak način posebno dandanes polje, za katero se morajo zanimati tudi krščanski misleci, ne le da odvrnejo nevarnost, ki preti krščanskemu svetovnemu naziranju od te strani, temveč tudi zato, da opozore sodobno človeštvo, ki išče pravih vrednot, na bogate zaklade življenskih in kulturnih vrednot, ki jih vsebuje krščanstvo. In krščanstvo je zopet tisti svetovni nazor, ki v njem najdejo težki in zapleteni problemi vrednotoslovja edino pravilno rešitev.

Apologija in uveljavljanje krščanstva s tega stališča je v današnji dobi potrebna in miselnosti sodobnega človeka prikladna. Katehetski kongres, ki je razpravljal o krščanstvu tudi kot o sili, ustvarjajoči pravo življenje in kulturo, ni smel prezreti vrednotoslovja, tem manj, ker ustvarja sodobno vrednotoslovje tudi še svoje vzgojeslovje, ki bi naj odkrivalo in pravilno uporabljalo vzgojne potence raznih vrednot. Svetno vzgojeslovje v tem oziru veliko deluje.

Na katehetskem kongresu se je poudarjalo, da je mnogo ne- uspehov pri versko-nravni vzgoji sodobne mladine krivo tudi to, ker se vzgojne sile krščanskih idej, verskih, nravnih, življenskih in splošno-kulturnih vrednot premalo sistematično in pravilno upo- rabljajo v vzgojne svrhe. Bilo je vprav radi tega potrebno, da se je bavil katehetski kongres z vrednotoslovjem. Versko-vrednotnega vzgojeslovja nam manjka docela. Izvajanja obeh predavateljev (prof. dr. Lindworsky S. J. o osnovnih načelih vrednotoslovja in rektor H. Kautz iz Hamborna o vrednotno-vzgojnem verouku) so bila zelo zanimiva, globoko zajeta, a jasnega, enotnega naziranja v vse te probleme niso zanesla. Pojmi v vseh teh v naši dobi razmeroma novih problemih še niso docela izčiščeni, terminologija ne dovolj ustaljena. Vrednotoslovci so sicer edini, da je doživljanje vrednot velikega vzgojnega pomena, a needini so glede bistva vrednot. Nekateri imenujejo vrednote vse to v stvareh, kar vzbuja in privlačuje čutno in višje teženje, drugi zopet, kar vzbuja čutno ugodje ali kar

pomeni napredek v razvoju. Nekateri trdijo, da ni vrednot, ako ni subjekta, ki bi jih doživljal, drugi zopet, da so vrednote same na sebi, če tudi ni subjekta, ki bi jih ocenjeval oziroma doživljal (Scheler). Lindworsky imenuje stvari, v kolikor morejo človeka osrečiti, dobrine. To, kar v vsebini dobrine človeka osrečuje, je vrednota. Stvar je ens reale, dobrina tudi, toda le v svojem odnosu do učinka, ki ga povzročuje, to je osrečevanje. Doživeta vrednota je ens rationis cum fundamento in rebus. Zagovarja torej objektivno veljavo vrednot napram fenomenalizmu iz zavrača enostranost voluntarizma, ki išče bistva vrednot le v odnosu stvari do volje oziroma čutnega teženja, torej samo v doživljanju. Doživljanje vrednot je doživetje svoje vrste, toda ni nobeno duševno prvinsko dogajanje. Posebno ni prvinsko-neposredno vrednotujočega dojetanja verskih vrednot kakor Boga i. dr. — Doživljanje raznih vrednot vpliva na voljo. Iz teh načelnih izvajanj je povzel sledeče smernice za versko vzgojeslovje.

Verska vzgoja mora biti usmerjena predvsem na dobrine. Doživetje verskih vrednot se naj goji kot sredstvo, ki pomaga usmerjati voljo in srce na verske dobrine. Zato naj katehet skrbi, da bodo učenci verske vrednote tudi doživljali, naj jih navaja, da bodo iskali taka doživetja, in naj pripravlja nekatera taka doživetja za poznejše življenje. Podal je k sklepu splošna metodična navodila za vrednotno versko vzgojo in pokazal, po kakih stopnjah se naj vrši taka vzgoja.

O vrednotno-vzgojnem verouku (wertpädagogischer Religionsunterricht) je predaval ravnatelj Kantz iz Hamborna. Poudarjal je, da je vrednotno-verska vzgoja sicer samo del versko-nravnih vzgoje, vendar pa važen del. Naloga njegova je, da oživetvorja vzgojne sile verskih vrednot. Verske vrednote vsebujejo velike vzgojne potence, ki jih mora katehet poznati in pravilno uporabljati, da uveljavi in ukrepi njih vpliv na razvijajočo se osebnost mladega človeka. Metodično postopanje mu kaže vrednotno vzgojeslovje. Naloga kateheta je, da uveljavi v skupini vrednot, ki jih nudi učencu celotni pouk, verske vrednote, da ne bodo zavzemale v miselnosti in življenju učenca zadnjega ali srednjega mesta, temveč prvo, da bodo religiozne vrednote spiritus agens. Gotovo je to težek problem, posebno v današnji dobi, ko prevladujejo v življenju materialne ali religiji nasprotne vrednote. Vendar je rešitev tega problema mogoča in tudi nujno potrebna. Verouk mora postati bolj vrednotno vzgojen. Vrednotoslovje s svojimi ugotovitvami o dojetanju, doživljanju, ocenjevanju in razporedovanju vrednot, nudi katehetu mnogo naravnih pripomočkov za tako vzgojo in mnogo praktičnih navodil za metodično pravilno postopanje, kar so pokazala pozorovanja, ki je z njimi pojasnjeval predavatelj svoja izvajanja.

Iz obeh predavanj o vrednotoslovju je dobil človek vtis, da je to polje, ki ga mora katehet poznati, ker mu nudi marsikatero navodilo in pripomoček za uspešno versko-nravno vzgojo med sodobno mladino.

C. Načelo delovne šole v katoliškem verouku.

Drugi problem, ki ga je monakovski katehetski kongres zelo temeljito in vsestransko obravnaval, je delovna šola. Trije izborni referenti, mestni svetnik Henrik Schöbler iz Frankfurta, kot laik izborno verziran v vprašanih katehetskega dela, potem znani meščansko-šolski ravnatelj Götzl iz Münchena in prof. dr. Adrian iz Erfurta, so predavali o načelu delovne šole v katoliškem verouku. Iz predavanj in razgovorov je bilo razvidno, da je delovna šola osrednji problem v sodobnem katehetskem gibanju med Nemci. Menda je bilo vprav pri tem vprašanju in pozneje pri referatih o srednjih šolah zanimanje in razpravljanje na višku. Versko uko- in vzgojeslovje med Nemci se ukvarja z delovno šolo z vso resnostjo in intezivnostjo. Katoliški vseučiliški profesorji, strokovno temeljito verzirani vzgojitelji so ustvarili celo bogato literaturo, ki načelno razmotriva problem delovne šole in podaja navodila za praktično uporabo teh načel pri verouku. Prirejajo kurze za katehete, da jih uvedejo v pojmovanje in pravilno uporabljanje načel delovne šole. Zanimivo je, da so se pečali s tem vprašanjem nemški škofje na svoji konferenci v Fuldi, da je letos opozarjal kardinal Faulhaber na važnost in nevarnost tega problema, da uvaja nemška učna uprava, posebno v Prusiji, stopnjema ta način pouka in vzgoje v šole; skratka kot važen, resen problem velja delovna šola med nemškimi veroučitelji in vzgojitelji sploh. Čutijo vsi, da se način poučevanja in vzgoje preosnavlja, in sicer v smeri delovne šole. Delovna šola je šola bodočnosti, so mnogi poudarjali. Čutijo pa tudi nevarnosti, ki pretijo od delovne šole verskemu pouku in verski vzgoji, pouku in vzgoji mladine sploh. Zato mislijo, da je najbolje, da te probleme temeljito premotrivajo, studirajo, da se dobi pravilno načelno stališče in tako ugotovi, kaj je porabnega za verski pouk in vzgojo, kaj je nesprijemljivega, nevarnega in škodljivega. Zbirajo material, ki daje izkustveno podlago za načelna razmotrivanja, šolajo katehete in jih uvajajo stopnjema, previdno v uporabo teh načel pri verouku, opozarjajo pa tudi odkrito, da je nevarno — posebno pri versko-nravnem pouku in vzgoji — lahkomišelnost eksperimentirati z načeli delovne šole. Bolje — dobra stara metoda, kot nova — slaba. Boljša pa dobra nova kot pa dobra stara.

Predavatelji so predložili kongresu kakih petdeset resolucij o delovni šoli. So to resna, vsestransko temeljito pretehtana razmotrivanja in vodila. Celotni referati bodo priobčeni v knjigi o kongresu. Le nekatere načelne misli o delovni šoli naj navedem tukaj.

Delovna šola hoče temeljito preosnovati dosedanji način poučevanja in vzgajanja. Če pravi socializem, da je bilo porojeno to gibanje iz njegove miselnosti, potem to ne odgovarja docela resnici. Socializem je začel sicer znova poudarjati izobraževalni in vzgojni pomen telesnega dela in zahteval iz gotovih namenov, da se uvede več telesnega dela v pouk in vzgojo, toda delovne šole kot učne in vzgojne metode v celotnem obsegu nam ni dal materialistični

socializem, ta je mnogo starejša, kakor je pokazal dr. Adrian. Veliki krščanski vzgojeslovci in socialni reformatorji davno preteklih dob so že poznali in uporabljali ta učni in vzgojni način. Ime je novo, a stvar je stara. Lahko rečemo, da ne odgovarja noben način poučevanja in vzgajanja tako zelo miselnosti krščanstva kakor pravilno umevana delovna šola. Če vstaja dandanes tudi med kateheti klic po delovni šoli, je to le dokaz, da smo se pri katehezi oddaljili od tistega prvotnega, pravilnega načina versko-nravnega poučevanja in vzgajanja, ki nam ga razodeva Kristusovo delovanje in versko-nravno preoblikovanje ljudstev v prvih stoletjih krščanstva in v poznejših dobah velikih versko-nravnih prepovedov. Delovna šola ni, pravi Adrian, koncesija katolicizmu moderni dobi na vzgojnem polju, pač pa povratak modernega duha k temu, kar je pristno, naravno, trajno pravilno pri vzgojnem delu. Sedanja doba gre na vseh poljih zopet globlje, na tiste prvinske trajne ureditve v vesoljstvu in človeški naravi, in delovna šola, pravilno umevana, je na vzgojnem polju preokret v tem smislu. Seveda ne delovna šola v smislu socializma in ameriške pretiranosti, temveč kot psihološko pravilna združitev vseh onih činiteljev in sil, ki se morajo udeleževati pri poučevanju in vzgajanju. Če očitajo zastopniki delovne šole, da je bil dosedanji način poučevanja in vzgajanja preveč absolutistično avtoritativen, preveč impresionističen, da je izoblikoval učenca kot mrtvo tvarino od zunaj na znotraj, ne pa kot živo osebnost od znotraj na zunaj; če pravijo, da je stara šola enostranska, da razvija le umstvene zmožnosti, ne pa celotnega značaja, da ubija osebne svojstvenosti, samohotno iniciativnost, ustvarjajočo samodejavnost, da goji le življenju odtujeno teorijo, ne pa dejanja, življenja; če očitajo stari šoli, da ne zna pritegniti učenca k sodelovanju, da sploh premalo porablja učenca pri poučevanju in vzgoji, potem je v vseh teh očitkih marsikaj resničnega. Intelktualizem, neurejeni značaji, vedno večji prepad med šolo in življenjem — vse nam to potrjuje. Pri verouku dosežamo vedno bolj pogostoma vkljub temeljitemu poučevanju kvečemu versko znanje, ne pa po veri urejenega življenja, reproduciranje naučene snovi, ne pa samohotnega verskega udeleževanja. Imamo versko dobro poučeno moderno poganstvo. Formalizem, zunanost, pasivnost, versko-nravna neaktivnost, ker je preveč teorije, premalo dejanja, doživljanja in negovanja življenja.

Delovna šola goji dejanje, življenje, ter vzgaja mladino za delovno in življensko skupnost. Na vsak način je v delovni šoli marsikaj, kar more zasigurati katehetu pri njegovem delu mnogo več uspehov kakor dosedanje postopanje. Posebno velikega pomena je, da določa delovna šola delokrog vzgojitelja in učenca pravilno, da ustvarja med obema odkrito, naravno, prijateljsko razmerje in odkriva vzgojitelju veliko bolj notranjost, duševno razpoloženje, duševne moči, izkustva, doživetja in mu daje možnost, da na tem naravnem, danem temelju gradi skupno z učencem značaj in osebnost njegovo. Delovna šola pravilno umevana ne zametuje ne enega

bistveno potrebnega činitelja vzgoje: ne avtoritete, ne vzgojnega cilja, pa tudi ne vse onih od narave danih moči, zmožnosti, pravic in svoboščin učenca, pač pa ustvarja pravilno razmerje med avtoriteto in svobodo volje tudi pri verouku. V dobi, ko gre mladina svojo pot, ko hoče živeti svoje življenje, vkljub vsemu poučevanju in vzgajanju, v dobi, ko postaja prepad med življenjem in religijo vedno večji, je naša dolžnost, da poleg molitve za milost iščemo tudi naravnih sredstev in načinov, ki bi bolje pomagali usposabljeni mladi rod za versko udejstvovanje in življenje, tisto odkrito, krepko, iz globine duše se porajajoče življenje po veri, ki je in ostane vedno končni in edino pravi cilj verouka. Delovna šola je eno izmed teh naravnih sredstev, ker je miselnosti in razpoloženju sodobne mladine posebno prikladno.

Katehetski kongres v Münchenu je sklenil, da se morata verski pouk in vzgoja resno pečati s problemom delovne šole in uporabljati njena načela tudi pri verouku, v kolikor so združljiva z značajem od Boga nam razodetih in auktoritativno nam predloženih verskih resnic in nravnih načel.

Stara in nova učna stilistika ali slog. — Delovna šola je ustvarila tudi svoj učni in vzgojni slog ali stilistiko, ki se od učnega in vzgojnega sloga stare šole v marsičem razlikuje. O delovnem učnem in vzgojnem slogu pri verouku je predaval vseučilišni prof. Göttler iz Münchena.

Veroučna ura, urejena po načelih delovne šole, zahteva od kateheta dovršeno obvladanje učne snovi, spretnost in gibčnost v metodičnem postopanju in disponiranju učne tvarine, temeljito poznavanje učenčeve duševnosti, jasnih učnih in vzgojnih ciljev, krepke odločnosti, potrpežljivosti, ljubezni, če hoče uspešno urediti delovno veroučno uro in doseči ono pravilno sintezo med avtoriteto vzgojitelja, nadnaravnim značajem od Boga razodete veroučne snovi in udejstvovanjem vseh duševnih zmožnosti učenca. Če tega ni, potem postaja delovna veroučna ura kaos, kjer ni discipline, ne reda, ne resnega dela in seveda tudi ne uspehov. Veroučno uro pravilno urediti po načelih delovne šole je težavno, toda delo v taki uri je prijetnejše in uspešnejše.

Posebno značilno potezo daje učnemu in vzgojnemu slogu delovne veroučne ure kolikor mogoče veliko sodelovanje učencev pri graditvi lekcije in vzgojnem delu. Delovna veroučna ura je delovna skupnost, kjer ima katehet čisto naravno vodilno vlogo, če zna vzbuditi, organizirati in voditi zmožnosti in moči učencev. Delovna šola ne zametuje popolnoma formalnih stopenj, vendar pa jih presnavlja v svojem smislu, tako da stopa kolikor mogoče od izkustva, doživetja, torej iz notranjosti učenčeve, do razumevanja in pa tudi že v veroučni uri sami do dejanja, verskega udejstvovanja.

Kateheze, izdelane po načelu delovne šole, so konkretno pokazale, kako si je predavatelj zamislil novi učni in vzgojni slog.

I. Bogovič.

(Konec prihodnjič.)

O molitvi v čast najsvetejšemu zakramentu med mašo.

Kongregacija sv. obredov je dne 27. aprila 1927 (AAS 1827, 192) izdala posebno instrukcijo za sv. maše v dnevih štiridesetnega češčenja najsvetejšega zakramenta. Pri tem češčenju je Najsvetejše v isti cerkvi izpostavljeno brez prestanka dva dni in dve noči. V Rimu izpostavijo prvo adventno nedeljo zjutraj v Vatikanu presv. Rešnje Telo; in potem ostane izpostavljeno do torca zjutraj. Ko v torek zjutraj v Vatikanu končavajo pobožnost z litanijami in slovesno sv. mašo, se v drugi cerkvi začenja štiridesetno češčenje. In tako se vrsté rimske cerkve vse leto. Drugi dan češčenja je v tisti cerkvi vedno slovesna sv. maša za mir (pro Pace).

Omenjena instrukcija kongregacije za sv. obrede veli:

1. V dnevih štiridesetnega češčenja se dovoljuje votivna slovesna maša o sv. Rešnjem Telesu ali za mir pod istimi pogoji, kakor se po novih rubrikah (tit. 2, n. 3) dovoljuje votivna slovesna maša »pro re gravi et publica simul causa«. Kadar ta maša ni mogoča, naj se v slovesni maši »diei currentis« doda molitev v čast presv. R. T. ali za mir »sub unica conclusione cum prima Oratione«. Molitev sv. R. T. se opusti »ob identitatem Mysterii in festis Passionis, Crucis, Ssmi Redemptoris, Sacratissimi Cordis Jesu et Pretiosissimi Sanguinis«.

2. Pri votivni slovesni maši za mir in pri tihih mašah v dnevih štiridesetnega češčenja se doda kolekta v čast sv. R. T. tudi v največje praznike vesoljne Cerkve, toda ta kolekta se ne združi z mašno oracijo pod istim sklepom, ampak se dostavi za drugimi molitvami, ukazanimi po rubrikah. Kolekta v čast sv. R. T. se opusti, če je maša ali vsaj spomin (commemoratio) pri maši »de identico Domini Mysterio«.

Instrukcija govori samo o štiridesetni pobožnosti. Zato so se pojavili dvomi, kako ravnati v onih cerkvah, kjer sv. R. T. ni izpostavljeno 40 ur zapored, ampak krajši čas, morda samo kako uro. Dvomi so dobili določen izraz v teh-le vprašanjih:

1. »An Oratio Ssmi Sacramenti, extra tempus Orationis XL Horarum dicenda sit in qualibet Missa, quae celebratur ad altare, ubi Ssmum Sacramentum statim post Missam exponatur pro publica causa, dummodo Missa vel Commemoratio in Missa occurrens non sit de identico Domini Mysterio?«

2. »An praefata Oratio in eadem Missa, etiam occurrentibus Festis solemnioribus universalis Ecclesiae recitanda sit semper sub altera conclusione, post Orationes a Rubricis praescriptas et ante Collectas a loci Ordinario imperatas?«

3. »An extra tempus Orationis XL Horarum, perdurante per aliquod tempus extra aliam sacram functionem expositione et adoratione Ssmi Sacramenti pro publica causa in omnibus Missis tam cantatis quam lectis addi debeat Oratio Ssmi Sacramenti, etiam occurrentibus Festis solemnioribus universalis Ecclesiae, dummodo

Missa vel commemoratio in Missa occurrens non sit de identico Domini Mysterio, et exceptis Missis quae in Commemoratione Omnium Fidelium Defunctorum celebrentur?»

Kongregacija za sv. obrede je k tem vprašanjem dne 11. januarja 1928 odgovorila: »Affirmative in omnibus ad mentem Decreti circa Missas in Oratione XL Horarum celebrandas, diei 27 Aprilis 1927, sed si Oratio Ssmi Sacramenti teneat locam Missae votivae impeditae de Ssmo Sacramento ex Apostolico Indulto concessae vel a loci Ordinario pro re gravi et publica simul causa praescriptae, dicatur sub unica conclusione cum prima Oratione Missae« (AAS 1928, 90).

Ta in oni, ki je čital odgovor kongregacije, si je mislil: vprihodnje bo torej treba pri vsaki maši, ne samo pri peti, ampak tudi pri tih maši pred izpostavljenim sv. R. T. dodati molitev v čast sv. R. T.; dá, pri vseh mašah, ki se vrše v cerkvi v tem času, ko je maša pred izpostavljenim sv. R. T., se bo morala napraviti commemoratio Ssmi Sacramenti. — Ali je to sklepanje pravilno?

Kongregacija se v odgovoru sklicuje na odluk z dne 27. aprila 1927. Tisti odluk govori samo o štirideseturnem češčenju. Odgovor z dne 11. januarja 1928 pa hoče, da prav tako, kakor pri štirideseturnem v češčenju, ravnamo tudi takrat, ko se sv. R. T. izpostavlja za krajši čas, a brez zveze s kakim drugim svetim opravilom, »extra aliam sacram functionem«.

V naših krajih je običaj, da imamo pogosto sv. mašo pred izpostavljenim sv. R. T. Najsvetejše se v tem slučaju izpostavlja prav za prav ne v češčenje, ampak radi večje slovesnosti in radi blagoslova po maši. Po rimskem obredu tako izpostavljanje med mašo »ratione majoris solemnitatis« ni dopustno (C. R. 11. mai. 1878 n. 3448 ad 5; 17. apr. 1919 n. 4353). Odluk, ki govori o izpostavljanju »extra aliam sacram functionem«, ne zadeva pri nas običajnega izpostavljanja med sv. mašo. — Katero izpostavljanje misli torej kongregacija v svojem odgovoru?

Kánon 1275 cerkvenega zakonika velí: Ko bi kje radi posebnih razmer brez velike težave ne bilo mogoče štirideseturno češčenje, naj škof skrbi, da se bo sv. R. T. v določene dni vsaj nekaj ur zapored slovesno izpostavljalo.

Tako je pri nas. V dneve »vednega češčenja« je sv. R. T. izpostavljeno od jutra do večera. In za to priliko velja odgovor kongregacije sv. obredov. Velja pa tudi za vse druge prilike, ko se sv. R. T. za nekaj časa izpostavlja v češčenje izven sv. maše in izven kakega drugega svetega opravila. Tako se izpostavlja Najsvetejše pri evharističnih shodih; izpostavlja se v nekaterih krajih tretjo predpostno nedeljo in v ponedeljek in torek pred pepelnico; izpostavlja se v ta ali oni javni namen, kadar škof to posebe ukaže.

Za te prilike ukazuje kongregacija sv. obredov: Če se bo sveto Rešnje Telo takoj po sv. maši izpostavilo za javen namen, »pro publica causa«, se pri tisti maši mora dodati molitev v čast sv. R. T., če le maša ali commemoratio pri maši ni o identični skrivnosti. In tisti čas, ko je Najsvetejše izpostavljeno, se molitev v čast sv. R. T.

mora dodati v vseh mašah, petih in tihih, tudi v največje praznike vesoljne Cerkve, če le maša ali commemoratio med mašo ni o identični skrivnosti; izvzete so maše na vernih duš dan.

Po tem odloku kongregacije sv. obredov, se mora torej na dan vednega češčenja tisti čas, ko je Najsvetejše izpostavljeno, pri vseh mašah dodati molitev v čast sv. R. T., pa naj je maša peta ali tiha, in naj se opravi pri kateremkoli oltarju in na katerikoli praznik. Vprav to velja za izpostavljanje Najsvetejšega tri dni pred pepelnico sredo in ob drugih podobnih prilikah.

O izpostavljanju med sv. mašo, kakor je to običajno v naših krajih, odlok ne govori; zato ostanejo v moči dosedanja pravila »za sv. maše pred izpostavljenim sv. R. T.«. Nova pa je določba, kako naj se sklepa molitev v čast sv. R. T.

Doslej je veljalo načelo: pri peti maši pred izpostavljenim sv. R. T. se v praznike 1. in 2. reda, na cvetno nedeljo, božično in binkoštno vigilijo in pri slovesni votivni maši molitev sv. R. T. združi z mašno molitvijo sub unica conclusione, če ni pri maši nobene druge komemoracije.

Novi odlok veli: molitev sv. R. T. se ne veže z mašno molitvijo, ampak ima svoj sklep tudi v največje praznike. Če so pri maši kake komemoracije, se molitev sv. R. T. doda po komemoracijah, ki jih rubrike ukazujejo, pa pred kolekto, ki jo je ukazal ordinarij. Z mašno molitvijo se molitev sv. R. T. združi sub unica conclusione samo tedaj, kadar bi se morala opraviti slovesna votivna maša v čast sv. R. T., pa rubrike votivne maše ne dopuščajo.

F. U.

Prefacija pri votivni poročni maši med osmino vnebohoda.

Katera prefacija naj se moli pri votivni poročni maši med osmino vnebohoda Gospodovega? — Tako je nekdo vprašal. — Odgovor: Rubrika o votivni poročni maši (Addition. et Variation. tit. 2, n. 2) ničesar posebe ne določa za prefacijo pri tej maši. Torej velja tudi za poročno mašo, kar veli rubrika tit. 8, n. 1: »In qualibet Missa dicitur semper eius Praefatio propria, si habeatur; secus propria Missae sive Officii primo loco inter cetera, quae Praefationem propriam habeant, commemorati; aut, ea deficiente Praefatio de Octava communi, vel de Tempore; aut demum Praefatio communis.« Poročna maša nima svoje posebne prefacije. Torej je treba vzeti prefacijo maše ali oficija, ki se ga na prvem mestu spominjamo, če ima tista maša svojo posebno prefacijo. Drugače molimo prefacijo navadne osmine ali prefacijo tiste dobe; in če ni ne osmine, ne dobe s posebno prefacijo, se izbere praefatio communis. Med osmino Gospodovega vnebohoda je pri votivni poročni maši prva komemoracija, ki ima svojo prefacijo, redno komemoracija te osmine. Zato je pri poročni maši med osmino Gospodovega vnebohoda redno Praefatio

de Ascensione Domini. Redno, pravim. Zakaj mogoče je, da se pred komemoracijo osmine spominjamo na prvem mestu godú, ki ima svojo posebno prefacijo. V tem slučaju bi pri poročni maši ne vzeli prefacije Gospodovega vnebohoda, ampak posebno prefacijo tistega godú. En zgled. Zgodi se, da med osmino Gospodovega vnebohoda praznujemo god S. Joannis Ap. et Ev. ante Portam Latinam (6. dan maja). Pri maši je ta dan Praefatio de Apostolis. Če je ta dan votivna poročna maša, se na prvem mestu spominjamo godú sv. Janeza in na drugem osmine Gospodovega vnebohoda. In zato je prefacija poročne maše de Apostolis, ne pa de Ascensione. («Communicantes» je o vnebohodu, dasi je prefacija o apostolih).

F. U.

Pokopavanje mrličev v cerkvi.

V nekaterih krajih je navada, da po 10 ali 15 letih izkopljejo na pokopališču kosti in pepel strohnelih teles in jih shranijo v majhno žaro ali pepelnjak. Žaro preneso v cerkev, v javen ali napol javen oratorij, in jo polože v dolbino v steni. S. Congregatio Concilii je dne 10. decembra 1927 izjavila, da po kán. 1205 § 2 to ni dovoljeno. Kánon veli: »In ecclesiis cadavera ne sepeliantur, nisi agatur de cadaveribus Episcoporum residentialium...« Po izjavi kongregacije pomeni beseda »cadavera« ne samo teles mrličev, ampak tudi pepel in kosti strohnelega trupla. »Ecclesia« v navadnem kánonu ni samo cerkev v ožjem pomenu, ampak tudi javen ali napol javen oratorij (AAS 1928, 264).

F. U.

Prepovedi Indexa in katoličani vzhodnega obreda.

Nekateri so vprašali, če odloki, ki z njimi kongregacija sv. oficija prepoveduje knjige in liste, vežejo tudi vzhodne katoličane; in posebe so vprašali za list »L'Action Française«, če prepoved in zagrožena kazen zadeva tudi nje. Kongregacija za vzhodno Cerkev je dne 28. maja 1928 (AAS 1928, 195) izjavila: Odloki sv. oficija tičejo vernike kateregakoli obreda in vežejo vse enako; zakaj ti odloki zadevajo, bolj nego disciplino, direktno nauk sv. Cerkve. Sv. Cerkev hoče s temi odloki varovati in čuvati vero in npravnost: zato zakonik v kánonu 1396. jasno govori in določa: knjige, ki jih je apostolska stolica obsodila, so prepovedane povsod in v vsakem jeziku.

F. U.

Dostavki v krstni knjigi v krajih sedanje Rusije.

Kánoni vелеvajo, da se mora v krstni matici označiti, kedaj je krščenj prejel zakrament sv. birme; pa tudi dan poroke, če se je poročil; dan ordinacije, če je prejel subdiakoniat; dan slovesnih obljub,

če jih je naredil. Pošiljanje pisem v Rusijo je v sedanjih razmerah težko in se lahko zgodi, da se cerkvene listine izgubé. Zato je Pontificia Commissio pro Russia v kongregaciji za vzhodno Cerkev dne 13. julija 1928 odločila: Dostavki za krstno knjigo, ki bi jih bilo treba pošiljati župnikom v krajih ruske države, naj se pošiljajo v Rim pod naslovom: Pontificia Commissio pro Russia. Odlok velja, dokler sv. stolica ne bo stvari drugače uredila (AAS 1928, 260).

F. U.

Pozakonitev otroka.

Vprašanje: Med vojsko je prišla v župnijo begunka A. Seznanila se je tu s fantom B ter imela z njim l. 1919 otroka. Vedela je iz zanesljivih zasebnih poročil, da je njen mož padel 1916, da je torej vdova. Otrok je bil vpisan kot zakonski. L. 1920 pa je bil njen mož proglašen za mrtvega in zakon civilno ter cerkveno razvezan. L. 1924 sta se A in B poročila. Zdaj pa bi rada dala otroka pozakoniti. Kam se naj obrneta, da se popravi otrokov priimek?

Odgovor: 1. L. 1919 rojeni otrok je bil pravilno vpisan v rojstno matico kot zakonski po pravilu: pater est is, quem justae nuptiae demonstrant, in po § 138 in § 158 o. d. z. Zasebno znanje za smrt za voditelja matic ni merodajno, ampak samo uradno potrdilo; tega pa ob času vpisa otrokovega nihče ni imel. To znanje je imelo pač pomen za dotično ženo, da njen greh ni bil več prešuštvo, ampak fornicatio simplex, seveda le pod pogojem, da so bila zasebna poročila o moževi smrti res zanesljiva, vsaj toliko, da si je mogla oblikovati conscientiam certam. Od tega zavisi tudi vprašanje, je-li obstojal med A in B razdiravni zadržek criminis (prešuštvo z medsebojno obljubo zakona) ali ne. Zadržek nastane le iz formalnega prešuštva, ne pa iz zgolj materialnega.

2. Kaj pa, če je mož resnično umrl l. 1916, t. j. pred spočetjem otroka? Potem je otrok ex iure naturae sicer nezakonski, toda ex iure positivo mora biti smrt, ozir. nemožnost, da bi bil mož otroka zarodil, dokazana. Mož je bil l. 1920 proglašen mrtvim in zakon za razvezan v zvezi z moževo smrti. Merodajno je, kateri dan je določen kot presumptivni smrtni dan, katerega, kakor se domneva, ni preživel. Ako je to dan, ki pade pred spočetje, potem je s tem že uradno ugotovljeno, da otrok ni zakonski. A vkljub temu župnik ne sme lastnovoljno popraviti vpisa v rojstni matici. To šele sme storiti, če je v to pooblaščen od politične oblasti II. stopnje (vel. županstva) potom škofijskega ordinariata. V predloženem primeru se morata stranki obrniti na veliko županstvo s prošnjo, da se na podlagi proglasitve mrtvim in razveze zakona ukrene poprava rojstne matice, t. j. da se črta vpis očeta in se otrok označi kot nezakonski. Za pozakonitev je potem treba, da se B vpričo matere A in dveh prič izjavi za očeta in zahteva vpis v matico; pozakonitev per subsequens matrimonium se nato brez nadaljnega postopanja vpiše kakor pri drugih slučajih take pozakonitve.

Kaj pa, če sodišče proglasi moža za mrtvega, zakona pa ne razveže? Nov zakon presumptivne vdove tudi in foro civili ni mogoč. Toda ali ta proglasitev ne zadostuje, da se eventualni otroci, ki jih je »vdova« žé rodila ali jih bo rodila, vpišejo kot nezakonski? Po smislu prava o. d. z. ne zadostuje, ker zakon formalno v očeh prava še obstoja. Sodišče mora izrečno izjaviti, da otroci med tem ali po tem rojeni niso zakonski, kar sodišča v takih primerih navadno tudi prakticirajo. Če pa sodišče tega ni storilo, se mora ta formalna izjava povzročiti, sicer vodja matice še ne bi bil upravičen vpisati otroke kot nezakonske. V korist javne morale bo tako izjavo mogel povzročiti župnik, v obrambo pravic zakonskih otrok iste matere, če so, pa njihov varuh.

R.

Verski zaklad in patronatna bremena.

Pod tem naslovom je prof. dr. R. Kušej objavil v Ljubljanskem škofijskem listu 1928, šte. 7 in 8, str. 73—92, o pravni naravi tako zvanega verskozakladnega patronata načelno važno razpravo, ki je izšla tudi kot poseben odtisk v založbi škofijskega ordinariata v Ljubljani. O zamotanem vprašanju patronatnih pravic in dolžnosti verskega zaklada se je od več strani pisalo, a šele Kušej je prišel problemu do dna in to že leta 1922 v svoji razpravi: Posledice državnega prevrata na polju patronatnega prava, ki je izšla v zborniku znanstvenih razprav juridične fakultete v Ljubljani II, 140—160. Tudi v II. izdaji Cerkvenega prava (str. 208) dokazuje na kratko svoje stališče. Toda razprava je ostala premalo opažena in upoštevana. V sedanjí razpravi pa je razsvetlil rešitev problema še na konkretnih primerih nepravilnih odredb pristojne državne oblasti.

Prvotna praksa v naši državi je bila, da se na verskozakladne župnije ali sploh niso nameščali stalni župniki, ali pa da sta se pristojni ordinarij ter minister ver sporazumela glede kandidata, kateremu se je župnija nato podelila. Ordinarij in minister sta izjavila, da s tem nočeta prejudicirati končni pristojni rešitvi vprašanja o popolnjenju patronatskih župnij verskega zaklada. Od pomladi 1927 pa se je praksa spremenila. Ministrstvo je začelo razveljavljati odloke nižjih inštanc, s katerimi je bilo verskemu zakladu kot patronu naloženo plačilo onega dela gradbenih stroškov, ki odpadejo nanj po obstoječih konkurenčnih zakonih. Ministrstvo se pri tem sklicuje na to, da danes ni več nobenega dvoma, da je bil verskozakladni patronat oni vladarski patronat, ki je z osebami vred izgubil s pravicami in dolžnostmi. Teoretsko utemeljitev temu stališču je dal bivši načelnik katol. oddeljenja v ministrstvu ver, dr. Lanović, v brošuri: Vjerezakonske zaklade, Zagreb 1927. Upravna posebnost je, da je ministrstvo razveljavilo odločbo vel. župana, katero je bilo upravno sodišče v Celju kot pravomočno potrdilo; tako je ministrstvo indirektno vzelo veljavo razzsodbi upravnega sodišča, nad katerim nima nobene kompetence. Vel. župan pa naj bi se držal obojega!?

S temi odklonitvami je ministrstvo naprtilo vso verskozakladno tangento, ki je dosegla v Sloveniji že okroglo 400.000 Din, župljanom dotičnih župnij, ki so po konkurenčnem zakonu popravile cerkvena ali nadarbinska poslopja.

Prof. Kušej predvsem dokazuje, da patronat verskega zaklada nikoli ni bil patronat v kanoničnem smislu. Tudi čl. 25. avstr. konkordata mu tega značaja ne daje. O pravni naravi verskega zaklada avstr. konkordat sploh nič ne pove, ker to vprašanje ni bilo pri pogajanjih predloženo, ampak pove le, da e imovina zaklada namenjena izključno za katoliške verske svrhe. Cesar je dobil v navedenem členu nominacijsko pravico za vsa cerkvena mesta, katera verski zaklad dotira in za katerih zgradbe nosi že po svojem namenu patronatna bremena. Po kan. 1471 pa iz indulta nominacijske pravice nikdar ne izvira patronat. Verski zaklad je patron le v smislu bivše avstrijske zakonodaje, po kateri pomeni patronat javnopravno breme, ki se ga nihče brez posebnega odkupa otresti ne more, tudi ne, če se odpove patronatnim pravicam. V smislu kanonskega prava pa verski zaklad nikdar ni bil patron. Kušej to ugotovitev dokazuje iz zakonodaje Jožefa II., po kateri je bil verski zaklad ustanovljen. Verski zaklad je bil ex lege določen za nosilca patronatnih bremen ne le pri cerkvah nove (Jožefinske) fundacije, ampak tudi stare fundacije in pri cerkvah, kojih patron je bil deželni knez. Podrobneje je konkurenčna dolžnost patronov določena v deželnih konkurenčnih zakonih, ki veljajo za »patrone« v smislu starejših predpisov državne zakonodaje, t. j. tudi za verski zaklad. Tudi zakon o zunanjih razmerah katol. cerkev z dne 7. maja 1874, d. z. šte. 50, šteje verski zaklad med doprinosne obvezance v konkurenčnih zadevah. Torej je konkurenčna dolžnost verskega zaklada priznana z zakonom. Ne more se tedaj odpraviti ali ukiniti z ministerialnim odlokom, mogla bi se spremeniti le z zakonom ali s konkordatom. Postopanje ministrstva je nezakonito. »Pot, ki jo je ubralo ministrstvo za vere, je tembolj obžalovanja vredna, ker gazi v vsem pravnem življenju sveta načela pravomočnosti sklepov in na njih osnovi pridobljenih pravic.«

Dr. Kušejeve trdno dokazane in utemeljene ugotovitve, da ima verski zaklad dolžnost nositi patronatna bremena, dasi ni in ni bil nikoli patron v smislu kan. prava, bo moralo ministrstvo ver v svojem poslovanju pač upoštevati, ako hoče stati na pravnih temeljih. Nanje se bodo sklicevali poslanci, opirali vsi tisti, ki se bodo vsled nezakonitega prikrajšanja pritožili na državni svet, zlasti pa bodo služile za bazo pri konkordatnih pogajanjih o tem vprašanju. Znanstvena razjasnitev dr. Kušejeva ima praktično velikanski pomen, pa tudi zgolj teoretično je pomembna, ker razjasni zamotana vprašanja verskega zaklada vsaj v tisti smeri, ki je praktično predvsem važna.

R.

SLOVSTVO.

a) Pregledi.

Iz novejšje literature o sv. Pavlu in njegovih pismih.

1. Med novejšimi publikacijami o Pavlu in njegovih spisih je najbolj na široko zasnovano delo, ki ga pod naslovom *Paulus et Pauli scripta* prireja L. Murillo, profesor na bibličnem zavodu v Rimu. Dosedaj je izšel prvi del¹. Pisatelj pravi v predgovoru, da je to delo plod mnogoletnega, vztrajnega in skrbnega, a tihega znanstvenega raziskovanja. Resničnost teh besed potrjuje vsaka stran. Prvi del je razdeljen v tri knjige. V prvi (*Paulus religionis praeco*, str. 1—249) govori avtor o Pavlovi osebnosti: o življenju, o njegovih telesnih in duševnih zmožnostih, o metodi njegovega apostolskega dela. Pisatelj slika Pavla kot telesno zdravega, močnega človeka. Proti Deissmannu (gl. št. 2) krepko podčrtava telesno odpornost in duševno veličino sv. Pavla (98—123). Splošno razširjeno mnenje, da je apostol bolehal za kako kronično boleznijo, sloni na napačni interpretaciji nekaterih pavlinskih tekstov. Posebno važno je, kar piše M. o Pavlovih kontroverzah z Judi in ozkosrčnimi judovskimi kristjani, o univerzalizmu v prvi krščanski dobi in o Pavlovem boju z Judi o vrednosti mozaizma (155—249). — Druga knjiga razpravlja o Pavlovi teologiji (*Paulus religionis doctor*). Po kratkem načelnem uvodu o Pavlu kot teologu in njegovi teologiji poda avtor v glavnih obrisih vso Pavlovo teologijo, in sicer pod enotnim vidikom odrešenja človeštva (250—428). Ta del tvori jedro knjige, zato bi smel biti v primeri s prvo knjigo nekoliko obsežnejši. Tako bi n. pr. marsikdo želel vsaj kratko poglavje o Pavlovem pojmovanju cerkve. Pravilno stoji avtor na stališču, da se je treba pri obravnavanju Pavlove teologije varovati dveh ekstremov: v Pavlu gledati samo mistika in pa iskati v njem celotnega sistema dogmatičnih resnic. — V zadnji knjigi se razpravlja o virih Pavlove teologije (429—570), med drugim precej obširno o odnosu apostola Pavla do religioznih in filozofskih struj njegove dobe ter do StZ.

Delu se na prvi pogled pozna, da ga je pisal strokovnjak, ki se je s Pavlom in njegovo teologijo bavil že dolgo vrsto let. Vsak stavek je pretehtan in podprt z dokazi. Vsa težja mesta iz Pavlovih listov so zlasti glede na njih dogmatično vsebino kratko, a prav jasno in dobro osvetljena. Glede kronologije Pavlovega življenja obranja M. dosedanje tradicionalno stališče. Gal 2, 1—10 vzporeja z Apd 15, 1—29 (str. 78), a kljub temu vprašanju o adresatih pisma do Galačanov zagovarja južnogalatsko teorijo. Sodi pa, da je bilo pismo pisano po apostolskem zboru, ko je Pavel bival v Antiohiji in se pripravljal na drugo misijonsko potovanje (l. 51 ali 52), in namenjeno južnim pokrajinam rimske provincije Galacije, ali, kar se mu zdi še verjetnejše, severnemu delu Pizidije, katere prebivalci so se zaradi bližine prave Galacije že imenovali Galačani (227 nsl.). Glede paruzije dokazuje (proti Tillmannu), da Pavel ni pričakoval paruzije v apostolski dobi.

¹ L. Murillo S. J., *Paulus et Pauli scripta. Prima pars: Paulus*. Vel. 8° (XV, 570 str.). Roma 192c. Sumptibus Pontificii Institutii biblici.

Pri čitanju motijo pogostni tiskovni pogoški. Mnogo jih je (v tekstu) popravljenih, dosti jih je pa še ostalo. V bibliografičnem pregledu bi ne smel izostati Pözl, *Der Weltapostel Paulus* (Regensburg 1905).

Drugi del bo obsegal podrobnejši uvod v Pavlove liste.

2. Svoje vrste delo o apostolu narodov je Deissmannov »Paulus«. Izšel je pred kratkim v drugi, popolnoma prenovljeni in pomnoženi izdaji² (prvikrat l. 1911). Deissmann je zaslovel po svoji knjigi »Licht von Osten« (4. izd. Tübingen, 1923), v kateri je dokazoval pomen antičnih na papirih, črepinjah in kamenitih spomenikih odkritih tekstov za pravilno umevanje novozakonskih knjig. Tudi v knjigi o Pavlu slika apostola narodov predvsem v luči teh starih spomenikov helenistične kulture, ki je našla tako močan odmev v Pavlu in njegovem literarnem delu. Plastično opisuje Pavla kot človeka, kot Juda, kot kristjana in kot apostola; zraven razpravlja o virih za življenje sv. Pavla in o svetu sv. Pavla. Poglavlji o virih Pavlovega življenja in o svetu, v katerem je apostol živel in deloval, sta pisani posebno mikavno in prepričevalno. V novi izdaji so v okvir Pavlovega življenja vpleteni daljši ekskurzi o bistvu in o tipih kulta, o bistvu in o tipih mistike. Zato je tudi posebnost pavlinske Kristusove mistike jasneje in izčrpnjeje obdelana kot v 1. izdaji.

D. je zelo verziran filolog, ni pa enako dober teolog in ekseget; zato je treba njegove nazore sprejeti z vso rezervo. Tako n. pr. glede Kristusove mistike sv. Pavla gotovo pritriva. Bori se proti »papirnatemu, dogmatiziranemu, stiliziranemu, moderniziranemu« Pavlu za »historičnega« Pavla (str. 2), a pri tem tudi sam zaide v ekstrem, ko mistični moment pri sv. Pavlu tako močno poudarja, da teolog Pavel kar izgine. Izmed Pavlovih listov priznava pristnost deseterim brez pridržka; o pastoralnih listih sodi, da so samo deloma pristni, deloma pa »nachpaulinische Ergänzung« (12); zanimivo pa je, da jih avtor citira in se opetovano nanje sklicuje. O pismu do Hebrejcev sploh ne razpravlja, kakor bi ga ne bilo. 16. pogl. pisma do Rimljanov po njegovi sodbi ni organičen del tega pisma, marveč posebno Pavlovo pismo, namenjeno cerkveni občini v Efezu.

Lepa in poučna je razprava o prokonzulatu L. Junija Galiona. Uvrščena ja med dodatke (203—225). D. tolmaci znani Galionov napis iz Delfov v tem smislu, da je Galion postal prokonzul v poletju l. 51. Pavel je torej prišel v Korint v prvih mesecih l. 50, zapustil ga je pa pozno v poletju l. 51. Tudi zanimiva epigrafična najdba iz Pergama, ki potrjuje pristnost Apd 17, 23 (oltar v čast neznanemu bogu), je popisana med dodatki (226—229).

Kakor knjiga »Licht von Osten« bo tudi Deissmannov »Paulus« mnogo pripomogel k pravilnejšemu umevanju Novega zakona, predvsem dragocene Pavlove literarne zapuščine.

3. Za širše kroge, zlasti za akademsko mladino je napisal krasno biografijo sv. Pavla Francoz E. Baumann. Delo je izšlo tudi v nemškem prevodu, ki ga imam pri rokah³. Sledeč skoraj izključno novozakonskemu zgodovinarju Luku podaja B. v lepem, prijetnem

² Adolf Deissmann, *Paulus*. Zweite völlig neubearbeitete und vermehrte Auflage. Mit fünf Tafeln in Lichtdruck und Autotypie sowie sieben Diagrammen. 8° (XV, 292 S.). Tübingen 1925, Mohr.

³ Emile Baumann, *Der heilige Paulus*. Autorisierte Übersetzung aus dem Französischen von Marie Freiin von Godin. 12°, str. 464. München 1926, Kösel & Pustet.

pesniškem slogu niz slik, ki združene tvorijo celotno podobo velikega apostola. Dasi ostaja vseskozi na zgodovinskih tleh, ni nikoli suhoparen in dolgočasen. Sam je prehodil vse kraje, na katerih so se odigrali dogodki Pavlovega življenja, zato piše izredno živo in nazorno. Kako lepo je n. pr. opisan jeruzalemski tempelj in živahno vrvenje v njegovi okolici, pa Tarz in Antiohija in Atene ter življenje v tem klasičnem mestu, kjer sta se prvokrat srečali krščanska dogma in klasična grška misel! Med pripovedovanje so na kratko vpleteni in pojasnjeni važnejši znanstveni problemi, ki so v zvezi z življenjem in literarnim delom apostolovim. Uporabljena je vsa važnejša novejša literatura o Pavlu. — Naslov »Die Rede auf dem Areopag« (str. 247) ni točen; pravilno bi se moral glasiti »Die Rede vor dem Areopag«. Trditev, da bi Pavel pisal Galačanom na povratku z drugega misijonskega potovanja v Efezu l. 53 ali 54 (str. 289) se znanstveno ne da vzdržati. Hipoteza, da je Pavel med 1. in 2. pismom do Korinčanov pisal še eno (izgubljeno) pismo in da je bil že med poletjem l. 57 enkrat v Korintu (str. 317—8), ima med bibličisti vedno manj pristašev⁴.

4. Kratek življenjepis apostola Pavla, združen s komentarjem k listom do Galačanov, do Filemona in k pastoralnim listom, je izdal profesor belgrajske pravoslavne teološke fakultete Dimitrije Stefanović⁵. Kakor pravi avtor na zadnji strani, je knjigo namenil v prvi vrsti šoli, slušateljem bogoslovnih učilišč in belgrajske teološke fakultete, zato je ni zasnoval na široki podlagi, temveč podaja samo glavne in najpotrebnejše stvari.

Prvi del (Život i rad apostola Pavla) je res kratek (str. 3—19), skoraj se nam zdi prekratek. Važnejša kontroverzna vprašanja so sicer vedno poudarjena, a pisatelj se ne spušča v podrobnosti. Tudi literature ne navaja skoraj nobene. Pri citatih so navadno omenjeni samo avtorji, ne tudi knjige in strani.

Drugi del (21—126) obsega prevod petih pisem, ki jim je pod črto dodan precej obsežen komentar. Tekst je, kakor se zdi, avtor priredil sam po grškem izvirniku. Srbski prevod je gladek in lep, kljub obsežnosti prav jasen in na znanstveni višini. Listom so dodani v začetku kratki uvodi. Poleg del katoliških avtorjev je pisatelj, kakor pravi ob sklepu knjige, uporabljal tudi protestantske introdukcije in komentarje (nemške), vendar se nikjer ni pustil vplivati od negativne biblične kritike; to potrjuje zlasti uvod k pastoralnim listom, kjer avtor polemizira z ekstremnimi protestantskimi kritiki in odločno zavrača njih ugovore proti pristnosti teh listov. — Želimo, da bi kmalu sledil podoben komentar še za ostale knjige NZ.

⁴ Prim. E. Golla, Zwischenreise und Zwischenbrief, Untersuchung, ob der Apostel Paulus zwischen dem ersten und zweiten Korintherbrief eine Reise nach Korinth unternommen und einen uns verlorengegangenen Brief an die Korinther geschrieben habe (Bibl. Studien XX, 4). Freiburg im Breisgau 1922.

⁵ Dimitrije Stefanović, Život i rad apostola Pavla sa tumačenjem njegovih poslanica Galatima, (2) Timoteju, Titu i Filemonu. 80, 126 str. Beograd 1926, Geca Kon (v cirilici).

5. V XXII. zv. zbirke »Biblische Studien« je letos izšla obsežna in globoko zamišljena monografija o pismu sv. Pavla do Efežanov⁶. Ker se to pismo zaradi lepih misli o cerkvi kot mističnem telesu Kristusovem zlasti v novejšem času mnogo čita in proučuje in ker se s strani negativne kritike še vedno radi ponavljajo pomisleki proti pristnosti te globoke poslanice, je pisatelj J. Schmid zbral vse uvaževanja vredne ugovore in jih kritično pretehtal glede na njih znanstveno vrednost. Glavni problemi, okoli katerih se suče ves boj novejših kritikov za pismo in proti njemu, se tičejo naslova (Ef 1, 1), jezikovnega značaja pisma ter njegovega razmerja do ostalih knjig NZ. Pisatelj si je zastavil nalogo, razčistiti, kolikor se da, te probleme, da se razvidi pristnost ali nepristnost pisma. Vsakemu izmed omenjenih kontroverznih vprašanj je posvetil obsežnejše poglavje; poleg tega se je še v kratkem uvodnem poglavju dotaknil vprašanja najstarejše cerkvene tradicije o pavlinskem izvoru pisma. Rezultati, do katerih pride, so naslednji: 1. Najstarejša cerkvena tradicija dokazuje apostolski izvor pisma do Efežanov. — 2. Naslovni verz pisma tvori zamotan problem, ki ga zaenkrat še ni mogoče v vseh podrobnostih rešiti. Besede ἐν Ἐφέσῳ ne morejo biti pristne in so zašle v tekst zaradi tega, ker se je list iz Efeza vun širil in dobil napis πρὸς Ἐφεσούς. Tako zvana laodicejska hipoteza, ki ima poleg Harnacka v novejšem času mnogo zagovornikov tudi na katoliški strani, ni dovolj utemeljena. Pač pa je mnenje, da je bilo pismo okrožnica maloazijskim občinam in da bi utegnilo biti istovetno s pismom, ki se omenja v Kol 4, 16, hipoteza, ki ima zase mnogo verjetnosti. Besedilo naslovnega verza je izkvarjeno in se prvotna oblika ne da več zanesljivo ugotoviti. Sporno mesto se je najbrž glasilo: τοῖς ἀγίοις καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. — 3. Podrobna analiza pisma glede na slog in na razmerje do StZ govori za Pavla kot avtorja. Nekatere stilistične posebnosti te sodbe ne morejo spreminiti. — 4. Razmerje pisma do ostalih knjig NZ, zlasti do pisma Kološanom, potrjuje druge dokaze za pristnost.

Schmidovemu delu ni mogoče odrekati velike znanstvene vrednosti. Vprašanje o slogu in jezikovnih posebnostih pisma do Efežanov je s tem definitivno rešeno, vprašanje o naslovu in naslovljencih močno razčiščeno. Želeti je samo, da bi se našel kdo, ki bi se z enako pridnostjo in vztrajnostjo kakor Sch. lotil še problema pastoralnih listov. Tudi tu bi uspehi bogato plačali ves trud.

6. Za eksegezo sv. Pavla se v novejšem času mnogo poudarja pomen starih katen. Znano je, da so bili najglobokejši in najduhovitejši razlagalci sv. Pavla vzhodni cerkveni očetje, a njih eksegetična dela so le v par izjemnih slučajih (sv. Zlatoust, Origen, Teodor Mops.) prišla direktno do nas; vse drugo, kar se je ohranilo, se nahaja raztreseno po starih katenah. Znanstveno raziskavanje katen k Pavlovim listom je šele v začetnem stadiju. Najsolidnejše in naj-

⁶ Josef Schmid, Der Epheserbrief des Apostels Paulus. Seine Adresse, Sprache und literarische Beziehungen (Biblische Studien Bd. XXII, H. 3-4). 80 (XXIII, 466 S.). Freiburg i. Br. 1928, Herder.

boljše, kar eksistira o katenah k Pavlu, je delo, ki ga je pred kratkim kot publikacijo bibličnega zavoda v Rimu objavil K. Staab, privatni docent na monakovski univerzi⁷. Avtor si je pridobil ime že s svojimi odkritji o grških katenah h katoliškimi listom (gl. »Biblica« 1924, str. 296—353). Delo o katenah k Pavlu je zasnoval na zelo široki podlagi, kajti upošteval je vso grško kompilacijsko eksegezo do 12. stol. (t. j. do tedaj, ko je prenehala) in se oziral na vse rokopise, ki so mu bili dostopni. Namen pisateljev ni bil, objaviti tekste starih katen, marveč za enkrat podati kolikor mogoče popoln pregled vsega rokopisnega gradiva, ki leži zakopan po bibliotekah v Rimu, Florenci, Milanu, Benetkah, Parizu, Münchenu, Dunaju, Jeruzalemu in Kairi. Pregledal in primerjal je, kakor sam sodi, najmanj tri četrtine vsega ohranjenega rokopisnega gradiva. Važne so njegove ugotovitve glede zgodovine eksegeze v grški cerkvi (263—275): Celotne, jasne slike o grški eksegezi sv. Pavla nimamo in je ne bomo nikdar imeli. Zelo mnogo se je za vedno izgubilo, le nekaj se je ohranilo v katenah in še od tega je samo mal drobec objavljen v kritičnih izdajah in tako dostopen za znanstveno raziskovanje. Mnogo dragocenih biserov patristične eksegeze pa leži še zakopanih v starih katenah. Te zaklade bo treba dvigniti.

Seveda čaka raziskovalce katen še mnogo težavnega dela. Treba bo zlasti ločiti pristno blago od nepristnega in razčistiti tekst starih pisateljev, kjer je bil izkvarjen. Začetek je storjen. Morda nam že bližnja bodočnost prinese kritično izdajo katenskih komentarjev k Pavlu ter kritično zgodovino eksegeze v bizantinski dobi. Tako delo bodo ne samo eksegetje, marveč tudi patrologi z velikim veseljem pozdravili.

7. V zbirki »Neutestamentliche Abhandlungen« je objavil J. Freundorfer obširno dogmatično-eksegetično razpravo »O podedovanem grehu in podedovani smrti pri apostolu Pavlu«⁸. Pisatelj se omejuje na raziskovanje kratkega odstavka pisma do Rimljanov 5, 12—21, kjer je govor o izvirnem grehu in o smrti. Razprava sestoji iz dveh delov. V prvem (1—104) skuša pisatelj odgovoriti na vprašanje, odkod zajema P. svoje misli o izvirnem grehu. V ta namen primerja kanonično in izvenkanonično (apokrifno, rabinsko) judovsko literaturo StZ s sv. Pavlom ter pride do zaključka, da je P. sicer našel idejo o podedovani smrti (»Erbtod«) in podedovani kazni (»Erbstrafe«) že v 3. pogl. Geneze, ideje o izvirnem grehu v ožjem smislu, t. j. o podedovani grešnosti (»Erbsündigkeit«) pa ni poznal niti Mozes niti poznejša judovska teologija. Tu nastopa Pavel originalno, ko pod vodstvom svetega Duha uči, da se je ves človeški

⁷ Karl Staab, *Die Pauluskatenen nach den handschriftlichen Quellen untersucht*, 8° (VII, 284 S.). Mit sieben Tafeln in Lichtdruck. Roma 1926. Verlag des päpstlichen Bibelinstituts.

⁸ Joseph Freundorfer, *Erbsünde und Erbtod beim Apostel Paulus. Eine religionsgeschichtliche und exegetische Untersuchung über Römerbrief 5, 12—21 (Neutestamentl. Abhandlungen Bd. XIII, H. 1—2)*, 8° (XXI, 268 S.). Münster 1927, Aschendorff.

rod v Adamu pregrešil ter zato postal sodeležen Adamove kazni. V drugem delu (105—264) podaja najprej pregledno zgodovino eksegeze tega mesta pri Grkih in Latincih do Erazma ter pri katoliških in protestantskih pisateljih do danes, nato pa poskuša sam raztolmačiti težko Pavlovo mesto. Z večino novejših katol. eksegetov razlaga $\epsilon\varphi\ ' \delta\iota$ (Rimlj 5, 12) konjunkcionalno (= quia, eo quod) in $\eta\mu\alpha\rho\tau\omicron\nu$ (istotam) v kolektivističnem smislu (vsi so grešili v Adamu, svojem skupnem očetu). Izvirni greh je po nauku sv. Pavla pravi greh, ne samo concupiscentia. Sklep: Pavel se je v svojem nauku o izvirnem grehu povzpел nad sinagogo, in čeprav so sv. Avguštin in poznejši teologi še razglabljali to vprašanje ter ga od raznih strani pojasnjevali, je vendar že on v pismu Rimljanom podal bistvo katoliške dogme o izvirnem grehu.

F. v eksegezi Rimlj 5, 12—21 sicer ni utrl novih potov, in njegova teza, da judovstvo pred Pavlom pozna samo podedovano smrt, ne pa podedovanega greha, bo morda naletela na ugovore⁹, vendar je pa pozitivno gradivo, ki je zbrano v njegovi knjigi, tako važno, da noben dogmatik in noben ekseget ne bo smel mimo nje.

8. V isti zbirki Ntl. Abh. je objavil W. Koester kratko, pa globoko razpravo »O ideji cerkve pri apostolu Pavlu¹⁰. Na podlagi Pavlovih listov skuša K. pokazati, kako intimna vez je po nauku apostola Pavla v cerkvi med Kristusom in med verniki. Cerkev ni samo bratska zveza ljudi in velika svetovna organizacija, ampak božje delo. V nji se na skrivnosten način združuje božanstvo s človeštvom, nevidni Bog z vidnim svetom v eno živo bitnost. Člani cerkve so ljudje; po človeško spoznavajo Boga, verujejo vanj, ga molijo in se udeležujejo lomljenja kruha. In vendar so že na svetu deležni bogastva božjega Sina: po veri in krstu postanejo »telo Kristusovo«. V tem skrivnostnem telesu veje duh božji, ki očiščuje, posvečuje in krepi posamezne člane ter jih preraja v ude Kristusove in v božje otroke. »Cerkev ima Boga, božje življenje polje v nji in ji daje rast; ni še dovršena, še upa; in vendar po svojem občestvu z božjim Sinom že pričinja z Bogom živeti večno življenje« (str. 63).

Pisatelj ni nameraval podati Pavlovega nauka o cerkvi v zvezi z vsemi tu sem spadajočimi vprašanji. Celo važnega vprašanja o cerkveni ustavi se je dotaknil samo v uvodu. Tem bolj natančno pa je zbral iz Pavlovih listov vse, kar dokazuje notranje življenje Kristusove cerkve. Cerkveni govorniki, ki hočejo v pridigah nauk o cerkvi obravnavati tako, kakor je primerno modernemu času, bodo našli v knjigi mnogo prav porabnega gradiva.

A. Snoj.

⁹ Prim. n. pr. Oemellen, Zur Erbsündenfrage. Theologie und Glaube 1928, H. 5 (str. 617—625).

¹⁰ Wilhelm Koester, Die Idee der Kirche beim Apostel Paulus (Neutest. Abhandlungen Bd. XIV, H. 1). 8° (Xliff. 74 S.). Münster 1828, Aschendorff.

b) Ocene in poročila.

Leonce de Grandmaison S. J., **La Religion personnelle**. 3. éd. Paris 1927. Librairie Lecoffre, J. Gabalda et Fils, Éditeurs. Str. 179.

Ta knjiga je nastala iz razprav, ki jih je napisal G. l. 1913 za revijo *Etudes*. Ker so razprave vzbudile mnogo zanimanja, so mu dejali, naj jih zbere in izda v posebnem delu. Preden se je pa to zgodilo, je G. umrl. Tako so delo izdali drugi. Po pravici! Ta knjiga je kratek manuale o duhovnem življenju, pisan za modernega svetnega človeka. G. govori o pobožnosti, o vnanjih izrazih pobožnosti, o askezi in mistiki. Povsod loči večno bistvo od prigradnih ali časovnih pojavov, odstranja predsodke in pomisleke, zavrača zmote in kaže v slikovitem modernem jeziku resnico in nje pomembnost. Prim. poglavje o čutni pobožnosti, ki v mnogih pojavih modernega človeka odbija, kako lepo riše tip »moške pobožnosti« (piété virile), ki je lahko globoka, a intimna in se časih svetu šele po smrti razodene! Ali celo poglavje v askezi, ki je jasna in prepričljiva apologija! V tem poglavju govori duhovito tudi o »neumnosti križa« (la folie de la croix). V poglavju o mistiki jako umno loči »mistične vaje« (exercices mystiques, teologi to navadno imenujejo »contemplatio acquisita«), s posameznimi hipi mističnega doživetja, ki more in bi moral do njih vsakdo, hrepeneč po popolnosti (izjema je morda le kdo s prav nesrečnim temperamentom), pa mistično stanje, ki je nekaj izrednega, kar Bog nekaterim izvoljencem da, drugim, tudi svetnikom, pa ne. Mistični pojavi so blagodat za človeštvo, ker odpirajo pogled v neznane kraje in krepijo vero, toda krepost je možna tudi brez njih: »Krepost se meri ob ljubezni in ob dejanjih, ki jim je ona nagib; krepost ni v tem, kar človek izkuša, čuti in okuša, temveč v tem, kar hoče, dela in prenaša« (177). Ko govori o mistiki, omenja tudi »ekstaze« in pravi duhovito, da so ekstaze bolj znamenje »človeške slabosti« kakor popolnosti, zato so tudi patološke ekstaze; najboljši kriterij, ki se po njem ločijo, je poleg verske in npravne neoporečnosti krepostno življenje (169). Delo opozarja tudi na strokovno literaturo.

A. U.

P. Fulbert Cayré A. A., **La Contemplation Augustinienne**. Principes de la spiritualité de saint Augustin. Paris 1927. Éd. André Blot. 8°, XII, 337.

P. Cayré je zajel v tem delu eno za probujajoče se mistično zanimanje naše dobe najvažnejših vprašanj, namreč vprašanje o kontemplaciji. In sicer pri sv. Avguštinu. Saj je sv. Avguštin ne le eden največjih predstavnikov krščanstva, temveč tudi eden modernemu človeku najbolj simpatičnih duhov. To delo naj bi bilo obenem nekak uvod v bližajočo se tisočpetstoletnico Avguštinove smrti (430—1930).

Delo je teološko, poglavje iz mistike, vendar so mnogi rezultati tudi za filozofijo zelo pomembni.

C. najprej s skrbno analizo razbira iz del sv. Avguščina, kaj je sv. Avguščinu kontemplacija. Pokaže se, da je sv. Avguštin prejel prve misli o kontemplaciji iz novoplatonikov, a jih je kot genialen mislec in izkušen mistik samostojno premislil in poglobil.

Kontemplacija je sv. Avguštinu umski akt (*sapientia*), a z močnim afektivnim momentom. (Sv. Tomaž je pozneje povzel to misel, ko je dejal, da je »*causa*« kontemplacije »in *charitate*«, »*essentia*« pa »in *intellectu*«). Toda mistična kontemplacija ni nekaj naravnega, temveč je nadnaraven dar sv. Duha. Nje učinek je nekakšno božje gledanje (cernere Deum) in božje uživanje (*frui Deo*). Nekakšno gledanje: ni namreč (navadno) neposredno gledanje božjega bistva kakor *visio beata*, ampak posredno v duši kot božji podobi, v prvih idejah resničnega, dobrega in lepega. Uživanje: to gledanje ni abstraktno, temveč pod vplivom sv. Duha in božje ljubezni živo, »eksperimentalno« spoznanje božje resničnosti in prisotnosti s čudovito blaženim občutjem. Vedno pa se kontemplacija opira na vero, vera je nadnaravna podlaga kontemplacije.

Dvoje vprašanj deli znanstvenike mistične teologije v dva tabora: ali je kontemplacija ne le dejansko redka, temveč tudi izredna milost, tako da je tudi nekateri svetniki nimajo, ali je marveč sicer dejansko redka, a namenjena vsem, tako da ni prave popolnosti brez nje? potem pa, ali je vsaka kontemplacija pasivna (od zgoraj dana), ali je marveč tudi aktivna kontemplacija? C. na podlagi svoje analize odgovarja, da je le ena vrsta kontemplacije, namreč bogodana (*infusa*), toda le-ta je predvsem pasivna, je le deloma tudi aktivna (kontemplacija tudi na višku ne izključuje vsake meditacije, ne kontemplativna molitev vse premišljuječe molitve). Mistična kontemplacija je pa za popolnost potrebna: ni sicer popolnost, popolnost je v krepostih, zlasti v božjih čednostih, toda njih popolnost ni možna brez mističnih darov. Potemtakem bi se tudi asketična in mistična teologija lahko tako opredelili: prva bi bila nadnaravna znanost o človeški aktivnosti glede na krščansko popolnost, druga nadnaravna znanost o posebni aktivnosti sv. Duha, ki s posebnimi milostmi podpira napredujoče duše, da dosežejo popolno zedinjenje z Bogom, ki je v njem prava popolnost. Mistika bi bila torej nujno dopolnilo asketike: neko popolnost sicer človek z navadnimi milostmi lahko doseže, ne more pa doseči brez posebnih, mističnih milosti svetosti in vendar more in mora vsak kristjan normalno težiti po svetosti.

V drugem sintetičnem delu primerja C. mistiko sv. Avguščina z nauki sv. Tomaža, sv. Terezije in sv. Janeza od Križa. V vseh različicah se mu vendar odkriva enota, tako da mu je mogoče končno podati enoten načrt o »stopnjah duhovnega življenja«.

Že iz tega kratkega pregleda je razvidno, koliko snovi podaja to delo za študij mistične teologije. In za filozofa? Dejali smo že, da tudi. Najvažnejši rezultat za filozofijo se zdi le-ta, da bo sv. Avguščina-filozofa napak umeval, kdor nima vedno na umu, da je bil sv. Avguštin obenem mistik, in sicer kot filozof mistik. C. dobro

opozarja na razliko med sv. Avguštinom in sv. Tomažem. Sv. Tomaž in sv. Avguštin učita bistveno isto, toda na videz je med njima velika razlika. Sv. Avguštin, filozof-mistik, motri namreč vse notranje življenje kot živo enoto, v kristjanu kot naravno-nadnaravno, v popolnem kristjanu kot naravno-nadnaravno in mistično enoto; sv. Tomaž, tudi filozof in mistik, a ne filozof-mistik, loči v notranjem življenju to, kar je naravno in kar je nadnaravno, kar nadnaravno in kar mistično. Sv. Avguštin prehaja z neko čudovito preprostjo od stvari k Bogu, od božjega gledanja v stvareh k neposrednemu božjemu gledanju; sv. Tomaž preizkuša stopnjo za stopnjo, ali je vsaka dosti utemeljena, ali je prehod za vsakega dosti trden. Ker tega mističnega značaja vse Avguštinove teologije in filozofije niso upoštevali, zato so mnogi našli v Avguštinu svoje zmote: tako ontologizem, janzenizem, voluntarizem. C. bi bil po tem, kar je dognal, lahko dodal, da sta tako zašla v zmoto tudi Scheler in Hessen. Zlasti Hessen je mistični značaj Avguštinovega nauka o božjem spoznanju popolnoma prezrl in je zato našel pri Avguštinu svojo teorijo o božji intuiciji.

Le naravno je, da v tako težkih vprašanjih ne bo vsak vsemu pritrdil. Tako bo morda še vedno sporno, so li res mistični darovi tako potrebni za popolnost, da ni svetosti brez njih. (Prim. Grandmaison, *La Religion personnelle.*) Prav tako nas C. s svojo razlago o postanku idej pri sv. Avguštinu ni popolnoma zadovoljil.

A. U.

Bartmann, Dr. Bernhard, **Lehrbuch der Dogmatik.** 7., verbesserte Auflage. (Theologische Bibliothek). I. Band: Formalprinzipien. Gott Einer und Dreifaltiger. Schöpfer. Erlöser. 80 (XII u. 448 S.) Freiburg i. Br. 1928, Herder. 11 M; in Leinw. 13 M.

Med dogmatičnimi učbeniki v nemškem jeziku si je poleg nekaj večjega Pohlejevaga pridobil Bartmannov največ prijatelj. Najboljši dokaz za to je nova, sedma izdaja, ki je četrta po vojski. O 4. in 5. izdaji iz l. 1920 sem poročal v BV IV (1924) 81, kjer sem opozoril na mnoge vrline Bartmannove dogmatike. Tam sem kot nedostatek omenil, da je teološki spekulaciji prostor bolj pičlo odmerjen. Z veseljem ugotavljam, da je v novi izdaji spekulativni del poglobljen. Na zunaj je knjiga dobila novo jice: natisnjena je v lepi latinici. Z ekonomsko porabo drobnega tiska se je zunanji obseg celo skrčil za eno polo, čeprav je vsebina narasla. Na novo so predelani dokazi za božje bivanje; v seznamu slovnstva se tukaj pogrēša F. Sawicki, *Die Gottesbeweise* (Paderborn 1926). Pri vprašanju o Avguštinovem nauku o našem spoznanju Boga bi kazalo omeniti monografijo F. Cayré, *La contemplation Augustinienne* (Paris 1927). Pisatelj se je dalje posebej oziral na Avguštinove poskuse, pokazati analogijo med izhajanjem v Bogu in dogajanjem v človeški duši. Izborna monografija M. Schmaus, *Die psychologische Trinitätslehre*

des hl. Augustinus (Münster i. W. 1927) bi se morala tukaj navesti. Večje pridelave se zasledijo tudi v kristologiji. Posebej je treba še omeniti, da se je pisatelj v tej izdaji oziral tudi na vzhodno cerkev in teologijo.

Bartmannova dogmatika v novi izdaji zasluži toplo priporočilo:

F. K. Lukman.

Zgodovina lavantinske škofije (1228—1928). Ob 700 letnici njene ustanovitve spisal prof. dr. Franc Kovačič. Maribor, 1928. Založil lavantinski kn.-šk. ordinariat. — Vel. 80, XVI in 491 strani, 41 nepaginiranih tabel. Din 130; vez. Din 150.

Knjiga, ki obsega s podobami skoraj 600 strani, nam podaja pogled celega krščanskega razvoja Slovenske Štajerske od prvega početka prav do leta, ko je bila knjiga dovršena. Cela zgodovina je razvrščena v pet dob, od katerih ima vsaka svoje oddelke. Prva doba: krščanstvo za rimskega gospostva s posebnim ozirom na ptujsko in celjsko škofijo in propad teh škofij (1—19). — Druga doba: pokristjanjenje Slovencev, njih razdelitev med oglejsko in solnograško cerkev, nastop in delovanje sv. Cirila in Metoda in dalje do ustanovitve lavantinske škofije. Naštevajo se solnograški in oglejski nadpastirji; opisuje se uprava po arhidiaconih ter postanek in razvoj prvih župnij in nastanjanje srednjeveških redovnikov in redovnic pri nas (20—154). — Tretja doba: od ustanovitve lavantinske škofije do jožefinskih preosnov. Po opisu ustanovitve in prvotnega obsega škofije sledijo lavantinski škofje in solnograški nadškofje, v naslednjem odstavku oglejski patriarhi, vse do konca 16. stoletja. Za tem se nam slika versko življenje v srednjem veku. Protestantizem, njegovi vzroki in prvi pojavi, katoliška obnova, novi redovi, bratovščine, vrsta lavantinskih škofov in solnograških nadškofov v 17. in 18. veku in zadnji oglejski patriarhi so nadaljnji oddelki te dobe, ki konča z ustanovitvijo goriške nadškofije (155—318). — Četrta doba obsega zgodovino škofije od jožefinskih preosnov do premestitve škofijskega sedeža v Maribor (1780—1859). Tu nam predočuje g. pisatelj splošne cerkvene reforme Jožefa II., njegovo razmejitev škofij, odpravo samostanov in ureditev župnij. Sledijo sekovski škofje te dobe, vrsta lavantinskih škofov do preselitve v Maribor. Posebno obširno govori o škofu Antonu Martinu za nekaterimi novimi, do sedaj neznanimi podatki, njegovo uvedbo lazaristov v Celju, skrb za dobro duhovščino, za dijaško semenišče in premestitev škofovskega sedeža (319—385). — Peta doba: najnovejša zgodovina škofije od l. 1859. do danes. Govori o bogoslovnem semenišču in učilišču, o zadnjih letih Slomškovega škofovanja in smrti in o delovanju njegovih treh naslednikov, škofov Stepišnika, Napotnika in Karlina (386—431). — Sledi še na naslednjih 17 straneh pregled lavantinskega stolnega kapitlja z vrsto proštov, dekanov, kanonikov in častnih kanonikov; enako pregled semenišča: predstojništvo, profesorski zbor, statistika gojencev od l. 1859 na-

prej. — Pridejane so še nekatere priloge: ustanovna listina z dne 10. maja 1228; listina z dne 8. novembra 1788, s katero prepusti ljubljanski škof lavantinskemu svoje na Štajerskem in Koroškem ležeče župnije; 3 listine glede imenovanja Slomšeka za lavantinskega škofa, 3 listine iz l. 1857, radi prenosa škofijskega sedeža od Sv. Andraža v Maribor in nove omejitve škofije; in kot zadnja listina, s katero se potrdi obnovljeni lavantinski stolni kapitelj l. 1846. (450 do 474). Osebnost in stvarno kazalo obsega 15 strani (475—489) in na str. 491 je zaznamovanih 11 popravkov. — V besedilu knjige stoji 7 slik, na 41 tabelah pa je 48 dobrih posnetkov, ki kažejo poznejše lavantinske škofe in razne cerkvene stavbe in so izredna dika vse knjige.

Tiskovni pogrešek pri paginiranju (str. 249 mesto 429) se popravi sam. — Premesčene so številke tudi na str. 230. pri Montagnani 1596 mesto pravilne letnice 1569 in na str. 351. pri Sv. Trojici letnica 1835 mesto pravilne 1853. — Na str. 271. je lomilec izgubil vsaj dve vrsti besedila, zato je 10. vrsta tudi odveč. — Na str. 284. je brati pač Weissenburg mesto Weissenberg. — Str. 22.: Udrima je na Zgornjem, ne na Srednjem Štajerskem. — Str. 31.: Lavenata bo le Labudska dolina; v Prekmurju n. mam. cerkve sv. Andraža. — Str. 53.: Med samolastnimi in župnijskimi cerkvami je pač precejšen razloček. Pri nas je trajala misijonska uprava vsaj do 11. stoletja; nekateri kraji so se obljudili še pozneje (po madžarskem opustošenju); zato je tudi tam bila pozneje potreba za ustanovitve župnijskih cerkev. — Str. 57. in nasl. o Savinjskem arhidiakontu imamo samo razpravo Orožnovo v IV. delu njegovega dela: Das Bistum und die Diözese Lavant, ki pa je samo majhno ogrodje. Celje je postalo stalen sedež arhidiaconata l. 1715. — Str. 66. okoli cerkve sv. Petra pri Radgoni ni bilo pokopališča, pač pa do l. 1545. okoli stare župne cerkve sv. Ruperta; oboje, pokopališče in cerkev, so razrušili l. 1545. zaradi turške nevarnosti. — Str. 97.: Ni potrebno, da bi ime »Nova cerkev« namigovalo na kako starejšo cerkev in da bi pred ustanovitvijo te župnije moral njen okoliš pripadati kaki drugi župniji. Kakor beremo pri Zahnu, St. UB, I, 458, str. 474: »silue nuper inhabitate et in nullius terminis constitute«, in tam št. 461, str. 427: »ecclesiam... in quadam silua hactenus inculta instructam et nullius parrochie terminis adhuc... attinentem«, se je tudi okolica Nove cerkve začela pozneje obljudovati in še je le s tem nastala potreba, da so se selišča združila v pravno župnijo. Vsled tega tudi pozni nastanek njenih vikariatov. Ime »Nova cerkev« pa je nastalo, ker je cerkev z ozirom na okoliške cerkve bila »nova«. Str. 113.: G. pisatelj rabi za nemški »Saggau« ali »Sagabach« slovensko besedo »Zagaj«, za vas »Saggau« pa »Čakova«. Vas je dobila ime po potoku ali obratno. Korenika besede je »sekati«. Skoraj vsi kraji in doline so dobili svoja imena po raznih drevesih ali od krčenja. Zato nazivajo Kobanci dolino: Zagošče = Zagodzje. Radi tega tudi nimamo pomisleka proti Kovačičevi besedi »Zagaj«. Nerazumljiva pa je raba imena za vas, »Čakava«, katero rabi Kos, Gradivo IV. str. 506. in g. pisatelj (»Čakova«). Zemljevid slovenskega ozemlja, ki ga je izdala »Sl. Matica«, pa ima ravno narobe: vas se imenuje »Zagaj«, potok pa »Čakova«. Zveze med »Zagajem« in »Čakovo«, kakor je ista v nemščini po zgodovinskem razvoju na dani, v slovenščini ne moremo najti. Mislim, da se naj beseda »Čakova« zopet iztrebi. — Čudno se nam tudi zdi, da g. pisatelj za besedo »capitulum« uvaja hrvaško besedo »kapitol« (str. 126 in pozneje redno), ko smo navajeni na besedo »kapitelj«, kakor jo najdemo v Janežič-Bartelovem besednjaku, Wolfič besednjak rabi za »capitulum« slovenski izraz »stolni zbor«. — Str. 158.: Meja lavantinske škofije ob Dravi ni šla samo do Marnberga (po Tomeku), ampak do potoka Črmenice, ker je cela stara župnija Remšnik še v obsegu škofije. — Str. 169.: Ditrich Wolfsauer (tako navadno) je postal graški župnik že kot škof, najpozneje l. 1325, in je ostal kot tak do svoje smrti. — Str. 178.: Ehrenfels ni štajerski Arvež; ta se zove nemški Arnfels. — Str. 223.: G. pi-

satelj je dva Ebernauta škopičil v eno osebo. Janez E. je bil mariborski župnik in kot tak patron Selnice; zato je lahko to župnijo podelil svojemu bržčas jako bližnjemu sorodniku Frideriku Ebernautu. — Str. 227. Bratovščina arhidiakona Konrada je pač ista, kakor konjiška Matere sedem žalosti, katere sedež je Tomaž Hren l. 1597. prestavil v Celje. Tudi ta bratovščina še čaka na svojega zgodovinpisca; precej gradiva za njo je nabral Orožen III. — Str. 233: Cerkev sv. Janeza v Radgoni je bila zidana šele v drugi polovici 15. stoletja; v začetku 16. stoletja je prevzela župnijske pravice Sv. Ruperta. — Str. 344: Soustanovitelj beneficija pri Sv. Jožefu nad Celjem je bil opat Martin Ferdinand Bartholotti. »Maks« (dve vrsti pozneje) je pač le lapsus calami. Namesto »Gradišče« mora stati »Zagrad«, kakor se pravilno nemški »Schloßberg« nazivlje. — Str. 440: Miklauzin Gregor je bil stolni kanonik 1847—1850, kar se sicer iz sestavka razvidi. — Str. 440: Kandut Kristof je bil stolni kanonik in mestni župnik bržčas samo do konca l. 1889; 1. junija 1890 že ima naslednika. Živel je potem v Gradcu, kjer je umrl (po graškem cerkvenem letopisu) 20. oktobra 1892.

G. pisatelj piše v uvodu (str. VII.), da je bila lavantinska škofija manjša kakor današnje dekanije. To je pač pretirana trditev. Prvotno ozemlje lavantinske škofije je danes; v sekovski škofiji dva cela dekanata in večja polovica tretjega; v lavantinski cela dekanija marnberška in del dravberške, v krški pa precejšen del dekanata Sv. Andraž. Po obsegu ni bila manjša, kakor 10 let prej ustanovljena sekovska in bržčas tudi prvotna krška škofija. Kar pa se sprememb njenih mej do l. 1859 tiče, se z njo vsekoli popolnoma krije tudi zgodovina sekovske škofije, ki je ob času Jožefa II. celo svoj prvotni sedež zgubila. — Enako pretirana je trditev str. 30., da naše ljudstvo od časa, odkar je bil pregnan iz naših krajev sv. Metod, pa do Slomška ni slišalo iz ust svojega višjega pastirja nikdar besede božje v svojem jeziku. Ali res noben ljubljanski škof ni znal slovenski? Tudi Tomaž Hren ne, ki je mnogokrat bil v Gornjem gradu in tudi v drugih slovenskih krajih izven svoje škofije? In o prvem goriškem nadškofu Karolu Mihaelu grafu Attemsju, ki je takoj po svojem imenovanju od 1. maja 1751 bil skozi 14 dni v Celju, pa tudi v Konjicah i. t. d. omenja kronist, da: »aliquoties in Idiome partim Sclavonico partim Germanico sermonem ad populum habere dignatus est« (Celjska krsna knjiga tom. IV, str. 353). In koliko Nemcev tudi svojih škofov ni slišalo nikdar pridigovati! Ko se je v Mariboru ustanovila jezuitska rezidenca, zahteva solnograški nadškof, da morata biti vsaj dva Slovenci med mariborskimi jezuiti (str. 282); sekovski škof Waldstein se začne učiti slovenski (str. 349), vse iz sovraštva do Slovencev? Kako so se ob času Jožefa II. škofije uredile, ni bil vpliv cerkve, ampak vlade. (Glej tudi štr. 381: »Ker vlada tako hoče«!) — Da so se sekovski škofje branili svoj slovenski del škofije odstopiti, je narekovala v prvi vrsti skrb za potrebni duhovniški naraščaj. Že l. 1806. je škof Waldstein izjavil, da bi ne imel pomisleka proti odstopu svojega slovenskega dela, ako bi vprav iz teh krajev ne dobival največ duhovniškega naraščaja. In tako je bilo tudi pozneje. L. 1858. je imela sekovska škofija v škofiji rojenih duhovnikov 70⁵/₁₀ (ljubenska samo 21⁰/₁₀), od teh iz pozneje lavantinski škofiji priklapljenega dela 36¹/₂⁰/₁₀. V tem delu je bilo takrat domačega duhovništva 95⁰/₁₀, zraven še 3 obmejni Slovenci, 2 Hrvata in 2 iz Ogrskega. V delu, ki je po l. 1859. ostal v sekovski škofiji, je bilo od približno 420 duhovnikov doma rojenih 64⁰/₁₀, v slovenskem delu pa 20⁰/₁₀! Slovenski duhovniki v Gradcu so imei svoje (zasebne) homiletčne kurze; poslednji vodja teh kurzov je bil profesor dr. Tosi. Ne glede na kričeče nasprotje, kar piše g. pisatelj o sekovskih duhovnikih str. 385 in potem str. 392 zadnja vrsta in naprej: Kdo pa je ohranil Slovenske gorice, ki so spadale do l. 1788. pod nemški Solnohrad in potem do l. 1859. pod nemški Gradec, slovenske? Mar nemški vlastelini in njih valpti? Ne, ampak slovenska duhovščina je vsekdar izvajala svojo narodno dolžnost! In to v veliko slabšem položaju, kakor n. pr. ona v oglejskem delu.

Od vseh del, kar nam jih je dr. Kovačič do sedaj podaril, je »Zgodovina lavantinske škofije« največje in najpomembnejše. Čeprav

mu je bil za delo določen tako kratek čas, je zbral in predelal ogromno gradivo in nam je s svojo brezprimerno pridnostjo in žilavostjo položil na mizo tako lepo jubilejno darilo.

Matija Ljubša.

Opeka, Dr. M. **Studenci žive vode**. Štiriindvajset govorov o svetih zakramentih. 8°, 239 str. V Ljubljani 1928. Založila prodajalna K. T. D. H. Ničman.

Zopet lep homiletičen dar našega stolnega pridigarja, s katerim bo ustrezno duhovnikom in ga bodo veseli laiki. Govori o svetih zakramentih. Dogmatično in liturgično razlaga vseh sedem sv. zakramentov po vrsti, zadosti obširno, pa vendar tako, da ne bi mogel izpustiti nobenega stavka, ne da bi trpela celota. Vsak stavek, vsaka beseda je preudarjena in premišljena. Zlasti bo za vse, ki bodo knjigo prebiral, koristno, da se bodo pomudili tudi pri **liturgični** razlagi zakramentalnih obredov. Nimamo veliko novejših liturgične literature, zato smo takih govorov tembolj veseli.

Po obsegu je tvarina takole razdeljena. Splošno o sv. zakramentih govorita 2 govora, o sv. krstu 3, o sv. birmi 1, o sv. Rešnjem Telesu 5, o sv. pokori 3, o sv. poslednjem olju 3, o sv. mašniškem posvečenju 3, o sv. zakonu 4.

Nova zbirka Opekovih govorov, ki je bogata po vsebini in privlačna po obliki, je prav v sedanjih dneh za vse kaj primerno duhovno berilo. Da bi le pridno segali po njej. C. Potočnik.

Štěpán Kulbakin, **Mluvnice jazyka staroslověnského**. Z rukopisu přeložil Boh. Havránek. 8°, X in 214 str. V Praze 1928. Nákladem Jednoty českých filologů.

Res velika potreba je bila že pri Čehih po staroslovenski slovnici. Pastrnkovo Tvarosloví jazyka staroslověnského je tudi v 2. izdaji že davno pošlo. Sedaj pa imajo Čehi z gori navedeno Kulbakinovo slovnico in l. 1925. v Brnu izišlo Vondrákovo Církevněslovansko chrestomatijo dva sijajna učbenika starocerkvenoslovanskega oziroma, kot ga Kulbakin imenuje, staroslovanskega jezika. Ker nimamo Slovenci nobenega učbenika starocerkvenoslovanskega jezika, ne slovnice in ne čitanke, zato bi našim študentom, pa tudi vsem drugim, ki jih zanima ta častitljivi slovanski jezik — nekakšna slovanska latinščina po svojem kulturnem pomenu — oba imenovana učbenika kar najtopleje priporočal. Češčina pač ne bo delala posebnih težav, posebno ker imajo vsi češki gramatični termini poleg sebe v oklepaju še internacionalne enačke.

Kulbakin, Rus po rodu, ki deluje sedaj kot univerzitetni profesor v Belgradu, je znan raziskovavec starocerkvenoslovanskega jezika. Njegova, rusko pisana slovnica stcsl. jezika je izšla l. 1917. že v 3. izdaji. Za zbirko priročnih knjig o slovanskih jezikih, ki jo izdaja pariški Institut d'études slaves, je napisal obširno slovnico stcsl. jezika. In skrajšanje tega velikega dela je gori navedena Mluvnice, ki jo je iz ruskega rokopisa prevedel v češčino Boh. Havránek.

Knjiga, dasi učbenik, te upozna z vsemi količaj važnimi problemi stsl. jezika, navaja obenem pri vsakem pojavu precej izčrpno primere iz posameznih stsl. spomenikov in ima zato tudi veliko znanstveno vrednost. V začetku navaja poleg raznih občih kratic in znakov tudi kratice jezikovnih virov ter večkrat rabljenih spisov in časopisov. Podrobno literaturo pa navaja v opombi k posameznim problemom ter najnovejšo v dodatkih na koncu knjige.

Naziv »staroslovenski« jeziki se mi glede na slovenščino in na slovaščino ne zdi najprikladnejši in mislim, da naziv »starocerkvenoslovanski«, ki ga je Kulbakin v ruski izdaji tudi sam uporabljal, le bolje ugotovi bistvo tega jezika.

Važno v tej slovnici je to, da Kulbakin v vokalizmu močno upošteva akcent, tako predvsem pri ginevanju in izpremembah raznih jerov, ki se kažejo v stsl. spomenikih.

Kulbakin je prelomil tudi staro tradicijo glede razdelitve nominalne deklinacije. Delo jo namreč po spolu v deklinacijo samostalnikov in pridevnikov moškega, srednjega in ženskega spola. Pri nadaljnji razdelitvi pa mora le upoštevati staro delitev primerjalne gramatike v o-, a-, i-, u- in druge osnove ter tako govoriti o pojavih, ki bi jih bilo bolje skupaj obravnavati, na treh različnih mestih. Tudi pri glagolu je opustil staro razdelitev Dobrovskega v 6 vrst na osnovi infinitivnega debla in sprejel rajši Schleicherjevo in Leskienovo razdelitev po prezentnih osnovah.

V knjigi je, čeprav le na kratko, obravnana tudi sintaksa, kar povzdigne ceno knjige še bolj, ker večina podobnih učbenikov končuje z oblikoslovjem, o sintaksi stsl. jezika pa razen pri velikem Vondráku ne najdeš nikjer ničesar.

V dodatku pa je Kulbakin še nekoliko podrobneje klasificiral stsl. narčje 10.—11. stol. in poznejše redakcije cerkvenoslovanskih rokopisov.

R. Kolarič.

RAZNO.

»Pentalpha« na nagrobniku Filipa Trpina.

V svoji disertaciji je g. Pavel Simončič na podlagi arhivalnega gradiva orisal življenje in delo Filipa Trpina, ljubljanskega generalnega vikarja pod škofoma Otonom Buchheimom in Jožefom Rabatto. Rojen je bil l. 1603. ali 1604. v Selcah nad Škofjo Loko in je umrl 23. junija 1683 v Šmartnem pri Kranju. Filip Trpin je s svojim delom na ljubljanskih škofijskih sinodah in s svojimi cerkvenimi vizitacijami izdatno pripomogel, da se je versko življenje v ljubljanski škofiji po Hrenovi dobi čim bolj utrdilo. Vsled svojih govorniških sposobnosti si je baje pridobil tudi častni naslov »slovenskega Cicerona«. Koliko ta naslov zasluži, nam ni mogoče soditi na podlagi njegovih govorov, ker se nam, kakor trdi Simončič, niso ohranili.

Nas zanima tu njegov nagrobnik, ki mu ga je (mogoče po njegovem načrtu) dal napraviti njegov nečak, magister philosophiae Jakob Filip Trpin, tedanji župnik v Kranju. Nagrobnik je bil s početka postavljen pri stari šmartinski cerkvi, kjer je bil Trpin pokopan. Danes pa se nahaja pri novi šmartinski cerkvi in je vzdian na levi strani vhoda na pokopališče. Ker je g. Simončič na hvalevreden način priložil fotografijo tega nagrobnika, mi ga je bilo možno raztolmačiti. K nagrobniku je pripomnil Simončič sledeče: »Napis, če-

prav je že močno izpran, je vendar še čitljiv. V zgornjem delu spomenika je v sredi izklesana zvezda, okrog katere so naslednje besede v krogu: Signet me pentalpha tuum beatissima mater.

Napis je na prvi pogled zagoneten in potrebuje razlage. Pisec disertacije ga ni mogel razvozlati. Zato podajam v naslednjem razlago, do katere sem prišel po večkratnem natančnem opazovanju fotografije. V začetku motita dve napačni predstavi: 1. da je PENT mogoče nenavadna okrajšava kake latinske besede; povod predstavi daje veliko večje pisani naslednji A; 2. da v vklesani podobi res ne nahajamo drugega kakor zvezdo. Toda če se oprostimo teh napačnih predstav in si potem še enkrat natančno ogledamo podobo in napis, najdemo na nagrobniku izraženo misel, ki je povzeta iz Apokalipse. V podobi zvezde ne vidimo samo zvezde, ampak tudi petkratni A.

Zato pravi napis: Signet me pentalpha. Alpha pomeni Kristusa. V Apokalipsi (1, 8; 21, 6; 22, 13) pravi Kristus o sebi: Ego sum Alpha. Nadalje so po Apok. 7 tisti, ki bodo rešeni pred pogubljenjem, znamenovani — signati: 7, 4: »Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel.« Zato pravi napis: Signet me pentalpha.

Ta petkratni Alpha pa res tvori zvezdo. Zvezda zopet lahko pomeni Kristusa po besedah Apok. 22, 16: Ego Jesus misi angelum meum, testificari vobis haec in ecclesiis. Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina. Lehko pa bi pomenila tudi Mater božjo, ki se imenuje v cerkvenem govoru »stella matutina«, »stella maris«. Ker je Marija mati Kristusova, zato je v vsakem slučaju mogoče reči: Pentalpha tuum beatissima mater.

A zanimivo je, da je pentalpha izražen ne samo v zvezdi, ampak tudi v napisu samem: Signet me pentalpha tuum beatissima mater. V tem napisu je A petkrat zapopaden — torej pentalpha. In to je imel oni, ki je načrt zamislil, tudi pred očmi. Dočim se namreč sicer v napisu le začetne črke vsake besede razlikujejo od drugih po velikosti, je A vsekan v isti velikosti tudi v sredi in na koncu besede. To nam sedaj pojasni, zakaj nas je prvi A v besedi pentalpha spočetka motil.

Torej tudi v krogu okoli zvezde je izražen pentalfa; krog bi mogel značiti sonce, tako da bi v slučaju, da znači zvezda Marijo, o zvezdi veljale zopet apokaliptične besede: mulier amicta sole (Apok. 12, 1).

Krog z napisom obdaja nov krog, ki predstavlja, kot se zdi, zgoraj venec, spodaj pa je imel še en napis, ker se zdi, da so sledovi črk ohranjeni.

Pod ravnokar razloženo podobo sledi potem napis, ki ga je treba po vrstah razdeliti tako-le:

HIC IACET

REV[erendus] D[ominus] M[agister] PHILIP
 PUS TERPIN SS [= sacrae]
 THEOLOGIAE BAC[calaureus] FOR[matus]
 PROT[onotarius] APOSTOLIC[us]
 OTTONIS FRID[erici] ET IO
 SEPHI EP[iscoporum] LAB[acensium] VIC[arius] GEN[eralis]
 PAROCHUS AD S. MAR
 TINUM

Po Simončiču slede še besede: QUI OBIIT MENSE IUNII DIE 23 A^{no} 1683, katerih pa radi zelenja, ki je na fotografiji posneto, ne morem kontrolirati. Ob levem robu plošče se čita napis: F[ieri] F[ecit] NEPOS M[agister] IACOBUS, ki se nadaljuje ob desnem robu plošče od zgoraj navzdol: TERPIN PAROC[hus] CRAINB[urgensis].

Jos. Turk.

Mistično telo Kristusovo — primera?

V razpravi »Mistično telo Kristusovo« (BV 1928, str. 193—209) sem dokazal, da je to najgloblje in najtočnejše pojmovanje cerkve **verska resnica**, utemeljena v jasnem nauku apostola Pavla, cerkvenih očetov in poznejše tradicije. V sistematičnih traktatih o cerkvi od 16. stoletja dalje se je to pojmovanje zanemarilo. Vatikanski koncil pa je to pojmovanje zopet odločno poudaril; to pojmovanje se je krepko uveljavilo v novejših cerkvenih službenih izjavah, v katoliški apologetiki in asketiki ter v katoliškem verskem gibanju. So pa še mnogi, ki ta nauk zanemarjajo in prezirajo. V obrambo svojega krivega pojmovanja radi navajajo razlog, da je to simbolizem in primera, ki se po opominu sv. Tomaža Akvinskega ne sme pretiravati.

Prav je, da se ozremo na sv. Tomaža Akv. Prepričali se bomo da je sv. Tomaž v soglasju s krščansko tradicijo cerkev pojmoval predvsem kot živ organizem in kot mistično telo Kristusovo. Temu pojmovanju je posvetil celo 8. kvestijo v 3. delu »Summae« in ga tudi drugod večkrat naglasil. Ne smemo pa prezreti, da sv. Tomaž še ni podal sistematično zaokroženega nauka o cerkvi, marveč

samo odlomke z velikimi vrzeli. Zato v nauku o mističnem telesu še ni vsega tako točno povedal in distingviral, kakor je to potrebno v naši dobi. V razlaganju o Kristusu kot glavi cerkve ne razlikuje, še zadosti nebeške in zemske cerkve, ne glave v metaforičnem ter v svojskem mističnem pomenu. Te razlike je pač poznal, a jih ni tako sistematično in smotrno uporabljal, ker takrat še ni bil zadostno razvit sistematični nauk o cerkvi. Brez sedaj važnih distinkcij je učil, da je Kristus glava angelov in vseh ljudi, hudič pa »caput omnium malorum«. Vendar se njegov nauk po treznosti in solidnosti odlikuje nad naukom mnogih zgodnjih in poznih sholastikov, ki so šli v simbolizmu večkrat tako daleč, da so za vsak človeški ud iskali paralele v cerkvenem organizmu. Proti tem srednjeveškim skrajnostim je opozoril, »quod in metaphoricis locutionibus non oportet attendi similitudinem quantum ad omnia« (S. Th. III. q. 8, a. 1, ad 2)¹. Iz konteksta pa je razvidno, da na tem mestu Akvinec sploh ne govori o mističnem svojskem pomenu glave, marveč samo o metaforičnem; odgovarja namreč na ugovor: »Christi, secundum quod est homo, est caput Deus; ergo ipse Christus non est caput« (ecclesiae).

V naši dobi je položaj drugačen. Nauk o mističnem telesu Kristusovem je premalo znan mnogim, ki bi ga po svojem poklicu morali poznati. Ti se nikakor ne morejo skrivati niti za sv. Tomaža niti za dejstvo, da se ta nauk pri sv. Pavlu in v krščanski tradiciji izraža s primerami in analogijami. Saj se vse najgloblje verske skrivnosti izražajo s primerami in z analogijami, a zato niso nič manj resnične in važne. Celó tako očitna verska resnica, kakor je Petrov primat, se izraža s primerami in analogijami, a samo načelni nasprotniki Petrovega prvenstva skušajo ta razlog izrabljati proti resnici sami in proti njeni važnosti.

Očividno je, da je apostol Pavel s podobo in analogijo o človeškem telesu izrazil globoko resnico in da je s tem zadel neprimerno globlje, kakor pa bi mogel to doseči z drugačnim izražanjem. Bil je pač navdihnjen, a navdihnjen² daje svetim pisateljem tudi pomoč in varstvo, da najdejo primerne izraze za verske resnice. Isto velja tudi o obljubi primata Mt 16, 17—19, ki s kopičenjem primer sega neprimerno globlje, nego bi mogla izraziti suha juridična terminologija. Vsi vemo, da je apostol Pavel s podobo o človeškem telesu² izrazil globoko resnico in da je treba paziti na stvarni pomen teh podob in analogij. V moderni dobi ni tolike nevarnosti, da bi primero pretiravali, pač pa je nevarnost, da bi moderni naturalizem in racionalizem v tem iskal izgovora za preziranje te globoke verske skrivnosti.

Ako se kdaj iz pojma mističnega telesa izvaja zmotna posledica, da je cerkev samo organizem, a ne tudi hierarhična organizacija, se to ne more smatrati kot pretiravanje ali stiskanje Pavlove pri-

¹ Tako tolmači historični razlog te izjave izvrstni historik sholastične teologije, M. Grabmann, Die Lehre des hl. Thomas v. Aquin von der Kirche (Regensburg 1903), 210.

² Per similitudinem ad naturale corpus hominis (S. Th. III, q. 8, a. 1).

mere, marveč kot enostransko in površno tolmačenje globokega Pavlovega izražanja. S polnim pojmom mističnega telesa se bistveno izraža tudi vidna cerkvena organizacija (telo). Nikakor ni resnično, da je sv. Pavel zato rabil tudi druge primere, ker primera o telesu ni zadostna. Apostol Pavel je v prvi vrsti učil, da smo vsi eno v Kristusu, udje med seboj in eno telo v Kristusu, da Kristus živi in deluje v cerkvi. Pozneje je temu pridejal še nauk, da je Kristus glava cerkve, a v tem samo nadalje razvija prvotno zamisel in podobo. Prav tako sta Pavlovi primeri »nevesta Kristusova« in »naša mati« nadaljevanje brezdanje globoke primere o mističnem telesu Kristusovem. Pavlove primere o cerkvi tvorijo genetično in sistematično celoto. V tem smislu je treba dopolniti opazko o kumulativni rabi teh podob v knjigi »Cerkev« str. 112. Gl. »Cerkev«, str. 83—99.

Opomini svete cerkve in potrebe naše dobe odločno zahtevajo, da se bolj poudari Pavlov nauk o cerkvi in da se s tem pojmovanjem počive in pogloblje pridige in apologetične razprave. F. Grivec.

Mistično telo Kristusovo kot primera.

Nauk o mističnem telesu Kristusovem še vedno potrebuje pojasnila tako z ozirom na stvarni pomen tega izraza kakor z ozirom na vprašanje, ali je mistično telo Kristusovo samo primera ali ne. Pojasniti je treba celo sv. Tomaža Akvinskega, tudi še po Grabmannovem raziskavanju (*Die Lehre des hl. Thomas von Aquin von der Kirche als Gotteswerk*. Regensburg 1903).

Svoj nauk o mističnem telesu Kristusovem podaja sv. Tomaž v 8. kvestiji tretjega dela svoje teološke Summe. Ta tekst dopolnjujejo in pojasnjujejo paralelna mesta: III. Sent. dist. 13; De verit. q. 29 a. 4 in 5; Comp. theol. c. 214, 215 ter dotična mesta njegovih komentarjev o Pavlovih pismih: In 1 Cor c. 12 lect. 3; Ephes. c. 1 lect. 7 in 8; ibid. c. 4 lect. 4 in 5; Coloss. c. 1 lect. 5.

Grandi O. Pr., ki interpretira nauk sv. Tomaža Akvinskega, si zastavi vprašanje: »Utrum solum metaphorice Christus Dominus dicatur caput Ecclesiae, an vero etiam proprie?« in odgovarja: »Si attendatur id, a quo impositum fuit hoc nomen caput, Christus Dominus metaphorice asseritur caput Ecclesiae. Si vero attendatur id, ad quod significandum fuit impositum hoc nomen, Christus Dominus proprie enuntiatur caput Ecclesiae.« (*Cursus theol.*, Venetiis 1691, tom. III. Comm. in S. th. III. q. 8.) Če govorimo o Kristusu kot glavi cerkve, pravi Grabmann o. c. str. 209 ss., »so handelt es sich um einen bildlichen Ausdruck. Solch biblische Bilder haben gleichsam sakramentalen Charakter, sie sind Zeichen heiliger Wahrheit. — In der Erklärung der paulinischen Lehre von der Kirche als dem Leibe Christi hat der hl. Thomas seinen klaren Geistesblick stets auf den Inhalt des Bildes, nicht so fast auf das Bild selbst gerichtet, so daß man bei seinen streng

abstrakten Darlegungen beinahe auf den metaphorischen Charakter des ‚corpus Christi mysticum‘ vergessen könnte. Es ist dies ganz nach Art des heiligen Paulus und des heiligen Augustin, von denen Specht sagt: ‚Wie schon bei Paulus Bild und Sache teilweise zusammenfließen, so auch bei Augustin. Dies ist begreiflich; denn der Name »Leib«, von der Kirche gebraucht, ist ebensowenig ein bloß bildlicher Ausdruck, als der Name »Christus«, welchen der Erlöser trägt, oder der Name »Sohn«, womit die zweite Person der heiligsten Dreifaltigkeit bezeichnet wird, sondern ein dogmatischer Terminus von hervorragender Bedeutung.‘ Ähnlich äußert sich Döllinger: ‚Das reichhaltigste und lehrvollste Bild der Kirche ist aber das, dessen Paulus sich mit Vorliebe bedient, das eines organischen Leibes, des Leibes Christi, den er mit seinem Geiste erfüllt, wobei Bild und Sache ihm theilweise zusammenfließen.‘

K temu moramo radi jasnosti pripomniti sledeče: Pojem metafore (prenosa imena z enega predmeta na drugega) je precej širok. Obsega vse pojme, ki jih izražamo z istimi besedami bodisi po zunanji pridevni analogiji (analogia attributionis extrinseca) bodisi po notranji ali zunanji razmerni analogiji (analogia proportionalitatis intrinseca, extrinseca).

Po zunanji pridevni analogiji se prideva isti naziv več predmetom z odnosom k lastnosti, ki je lastna enemu predmetu bistveno ali formalno, vsem drugim predmetom pa samo po zunanjih odnosih kakor vzročnosti, podobnosti; n. pr. zdravje je bistveno ali formalno lastno samo čutečemu bitju, pripisuje pa se tudi zdravilu po odnosu vzročnosti in barvi po odnosu znamenja.

Po razmerni analogiji pa isti naziv pristoji več predmetom vsled podobnosti razmerja dveh členov napram razmerju drugih dveh členov. N. pr. te-le štiri člene: človeka, jezero, smeh in krasoto izrazimo po razmerni analogiji, lko pravimo: jezero se smeje (Es lächelt der See... pravi Schiller); kajti odnos jezera napram njegovi krasoti lje podoben odnosu človeka napram njegovemu smehu.

Navedeni zgled pojasnjuje razmerno analogijo, ki je zgolj zunanja; kajti skupni naziv (smejati se) pripada jezeru samo po zunanje (po odnosu znamenja do zaznamka, habitudo signi ad significatum), človeku pa po notranje in formalno. Metafore, ki se tvorijo po tej analogiji, so najbolj čiste metafore, so samo primere, samo podobe, kajti samo po sebi izrazimo stvarno isto, če mesto: jezero se smeje, rečemo: jezero je krasno. Za stvarno pojmovanje so torej take metafore, take analogije čisto odveč. Koristne so samo za plastiko jezika.

Pri notranji razmerni analogiji pa pristoji naziv več predmetom po podobnosti razmerja, ki je z ozirom na vse predmete notranja ali formalna. N. pr. ime počelo (princip) pridevamo lahko zanj z ozirom na dan, vzroku z ozirom na učinek, temelju z ozirom na stavbo.

Preden prenesemo ime enega predmeta na druge predmete, moramo predmete med seboj najprej primerjati. Zato so navedene analogije zares primere in v tem oziru je vsaka metafora primera

ali podoba. Pri razmerni analogiji jih primerjamo z ozirom na odnos podobnosti. Ta podobnost pa ne sme biti popolna, sicer ne bi imeli več opraviti z analognimi pojmi, temveč z istoličnimi. Zato prav pravi sv. Tomaž Akv.: »In metaphoricis locutionibus non oportet attendi similitudinem quantum ad omnia« (S. th. III q. 8 a. 1 ad 2). Cerkev kot mistično telo Kristusovo in Kristusa kot glavo cerkve pojmuemo po notranji razmerni analogiji, torej po podobnosti razmerja naravnega telesa do glave in naravne glave do telesa z razmenjem Kristusa do cerkve ter cerkve do Kristusa. Zato prav pravi sv. Tomaž Akv.: »Sicut tota Ecclesia dicitur unum corpus mysticum per similitudinem ad naturale corpus hominis — ita Christus dicitur caput Ecclesiae secundum similitudinem humani capitis« (S. th. III q. 8 a. 1). A dobro se je treba zavedati, da nazivi, primere, podobe notranje razmerne analogije pripadajo predmetom po notranje, realno in formalno. To niso več zgolj metafore, samo primere, samo podobe, ki ne izražajo stvarno nič novega in so zato za stvarno pojmovanje odveč. Da je zora počelo dneva, vzrok počelo učinka, temelj počelo stavbe, so stavki, ki niso zgolj metaforični, ampak tudi stvarni, ker jih stvarno ne moremo nadomestiti z drugimi. Zato tudi nikakor ne morejo biti odveč. Izražajo nekaj stvarno čisto svojega, izražajo nekaj, kar je predmetom po notranje lastno. Podoba in stvar se torej deloma zlijeta v eno (»wie schon bei Paulus Bild und Sache teilweise zusammenfließen...«). Kristusovo mistično telo ni torej zgolj primera, ampak izraz neke posebne notranje stvarnosti, ki jo nam more razodeti edino ta izraz.

Sicer pa že zaradi tega mistično telo Kristusovo ne more biti samo metafora, ker je predmet vere (de fide), ki smo jo dolžni ne metaforam, ampak stvarnostim. Pesniško izražanje pa je in mora biti svobodno. Ker je po notranji razmerni analogiji en analogon podoba, znamenje drugega, zato je mogel reči sv. Tomaž Akv.: »Ipsum corpus Christi verum praesignat corpus mysticum« (III. Sent. dist. 12 q. 4 a. 1 quaestiunc. 1 obi. 1) po zgledu Viljema Auxerreskega, ki je dejal: »Corpus Christi naturale est sacramentum corporis mystici« (Summa aurea III tract. 1 cap. 4 q. 5). Ker je torej mistično telo Kristusovo v naznačenem smislu analogen pojem, zato ima tudi pravi ali resnični pomen. Ker izraža nekaj notranjega, stvarno svojega, bi ga mogli imenovati tudi svojski pojem, kakor pravi Grandi.

Jos. Turk.

O pisatelju okrožnice »Rerum Orientalium«.

Neki rimski dopisnik mnogih nemških listov je poročal, da je okrožnica osebno delo Pija XI. Dopisnik »Kath. Kirchenzeitung« (1928, št. 45) pa trdi, da je javna tajnost, da je vprav zaradi sodelovanja pri tej okrožnici škof M. d'Herbigny celo poletje ostal v Rimu ter bil po papeževi želji njemu vedno na razpolago. Zato ni mogel izpolniti že dane obljube, da bi imel uvodni govor na zborovanju nemških akademikov v Konstanci. K temu do-

daje dobro informirani dopisnik še sledeče opazke. Pravi namen okrožnice je, da ustvari boljše pogoje za obstanek in delovanje Vzhodnega instituta. Dokler bo orientalistika, kakor doslej, v glavnem samo stvar nekaterih amaterjev (Liebhaberei) in bodo samo v Orientu delujoči redovi pošiljali po par slušateljev na Vzhodni zavod, mora zavod ostati mrtvorojeno dete ali vsaj ne more uspevati. Očividno je, da se s tako majhnimi in osamljenimi močmi ne more uspešno vršiti tako veliko podjetje, kakor je delo za zedinjenje. Okrožnica pa hoče dati institutu doslej nezadostno podlago in naslednike apostolov opozoriti, da so tudi oni dolžni prevzeti velik delež tega dela.

Iz prvega vira mi je znano, da so informacije KZ pravilne. A istotako je gotovo, da ima prav tudi rimski poročevalec drugih nemških listov. Znanstveno in apostolsko delo za krščanski Vzhod vodi osebno sam s v. o. č. e. Vprav to, da si je na izreden način izbral preprostega redovnika za glavnega svetovalca in da je tega svetovalca na še bolj izreden način povzdignil za škofa, očividno potrjuje omenjeno dejstvo. Razume se, da so morali pri okrožnici sodelovati tudi strokovnjaki in očividno je, da je predvsem sodeloval glavni papežev svetovalec v vzhodnih vprašanjih.

Sedanjšega sv. očeta večkrat nazivajo »misijonskega papeža«. Toda to je treba vzeti cum grano salis. Znano je namreč, da vse delo za širjenje vere med pogani vodi rimska kongregacija Propagande. V tej kongregaciji se pripravljajo razni dekreti in okrožnice. Resnično je, da se je misijonsko delo po stoletnih izkušnjah in po najnovejših preuredbah vprav pod sedanjim papežem zelo dvignilo in da to tudi on odobrava in podpira. Bistveno bolj pa je resnično, da je sedanji sv. oče res papež cerkvenega zedinjenja — z vso svojo trezno bistroumnostjo, z vsem žarom svoje duše in z vso odločnostjo svoje volje. O tem priča tudi okrožnica »Rerum Orientalium«.

Okrožnica navaja marsikaj, kar bi spadalo v področje in v dekrete rimskih kongregacij. Toda nikaka skrivnost ni, da v rimskih kongregacijah ni zadosti strokovnjakov za take namene, kar končno indirektno naglašava vsebina in dejstvo okrožnice same. Resnično je, da tudi v episkopatu še ni dosti zanimanja in umevanja za pereče vprašanje krščanskega Vzhoda. V tem je resnično glavna nevarnost, da bo katoliška cerkev zamudila velike zgodovinske trenutke in da Pij XI. ne bo mogel ostvariti in uveljaviti svojih načrtov in podjetij. Zato se okrožnica s tako nujno prošnjo obrača vprav na škofo. Okrožnica je imela ta uspeh, da je letos narastlo število slušateljev Vzhodnega instituta.

Na tem polju bi mogli uspešno sodelovati predvsem slovanski škofje in znanstveniki. Tako so n. pr. jugoslovanski škofje dali iniciativo za apostolsko pismo ob 1100 letnici Cirilovega rojstva. Tudi okrožnice in sklepi škofovskih konferenc v Zagrebu l. 1926. in 1927. bi znatno pospeševali koristi vesoljne cerkve, ako bi se tako izvajali, kakor so zamišljeni in razglašeni. Popolnoma gotovo je, da bo trpela vesoljna cerkev, ako ne bodo Slovani vršili važne funkcije, ki jim je po božji Previdnosti odločena v okviru vesoljnega krščanstva.

F. G.

Pasivna asistencija pri mešanih zakonih.¹

Izjava.

Na moja izvajanja o tem predmetu (BV VIII, 97—116) je prof. dr. Kušej v svojem odgovoru (BV VIII, 256—265) deloma ponovil deloma dodal trditve, ki ne morem molče mimo njih.

1. G. prof. Kušej se naslanja na moraliste in kanoniste, jaz se sklicujem na odloka Sv. oficija praškemu in lavantinskemu ordinariatu. Izrečno

¹ Priobčimo izjavo g. dr. V. Močnika in protizjavo g. dr. R. Kušaja. S tem je kontroverza za nas končana. — Uredništvo BV.

A.

se baviti z avktorji, na katere se prof. K. opira, nisem imel povoda, ker nobeden naravnost ne trdi, da še veljajo Lambruschinijeve instrukcije za lavant. škofijo in ker nobeden ne navaja dokazov za svoje naziranje. Prof. K. navaja samo tiste avtoritete, ki so po njegovem mnenju za njegovo trditve, molči pa o drugih, ki zagovarjajo nasprotno stališče. Dva taka kanonista sem navedel v svoji razpravi, ne da bi se opiral na njune trditve. Važno je dejstvo, da noben avktor, na katere se naslanja prof. K., ni poznal tudi odgovora Sv. of. lavant. ordinariatu.

Med cerkvenimi avtoritetami navaja prof. K. Prümmerja, Manuale theol. moralis in Tanquereya, Synopsis theol. moralis ter pravi, da o obliki pasivne asistence ne govorita (BV VIII, 257). Iz zadnjega Prümmerjevega tam citiranega stavka pa je razvidno, da govori o čisto pasivni asistenci; iz Tanquereyevoga besedila sklepam, da ima tudi on v mislih čisto pasivno asistenco. Ta stvar je že spravljena s sveta in je prepozno, sklicevati se na avtorja po odgovoru Sv. of. praškemu in lavant. ordinariatu, in zlasti po odgovoru interpretacijske komisije z dne 10. marca 1928.

Prof. K. se nič ne ozira na Prümmerjev Manuale iuris canonici. Ze v 3. izd. 1922 str. 412 pravi: »Huiusmodi passiva (t. j. čisto pasivna) assistentia iam non videtur esse neque licita neque valida ac proinde ... parochus nequit valide assistere.« Isto uči v najnovejši, 5. izdaji. In v svojem Vademecum theol. mor., ki je izšel l. 1923. (kakor Manuale th. mor., vendar malo pozneje) piše Prümmer na str. 512: »Assistentia passiva consistens in hoc, quod parochus absque omni religioso ritu (i. e. sine vestibus sacris et extra locum sacrum) unice gerit officium testis qualificati, qui manifestatum consensum contrahentium postea in libro matrimoniorum scribit, hodie neque valida neque licita est de iure communi (cf. S. Off. d. 26. Nov. 1919). In nonnullis tamen regionibus (e. g. in regno Chilensi, in Austria et Hungaria, in nonnullis diocesibus Germaniae) S. Sedes eam permisit ad maiora mala vitanda in matrimoniis mixtis, in quibus contrahentes pervicaciter negant cautiones praescriptas (cf. nostrum Man. iur. can. q. 334). Videntur tamen haec indulta esse revocata per decretum S. Off. modo citatum.« — In Tanquerey? Prof. K. se opira na 9. izd. iz l. 1922. Toda v 10. izd. iz l. 1925, je stavek, ki ga prof. K. citira iz 9. izd. sebi v prilog, izostal, pač pa T. v 10. izd. str. 536 n. 914 poudarja: »Decretum Ne temere et Codex iam promulgata sunt toto orbe terrarum« (izvzemi katoličane vzhodnih obredov). Torej so nekdanje izjeme po T. prepričanju odpravljene.

Po vsem tem smatram za dokazano, da se prof. K. po krivici sklicuje na Prümmerja in Tanquereja in da mu izmed navedenih treh avtoritet ostane le še Vidal.

2. Moja trditve, da je po dekretu Tametsi bila pasivna asistenca samo fizično mogoča, ne pa moralno in pravno, t. j. da je bila nedopustna, drži vseskozi. Sklicujem se na Wernz-Laurentiusa (Ius decretalium IV, 1, 1911 312): »Quo iure Ecclesiae vigente fideles nequeunt... vel immutare ritus etiam accidentales... atque vicissim parochi omnino abstineant necesse est ab assistentia mere passiva, nisi in casibus a iure specialiter permisis... Quae assistentia activa et ritualis parochi, ut ipso cap. Tametsi (coniungere aut benedicere)... a parte traditur...« Kdor prečita dekret Tametsi, mu mora biti stvar jasna. Benedikt XIV., De Syn. dioec. l. 6. c. 5, n. 5 ne dokazuje nič (prim. Kutschker, Eherecht IV, 767 sl.), prav tako ne Schulte, Eherecht 272; nobeden se na navedenih mestih ne bavi z vprašanjem. Apost. stolica je čisto pasivno asistenco dovolila prvič okrog 30 let po dekretu Tametsi. (Prim. Instr. Antonelliana 15. Nov. 1858: »Insuper in tribuendis huiusmodi dispensationibus... adiectae quoque fuerunt conditiones, ut haec mixta coniugia extra Ecclesiam et absque parochi benedictione ulloque alio ecclesiastico ritu celebrari debeant.«)

Brez pridržka se pridružim trditvi prof. K., da je asistenca principale, pasivnost (kakor tudi aktivnost) le quale; tega nisem nikjer zanikal, kakor je razvidno iz moje razprave (BV VIII, 109). Zanikam pa, da se koncesije

apost. stolice nanašajo samo na principale brez ozira na quale. V dokaz breve Gregorija XVI. avstr. škofom: »Si huiusmodi nuptiae (sc. sine debitis cautionibus)... celebrentur: tunc parochus catholicus... poterit iisdem nuptiis materiali tantum praesentia... adesse, perinde ac si partes unice gereret meri testis, ut aiunt, qualificati seu auctorizabilis...« Z ozirom na te koncesije Gregorija XVI. piše rimska revija *Ius pontificium* 1928 str. 7: »Ante promulgationem CIC decr. Ne temere, ex AS tolerantia, non ubique obtinebat quoad formam matrimoniale in mixtis nuptiis et ideo alicubi in vigore perdurabant concessiones speciales, ne m p e facultas passive assistendi matrimoniis mixtis illicitis.« Koncesije se torej nanašajo na pasivno asistenco in sicer samo (tantum) pasivno asistenco, ne pa na asistenco sploh brez ozira na obliko, t. j. principale, kakor hoče prof. K. Zato je njegova trditev stvarno neutemeljena in tudi metodično pogrešna. Glavno vprašanje je namreč, so li koncesije Gregorija XVI. privilegiji in indulti v zmislu kan. 4 ali ne: s tem kanonom koncesije stojijo in padejo.

Prof. K. misli, da so privilegiji (BV VIII, 264), oklepajoč se besede *facultas*. Vendar je to izključeno iz sledečih razlogov: a) Interpretacijska komisija je na vprašanje, je li s kan. 1102 § 1 preklicana *facultas passive assistendi* (ki jo vsebujejo koncesije Gregorija XVI.), odgovorila: *affirmative*. S tem je implicite rečeno, da te koncesije niso ne privilegiji ne indulti v zmislu kan. 4, ker bi se sicer odgovor moral glasiti negativno. — b) *Facultas passive assistendi* je »velut ultimus tolerantiae limes« (S. Off. 21. Jun. 1912). Gre torej samo za toleranco, kar priznava i prof. K. (BV VIII, 260). Toda iz tolerance ne more nikdar nastati privilegij (in tudi ne indult po kan 4). — c) Rimska revija *Ius Pontificium* 1928 zv. 1, str. 7 piše: »... consequenter facultas passive assistendi (ki jo vsebujejo koncesije Gregorija XVI.), de qua supra quaeque nec ius erat nec privilegium, sed veluti ultimus tolerantiae limes, implicite revocata est.«

Kar se tiče kan. 4, 60 in 71, ohranijo vsi ti kljub moji trditvi svoj zmisel. Istega nazora je Oietti, profesor cerkvenega prava na gregorijanski univerzi v Rimu. Njegov nazor sem si osvojil predvsem radi prakse rimskih kongregacij. Oietti utemeljuje svoj nazor, dočim Vidal iz tolerance nekdanje čisto pasivne asistencije sklepa na toleranco sedanje, kar pomeni precejšen skok. Sicer pa moje dokazovanje ne sloni na Oiettijevem nazoru, marveč sem se tega poslužil v podkrepitev svoje trditve.

Pogrešena je trditev, da se »koncedirana toleranca tiče po prejšnjem in sedanjem pravu veljavnega, a ne dovoljenega pravnega čina in ni v kodeksu izrečno nikjer preklicana« (BV VIII, 262). Pravni čin, na katerega se nanaša koncedirana toleranca, je čisto pasivna asistenca in ta pravni čin je bil za gotove kraje dovoljen in veljaven po starem pravu, dočim isti pravni čin po novem pravu ni niti veljaven niti dovoljen. Današnja pasivna asistenca je pri nedovoljenih mešanih porokah sicer veljavna, toda po kan. 1097 § 1 n. 1, ki ne dopušča nobene izjeme, nedopustna. Ta predpis navedenega kanona se nahaja že v dekretu *Ne temere* (čl. V § 1), a ga je odlok Sv. of. z dne 21. junija 1912 obenem s čl. IV § 3 v zvezi s čl. XI § 2 derogiral. Ker so vsi ti člani brez pridržka sprejeti v kodeks, veljajo za vse poroke brez izjeme; s kan. 4 se njih neobveznost ne da vzdržati.

3. Prof. K. se sklicuje na Hillinga ter navaja njegove besede, ki se nanašajo na odgovor Sv. of. freiburškemu ordinariatu v zadevi zakonskega procesa, in dotične besede kratko in malo obrne na odgovor istega oblastva lavant. ordinariatu v zadevi nedovoljenih mešanih porok. Toda med obema odlokom je velika razlika; dočim namreč odgovor freiburškemu ordinariatu določa nekaj, kar gre preko kan. 1964, torej nekaj več in nekaj novega, radi česar Hilling po pravici zahteva službeno razglasitev, naroča odgovor istega oblastva lavant. ordinariatu samo: »In omnibus servandas esse praescriptiones CIC.« Zato sodi ta odgovor pod kan. 17 § 2 drugo, oni freiburškemu ordinariatu pa pod kan. 17 § 2 zadnjo tretjino.

Prof. K. se opira na Hillinga in ž njim trdi, da »so odloki rimskih oblastev lahko tudi pravno pomotni« (BV VIII, 263 zgor.). Hilling kaj takega

niti po zmislu ne trdi. V Archiv f. kath. KR. 1927, 572 izvaja: »Ist somit die erste Antwort des hl. Officiums an den Erzbischof von Freiburg völlig gerechtfertigt und ihre Übereinstimmung mit den Vorschriften des CIC nachgewiesen, so erheben sich gegen die zweite Antwort meines Erachtens gewisse Bedenken.« Hilling ima pomisleke, se li drugi odgovor ujema s predpisi kodeksa. Malo pozneje pravi: »Nach meiner Auffassung steht dieselbe aber mit dem can. 1964 in Widerspruch.« In na str. 73 sp.: »Ich halte demnach eine Anwendung des can. 1964 auf den katholischen Teil, der erst im Begriffe steht, eine Ehe zu schliessen, für völlig ausgeschlossen.« To je prav vse. Je tu kaj govora o kaki pravni pomoti, ki bi jo bila zagrešila apostolska stolica? In ali niso kongregacije upravičene izdajati po potrebi splošne odloke, ki niso v skladu s kodeksom? Pimerjajmo vendar Benedikta XV. Motu proprio Cum iuris canonici III! In če ni v skladu s kodeksom, je radi tega odlok že pravno pomoten? Življenje se vendar razvija in zato treba tudi novih norm.

4. Glede pomena in dalekosežnosti odgovora interpretacijske komisije z dne 10. marca 1928 in odgovora Sv. of. lavant. ordinariatu navajam tri avtoritete, da se vidi, kaj in kako drugi sodijo o teh izjavah.

Prof. dr. Haring piše k izjavi interpretacijske komisije (Theol.-prakt. Quartalschrift 1928, 601 sl.): »Das heißt, bei Mischehen ist, soweit dieselben überhaupt gestattet werden (vgl. can. 1060 ff.), wie bei anderen Ehen vom Trauungsorgan der Konsens der Eheleute zu veranlassen...« Obenem doslovno navaja vprašanje, ki ga je predložil lavant. ordinariat, ter odgovor Sv. of. in pravi: »Anfrage und Antwort läßt an Klarheit nichts vermissen. Nunmehr ist ja durch die Erklärung von 10. März 1928 die Frage entschieden. Doch wäre die nach Marburg gerichtete Antwort vom 24. Nov. 1920 allgemein bekannt geworden oder gar in den Acta Ap. Sedis erschienen, so wären manche Schwankungen den Kanonisten erspart geblieben.« Že spričo teh besed je očitek, da precenjujem odgovor Sv. of., neopravičen.

Rimska revija Ius Pontificium piše na prej navedenem mestu: »... Ante promulgationem CIC decretum Ne temere, ex A. S. tolerantia, non ubique obtinebat quoad formam matrimonialem in mixtis nuptiis et ideo alicubi in vigore perdurabant concessiones speciales, nempe facultas passive adstipendi matrimonii mixtis illicitis. Verum per promulgationem Codicis, in quem decr. Ne temere substantialiter receptum fuerat, eiusdem decreti dispositiones denuo promulgatae sunt absque ulla exceptione.« Med temi dispozicijami so tudi členi IV § 3, V § 1, XI § 2. Sledi zaključek: »Quare ubique tenent (sc. dispositiones decr. Ne temere) et consequenter facultas passive adstipendi, de qua supra, implicite revocata est.«

Druga rimska kanonistična revija Il monitore ecclesiastico 1928 str. 106 piše: »Il can. 1112 vuole che anche nei matrimoni misti si 'chiegga e riceva' dal sacerdote assistente al matrimonio il consenso degli sposi (can. 1095 § 1.) com' era già stabilito nel decreto Ne temere. Appunto perciò, in vista del Ne temere, già la S. C. del S. Officio, 5 agosto 1916, aveva stabilito che la tolleranza della assistenza passiva ai matrimoni misti restava soltanto in quelle regioni ove il Ne temere non si applicava ancora. Poiché col Codice il diritto del Ne temere è stabilito ovunque è chiaro il disposto di questa risoluzione.«

Monakovski profesor Knecht, ki pa še ne uporablja izjave interpretacijske komisije z dne 10. marca 1928, piše (Handbuch des kath. Eherechts, Freiburg 1928, 311): »Hält sich nun der für die gültige Trauung zuständige kath. Geistliche gehorsam an das gegebene Recht des CIC, so ist eine gültige Mischehe nur möglich, wenn vorher die Bürgschaften geleistet, Befreiung vom Eehindernis erteilt und die Bedingungen erfüllt sind.« V opombi k temu dostavlja: »Eine Trauung ohne diese Voraussetzungen seitens eines zuständigen Geistlichen wäre schwer sündhaft

und strafbar, würde aber eine gültige Ehe bewirken.« Avktor ne priznava nobenih izjem.

Po vsem tem ne morem pritegniti prof. K., da je stvar še dvomna, ampak je dovolj jasna. Dr. Vinko Močnik.

Protiizjava.

V predstojećih izvajanjih se dr. Močnik ponovno trudi dokazati, da je vprašanje dopustnosti pasivne asistencije dokončno rešeno v negativnem smislu. Pri tem predstavlja stvar tako, da moji argumenti izgube na tehtnosti, če se Prümmer in Tanquerey v najnovejših izdajah svojih del glede pasivne asistencije izražata previdneje. Toda to, kar citira Močnik iz Prümmerja in Tanquereya dokazuje samo, da pasivna asistencija v smislu prejšnjega prava ne obstoja več, kar je itak nespono in kar poudarjam tudi jaz. Prümmerju se dotični indulti z de preklicani (videntur revocata). Torej pušča on vprašanje de facto odprto.

Da gre še vedno za sporno vprašanje, izhaja najbolje iz besedila na str. 659—661 Wernz-Vidalovega Jus canonicum V, 2. izdaja iz l. 1928. Vidal svojega naziranja izza l. 1925, ni spremenil. Celo na gregorijanski univerzi so torej učenjaki glede nadaljnje veljavnosti predmetnih indultov, v našem primeru Lambruschinijevih instrukcij, različnih mnenj.

Kako tolmači g. dr. Močnik odgovor sv. oficija lavantinskemu ordinariatu in kak pomen mu pripisuje, to je stvar njegovega osebnega uverjenja. Za me njegova argumentacija, da je bila s prejšnjo pasivno asistenco opozvana tudi »tolerantia assistendi in matrimoniis mixtis illicitis«, toliko časa ne bo prepričevalna, dokler je juridično mogoče braniti tudi nadaljnjo veljavnost predmetnih indultov. Dokaz, da je to v istini mogoče, nam nudi celo papeška gregorijanska univerza v Rimu.

Močnikovo spoštovanje napram odlokom osrednjih cerkvenih oblasti zasluži vse priznanje. Toda sklicevanje na Mutoproprio »Cum juris Canonici« III v to zvezo nikakor ne spada, ker gre tam za povsem druge predpostavke in drug namen kakor pri navadnih uradnih odlokih, ki so v istini lahko tudi pravno pomotni, ako nasprotujejo objektivnemu pravu.

Močnik dokazuje, da Lambruschinijeve instrukcije niso privilegiji. Potem so pač indulti, kakor jih nazivata tudi Prümmer in Vidal. Pravni efekt ostane isti, t. j. da veljajo še danes, ker niso izrečno preklicani (c. 4).

Na nadaljnja izvajanja M. ne reagiram, ker ni namen strokovnega lista, da polnita v njem pri jasnosti problema dva nasprotna avtorja dragocen prostor z brezplodnimi jurističnimi dialogi.

Sv. stolici je bil predložen že pred meseci v odgovor »Dubium«, formuliran slično kakor v BV VIII, 265. Kadar dojde odgovor od interpretacijske komisije, ki se more glasiti samo »affirmative« ali »negative«, bo na sebi zanimivi spor dokončno likvidiran. Dr. Rado Kušej.

Nov organ za raziskovanje srednjeveške teologije.

Z novim letom 1929 bodo začeli benediktinci opatije Mont César v Louvainu izdajati novo revijo: *Recherches de Théologie ancienne et médiévale*. Izhajala bo četrtletno v zvezkih po 8 tisk. pol; cena za inozemstvo ji bo 15 belg (120 Din). Namenjena bo raziskavanju patristične in srednjeveške teologije. Dočim bo za patristično dobo vključevala literarno-kritična izsledovanja — za ta je na razpolago drug benediktinski organ, *Revue Bénédictine*, — bo za srednji vek, kjer je še toliko nepojasnjenega, prinašala tudi zgodovinske, literarne in tekstne studije, koikor so v stiku s teologijo. Redno bo prinašala še ne objavljene tekste. Posebne vrednosti bo kritično poročilo o spisih, ki se nanašajo na srednjeveško teologijo; to poročilo, posebej paginirano, je zamišljeno kot pendant k poročilu o starem latinskem krščanskem slovtvu v *Revue Bénédictine*. V seznamu sotrudnikov srečamo dobro znana imena, učene zastopnike raznih redovnih družin in svetnega klera. V novi reviji smemo pričakovati prvovrsten znanstven organ.

F. K. L.

V oceno smo prejeli

(od 1. jul. 1928 do 28. dec. 1928):

- Bartmann B., Lehrbuch der Dogmatik. 7. Aufl. I. Bd. 8° (XII u. 448 S.). Freiburg i. B. 1928, Herder. M 11; M 13.
- Bernik F., Srečni bodimo! 8°, 300 str. Domžale 1928, Samozaložba.
- Bulić F.-Abramić M., Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. God. XLIX. Split 1926/27.
- Erjavec F., Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem. 8°, 340 str. Ljubljana 1928, Prosvetna zveza.
- Fahsel H., Ehe, Liebe und Sexualproblem. 8° (X u. 142 S.). Freiburg i. B. 1928, Herder. M 4.
- Goettsberger J., Einleitung in das Alte Testament. 8° (XVIII u. 522 S.). Freiburg i. B. 1928, Herder. M 18.
- Grabmann M., Einführung in die Summa Theologiae des heil. Thomas von Aquin. 2., neubearb. u. verm. Aufl. Freiburg i. B. 1928, Herder. M 4-50.
- Hausherr I.-Horn G., Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le nouveau Théologien (949—1022) par Nicéas Stéphanos. (Orientalia christiana XII.) 8° (XCVI & 255 pp.). Roma 1928, Pontif. Inst. Oriental. Stud. L 35.
- Karhut S., Grammatika ukraínskoj cerkvenoslov. movi, (Praci bogosl. nauk. tovaristva III.) 8° (XX & 284 str.). Lvov 1927.
- Mayer W., Katechetik. 2. Aufl. 8° (X u. 200 S.). Freiburg i. B. 1928, Herder. M 4-40.
- Opeka M., Studenci žive vode. 8°, 239 str. Ljubljana 1928, Prodajalna KTD.
- Pavić I., Božja objava. 8°, 144 str. Trst 1928, Društvo sv. Mohora za Istru.
- Rakovec E., Sestava človeškega jezika ali splošna etimologija. 8°, 106 str. Boštanj ob Savi 1927. Samozaložba.
- Rakovec E., Tolmač slov. jezika ali slov. etimolog. 8°, 222 str. Boštanj ob Savi 1927. Samozaložba.
- Redovniški poklici. 16°, 64 str. Ljubljana 1928, Glasnik presv. Srca Jezusovega.
- Stummer F., Einführung in die lateinische Bibel. 8° (VIII u. 290 S.). Paderborn 1928, F. Schöningh. M 9.
- Zimmermann S., Psihologija za srednja učilišta. 2. izd. 8° (XX i 256 str.). Zagreb 1928, Jugoslav. Štampa d. d.
- Žagar J., Liturgični molitvenik. 32°, 128 str. Lj. 1928, Samozaložba.

Naročnikom.

1. Cena IX. letniku Bogoslov. Vestnika, ki bo obsegal vsaj 20 tiskanih pol, je **50 Din** za kraljevino SHS, **60 Din** za inozemstvo.

2. Gg. naročnike prosimo, naj pošljejo naročnino **takoj**. Naročnina je edini gmotni vir lista. — Kdor še ni poravnal naročnine za l. 1928., naj nikar ne odлага!

3. Naročnike, ki spremene bivališče, prosimo, naj javijo svoj novi naslov upravi lista.

4. Naročila in vse, kar zadeva upravo, naj izvolijo gg. naslavljati na **Úpravo Bog. Vestnika, Ljubljana, Prodajalna K.T.D., Kopicarjeva ul. 2.**

5. Pri upravi se naročajo tudi vse druge publikacije Bog. Akademije. Naročniki so podporni člani Akademije in dobivajo vse druge njene publikacije po znižani ceni (10% popusta).

Nota.

»Bogoslovni Vestnik« quater per annum in lucem editur. Pretium subnotationis pro vol. IX. (1929) extra regnum SHS (Jugoslaviam) est **Din 60**. — Directio et administratio commentarii »Bogoslovni Vestnik«: **Ljubljana, Faculté de Théologie (Yougoslavie).**

Novejše publikacije Bog. Akademije.

Razprave:

5. zv.: Turk, dr. Jos., Tomaz Hren. Din 5.

6. zv.: Grivec, dr. F., Mistično telo Kristusovo. Metodična in praktična vprašanja. Din 4.—

7. zv.: Grivec, dr. F., Rerum orientalium. Okrožnica papeža Pija XI. o proučevanju vzhodnega krščanstva. Din 4.

Za uredništvo in izdajatelja oblasti odgovoren: prof. dr. Lukman.
Za Jugoslovansko tiskarno: Karel Čeč.